

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
19/2022
24. september 2022

Cena 0,80 €

Ludovít Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Keď som takto pred rokom v akejsi potravinárskej predajni odfotoval cenu pri masle, kde bola suma 3,50 eura, mnohí ma podozrievali, že som to iba tak „nesociálne“ naaranžoval na sociálnu sieť, ba boli aj takí, čo ma rovno osočili, že širim poplašné správy. Priznávam, že som zmyselným dosť konzervatívny a niektoré zažitú bežnosť či vžitú všednosť z minulosti mám dosť hlboko pod kožou. Stále si napríklad pri nákupoch a dnešných cenách vybavujem kurz bývalej meny, aj s ním nevdokak kalkulujem, teda ešte stále prepočítavam 1 € = 30,1260 SKK. Nepomôžem si, mám ekonomický fundament a z účtovníctva som maturoval. O účte 201 PENIAZE sa mi napriek stareckému veku ešte snívajú rovnako ako o stredoškolskom profesorovi Andilovi, ktorý „neandelsky“ požadoval, aby sme aj o polnoci a v spánku vedeli, aké dôležité je aj v elementárnom počítaní poznanie súvahových strán MÁ DAŤ a DAL... Preto keď si dnes ktosi v obchode pýta za obyčajné 250-gramové maslo niekdajších stovadsať korún, vidí sa mi to aj na kapitalizmus veľa! Nečudujem sa, že už takmer zabudnutý margarín sa aktuálne stráca z pultov LIDLA, BILLY či CARREFOURU ako para nad hrncom. Prítom si úprimne myslím, že aj tento frazeologizmus či štylistické kliše je už tiež pomaly anachronizmus. Ak si mladá frizérka ani nie za päť minút pohrávanie sa so strojčekom v mojej čoraz redšej štici vypýta desať aj viac eur, potom skúmam podstatu tej jej ohromujúcej produktivity práce. Keď si fušerský inštalatér (ako hodinový manžel) za rovnaký čas výmeny pôvodne poniklovaného sifónu za štyridsať centimetrov plastovej rúrky zažiada „bez papiera“ päťdesiat eur, mám pocit akoby ma ozbilal... Toto je na udanie úradom! A nie to, že si niekto v zlosti na súčasnú demokratickú či demagogickú vrchnosť ulaví a nazve veci pravým menom!

Keďže všetko so všetkým súvisí, ak sa najbližšie povezieme do nášho hlavného mesta, trebárs na demonštráciu proti drahote alebo na štrajk za vyššie mzdy či dôchodky, všimnite si, koľko úrodnej pôdy len od Sereďe po Bratislavu zaberá tzv. logistika – skladové eldorádo! Prítom mnohé architektonicky šeredné „škátule“ majú aj povyššie tristo metrov dĺžky a rovnako (ne)primeranú šírku. Hektáre! Zem živiteľka? Stále menšie bochničky a stále vyššie ceny. A maslo? Radšej zabudnite...

Emil SEMANCO

VLÁDA BEZ PODPORY

Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Zjednotenie národných síl je nutné!

str. 4

Ukrajinská protiofenzíva so stratami

str. 5

Eduard Chmelár a ostrá kritika dneška

str. 6

3 OTÁZKY PRE: PhDr. Lubomíra PAJTINKU, dlhoročného odborníka v rezorte školstva

Úroveň vzdelávacieho systému zreteľne upadá

- **Ste celoživotný odborník v problematike vzdelávania. Čo sa deje v našom školstve, keď už aj zreteľne akoby systematicky klesala úroveň vedomostí žiakov a študentov? Mnohí vysokoškolskí pedagógovia si občas verejne povzdychnú, že dnes je úroveň poznatkov študentov vysokých škôl neraz asi iba taká, akú kedysi mali maturanti...**

Žiaľ, prepád kvality nášho vzdelávacieho systému má dlhodobý trend. „Podpisuje sa na tom najmä nesystematická, chaotická a neodborná práca ministerstva, jeho ministra, ale aj ostatných útvarov, ktoré po voľbách vo veľkom obsadzujú tretí sektor. Učelia sú sklamaní a spolu s rodičmi často roztrpčení z tohto stavu. Myslim si, že každý zodpovedný a rozumný rodič si želá, aby jeho dieťa školský systém dobre pripravil na život. Dnes sa nízka náročnosť prenáša od základných na

stredné a následne aj vysoké školy. A čo je najhoršie, prenesie sa aj do praxe a hospodárstva.

- **Nad rezortom školstva sa roky vznáša akési zaklínadlo – „reforma“ (teda kvalitatívna zmena), lenže slov o reforme je veľa a v konečnom dôsledku sme svedkami deformácií vzdelávacieho procesu. Ako vnímate tento vývoj?**

Na prípravu reformy treba vytvoriť vysoko erudovaný tím odborníkov, ktorí sa dokážu zhodnúť na základe hlbokých analýz na tom, ktoré kľúčové problémy treba riešiť v kontexte vízie nášho školstva s výhľadom na dvadsať rokov. Následne sa dajú projektovať jednotlivé kroky zásadných systémových zmien, definovať, kto je za ich uskutočnenie zodpovedný, vyrátať finančné krytie a nastaviť harmonogram krokov s priebežnou a koncovou

kontrolou. Toto sa v školstve stále nedarí.

- **Často ste publikovali rozhovory s ministrami školstva, vydali ste odborné knižky. Niet pre Slovensko dobrého odborníka na taký dôležitý post?**

Ukazuje sa, že sme v poslednom čase krajinou chudobnou na dobrých ministrov. Priemerná „životnosť“ jedného ponovembrového ministra školstva vo funkcii je 524 dní. Normálne by mal byť vo funkcii celé funkčné obdobie, teda zhruba 1 450 dní. To sa doteraz podarilo iba dvom – Jánovi Mikolajovi a Eve Slavkovskej. Nedávno odídený minister bol na ministerskom stolci 894 dní, ale, žiaľ, bol to premárnený čas. Slovenské príslovie na takúto situáciu reaguje: „Máme ťažké časy, budeme mať múdrych ľudí!“ Bodaj by sa skoro splnilo...

Zhovárал sa Ivan BROŽÍK

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R-2022019

V SNN 20/2022
SI PREČÍTAŤE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín č. 20 vyjde s dátumom 8. októbra 2022

- Pokračujeme v seriáli o nevysvetlenom úmrtí jazykovedca a akademika Ludovíta NOVÁKA
- V hodnotách ľudského bytia by sme mali hľadať nielen materiálny, ale aj duchovný obsah

Štát má zrejme času dosť, ale občania už nemajú takmer nijaký a nič

Kam niektorí politici ešte môžu klesnúť?

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Výrazový aparát niektorých politikov a terajších poslancov Národnej rady Slovenskej republiky je na najnižšej úrovni od vzniku Slovenskej republiky. Pokojne môžeme povedať, že prerazili pomyselné dno. Horšie je, že si zjavne neuvedomujú, že nadávky dopadajú sprostredkovane aj na tých, čo ich volili za svojich zástupcov – na ľudí, z daní ktorých žijú a aj profitujú. Zostáva iba veriť, že tí im to v pri najbližšej príležitosti zrátajú.

Spravodajsky posledné udalosti na slovenskej politickej scéne vyzerajú takto: poslancom Národnej rady Slovenskej republiky sa nepodarilo ani na druhý pokus otvoriť riadnu schôdzu. Plénum opätovne nebolo schopné sa uznať. Prezentovalo sa len 71 poslancov, pri prvom pokuse ich bolo dokonca iba 64. Predseda parlamentu Boris Kollár preto odložil rokovanie až na utorok o týždeň neskôr – na 20. 9. (!), teda po uzávierke tohto vydania Slovenských národných novín. Popri strane SaS Richarda Sulíka sa neprezentovali ani tradične opoziční poslanci. Chýbali aj niekolkí z radov koalície. Sulíkovci dopredu avizovali, že si chcú pri otváraní schôdze urobiť prieskum o tom, ktorí opoziční poslanci budú podporovať menšinovú vládu. Na prvý pokus preto neplánovali podporiť otvorenie schôdze.

■ PATOLOGICKÝ PAT

Predseda poslaneckého klubu OĽaNO Michala Šipoša – podľa jeho slov – prekvapilo, že sa SaS od odchodu z vlády chystala schôdzu blokať. Pritom to vedeli naozaj všetci. Stretnutie s realitou však niekedy prekvapí a dúfajme, že aj zbudí. Kuriozitou vnútropolitických sporov je i to, že Slovensko zablokovalo alebo minimálne oddialilo včasný vstup Fínska a Švédska do radov Severoatlantickej aliancie. Odložilo sa však nielen rokovanie o novelách, týkajúcich sa Generálnej prokuratúry SR a paragrafu 363 Trestného poriadku. Nerokovanie parlamentu totiž automaticky odďaluje aj pomoc občanom Slovenska v krízovej ekonomickej a medzinárodno politickej situácii. A to si

voliči, dúfajme, zapamätajú tiež. Jeden deň odvolávaný minister vnútra (OĽaNO) nadáva poslancom opozície, minister financií (OĽaNO) používa výrazy, ktoré prekročili hranice únosnosti, a do toho prídá predseda poslaneckého klubu OĽaNO s infantilným vyjadrením: „Požývame ich za rokovací stôl, kde sa dohodneme na spoločnom postupe.“ Michal Šipoš takto hodil na tlačovej besede udičku pourážaným. „Uvidíme, ako sa budú vyvíjať (SaS – pozn. red.), či budú konštruktívni, či si budú stáť za svojimi slovami,“ doplnil. Ľudia podľa neho nemôžu byť rukojemníkmi opozície, a to najmä v čase, keď treba schváliť pomoc.

■ HLBOKÝ ROZVRAT

Útoky jeho stranického šéfa na SaS však pokračujú. Parlament sa mal najbližšie pokúsiť otvoriť schôdzu v utorok 20. septembra. Smer-SD navrhol, aby sa ako prvý bod na riadnej schôdzi Národnej rady SR v uto-

rok 20. septembra prerokovala zmena Ústavy SR, týkajúca sa predčasných volieb. Uviedol to predseda strany Robert Fico po tom, ako sa nepodarilo otvoriť rokovanie parlamentu. Ak sa program schôdze takto neupraví, nevyhnutne prípadnú obštrukciu spolu so zvyškom opozície. Smer-SD trvá na uskutočnení predčasných volieb, naďalej to považuje za jediné demokratické riešenie situácie.

„Nevylučujem, že pokiaľ tento bod neprejde a nebude zaradený ako číslo jeden, opozícia sa dohodne na obštrukcii, nech SaS ukáže, ako vážne to myslí so svojím opozičným pôsobením,“ pripomenul Robert Fico. Poukázal na aktuálnu krízu. Dodal, že úlohou opozície nie je vládnuť, ale vyvolať predčasné voľby. Podľa predsedu Smeru máme nefunkčnú vládnú koalíciu. „V čase, keď je krajina v rozvrate, keď množstvo ľudí trpí a bude viac trpieť pre neschopnosť vlády, nie sú schopní poslanci vládnej koalície vytvárať

elementárnu väčšinu potrebnú na prijímanie zákonov v parlamente,“ kritizoval aktuálne bezmocnú moc Robert Fico.

■ NÁRODNIARI SÚ ZA

Na predčasné voľby vyzýva aj predseda mimoparlamentnej SNS Andrej Danko. Ak má líder SaS Richard Sulík rozum, bude to podľa Danko „hrať na rozpustenie NR SR“ prezidentkou. Pripomenul, že ak parlament tri mesiace nie je schopný sa uznať, hlava štátu má takúto kompetenciu. Poukázal na aktuálnu situáciu a energetickú krízu. Ľudia si podľa neho majú právo zvoliť strany, ktoré vedia riešiť ich problémy. „Vládna koalícia nedokázala dodať pri otvorení schôdze Národnej rady SR ani len všetkých svojich poslancov, riešením sú predčasné voľby,“ vyhlásil nezaradený poslanec a expremiér Peter Pellegrini. Vyzval preto parlamentné strany na podporu zmeny Ústavy SR z dielne SME RODINA, ktorá by mohla umožniť vypísanie predčasných volieb.

■ NEFUNKČNÝ PARLAMENT

„Vláda Eduarda Hegera (OĽaNO) a ním vedená koalícia nedokázala do parlamentu priviesť ani len svojich 72 poslancov, ktorí deklarujú podporu vládnej koalícii, a schôdzu sa ani na dva pokusy nepodarilo otvoriť,“ konštatoval Peter Pellegrini. Riešenie tiež vidí v predčasných voľbách. Apeluje na poslancov, aby podporili zmenu ústavy, týkajúcu sa skrátenia volebného obdobia NR SR. Následne by sa podľa neho malo zvoliť rokovanie politických strán o prípadnom termíne predčasných volieb. Ak to nebudú schopné urobiť jednotlivé strany, vyzval na takýto krok prezidentku SR Zuzanu Čaputovú. Následne sa podľa jeho slov môžu voľby vypísať a do ich konania sa môžu prijímať zákony na pomoc ľuďom.

Zuzana Čaputová spolu s partnerom odcestovala do Veľkej Británie na pohreb zosnulej kráľovnej. Slovensko stratilo ďalší týždeň. Nateraz nepoznáme ani len kontúry pomoci pre jeho občanov pri aktuálne už štrnásťpercentnej inflácii.

AKTUÁLNE

Napriek faktu, že referendum je dôležitým inštitútom priamej demokracie, teda nástrojom nespokojného ľudu ako zmeniť spoločenské pomery, na Slovensku príliš obľúbené nie je. Doteraz sme ich mali osem, z toho bolo len jedno úspešné, a to o vstupe Slovenska do Európskej únie. Podľa expertov je problémom povinná účasť nadpolovičnej väčšiny všetkých voličov. Táto hranica je logická. Ak má referendum meniť zásadné otázky funkčnosti štátu, musí rozhodnúť väčšina – nie menšina.

Referendum sa uskutoční

Niektoré referendá politici dokonca ani nevyhlásili. V dávnejšej minulosti minister vnútra G. Krajčí a naposledy prezidentka Z. Čaputová. Referendovú otázku 600-tisíc občanov o skrátení funkčného obdobia parlamentu posunula na Ústavný súd SR. Ten otázku zhodnotil ako neústavnú. Ak majú o dôležitých otázkach chodu štátu (okrem základných práv či slobôd, daní, odvodov a rozpočtu) rozhodovať občania, žiadna referendová otázka by nemala byť odmietnutá. Ved' na to plebiscit je, aby voliči aj odvolali zúžiu vládu či skrátili funkčné obdobie neschopným poslancom.

Ak teda prvé referendum prezidentka zahrála do autu, k druhej petícii sa zachovala podobne šalamúnsky. Napriek 380-tisíc podpisom spochybnila otázku týkajúcu sa bezodkladnej demisie súčasnej Hegerovej vlády, ktorá ani nemá podporu v parlamente. Otázku opäť poslala ústavným sudcom. Odmietnuť ďalšiu úspešnú petíciu by už bolo „silné kafe“. Preto rozhodla, že otázku o skrátení volebného obdobia parlamentu referendum alebo rozhodnutím samotných poslancov do konca roka vypíše. Ak dovtedy ústavný súd rozhodne, že aj druhá otázka je v súlade, hlasovanie bude mať dve otázky. K umám ale musí prísť nadpolovičná väčšina voličov. Preto organizátori petície navrhovali, aby sa konalo v rámci komunálnych volieb 29. októbra. To však prezidentka nevykoná. „Neurobila to úmyselne. Referendum by v tento deň bolo úspešné.“ povedal R. Fico.

(mrs)

VŠIMLI SME SI

K vzniku obce Nižná Polianka v okrese Bardejov sa viaže legenda, ktorú zachytáva aj obecná kronika. Podľa nej dávno na mieste, kde dnes obec leží, rástol hustý les. Uprostred neho bola polianka a studnička s chuťnou vodou. Prameň využívalo mnoho vandrovných kupcov a usadil sa tu aj bača s rodinou, ktorá sa rokmi rozrástla až tvorila osadu a neskôr i nevelkú dedinku...

Maketa dreveného kostolíka vytvoreného podľa zachovaných fotografií s parčíkom a lavičkami v obci Nižná Polianka

chovom dobytky a neskôr aj sadovníctvom. V 19. storočí tu dokonca bola i tehelňa. V roku 1914 po ťažkých bojoch medzi ruskými a rakúsko-uhorskými vojskami obec ľahla popolom; do konca Veľkej vojny ju však znovu vybudovali. Podobné tragické chvíle postihli Nižnú Polianku aj počas druhej svetovej vojny. Dnešnú podobu obci vtlačila úsilie obecnej samosprávy, na čele ktorej je už štvrté volebné obdobie starosta Ján Cundra. Keď začínal, bol najmladší v republike. Od začiatku sa orientuje na využívanie eurofondov. Keď sme ráтали úspešné projekty, zastavili sme sa pri čísle jedenásť. Od rekonštrukcie obecného úradu, verejného osvetlenia, centrálnej zóny, materskej školy či požiarnej zbrojnice. S blízkou poľskou stranou sa realizovali tri projekty a chystajú ďalší na úpravu verejných priestranstiev s oddychovou zónou. Atraktívnou je rekonštrukcia makety kostolíka aj príbeh, ktorý siaha do čias prvej svetovej vojny. Obrancovia Kaštielika – hory nad obcou, kde prebiehali nemilosrdné boje, rozhodli sa využiť kostolík a použiť ho na stavbu zákopov. Našťastie, zachovali sa pôvodné fotografie a v rámci programu cezhraničnej spolupráce Interreg Poľsko – Slovensko 2014 – 2020 z Európskeho fondu regionálneho rozvoja vybudovali maketu kostolíka, ktorá dominuje teraz oddychovej zóne a parčíku.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Lesk a bieda dobývania soli v kedysi slávnom prešovskom Solivare

Po soli ostalo aspoň múzeum

Múzeum Solivar v Prešove patrí medzi najvýznamnejšie technické pamiatky na Slovensku s komplexom viacerých technických objektov. Súčasný Solivar sa spomína až od roka 1970, keď sa pod tento názov spojili tri obce – Soľná Baňa, Soľnohrad a Šváby.

V roku 1572 sa po dvojročnej námahe podarilo preraziť povrchové vrstvy a nadložné horniny nad ložiskom kamennej soli na mieste terajšej šachty Leopold. V tom roku sa začína oficiálna hlbinná ťažba kamennej soli. Postupne tu vybudovali vetraciu jamu a šachty Jozef, Mária a Jan Nepomucký. Rozhodujúci zvrät vo vývoji solného závodu nastal, keď voda v noci z 21. na 22. februára 1752 zatopila soľnú baňu. Nasýtenú soľanku začali čerpať v kožených mechoch pomocou gáplu – čerpadla poháňaného koňmi alebo volmi.

Prechádzame sa v pôvodných technických zariadeniach. Šachta Leopold mala pôvodnú hĺbku 155 metrov s ťažným zariadením vybudovaným nad terénom – gáplom. Je najväčší a najstarší v strednej Európe. Od roka 1908 sa soľanka ťažila pomocou elektrického pohonu. Ďalším objektom na uskladnenie soľanky sú zásobníky v drevených nádržiach. Pôvodných šesť z roka 1800 nahradili v roku 1815 ôsmimi nádržami s dvojitým dnom na kamenných podstavcoch. Celková kapacita čertní bola 110 560 hektolitrov soľanky. Budova bola postavená bez jediného železného klinca. Dostávame sa k barokovo-klasicistickej budove z roka 1800, ktorá bola postavená na starších základoch. Mala dve

Panorama historického Solivaru so všetkými technickými pamiatkami

predhrievacie a jednu odparovaciu panvu, v ktorých sa získavala kryštalická soľ odparovaním soľanky. V pre-

ČO INÍ NEPIŠU

vádzke bola až do roka 1970. Dnes ju návštevníci poznajú ako varňu František. Modernizácia varni František a Ferdinand sa nepodarila, a tak produkcia ostala šesťtisíc ton soli ročne.

Po vzniku Česko-Slovenska sa začala výstavba nového štátneho solivaru pod názvom Prezident Masaryk. Závod sa rozbehol 7. marca 1925 a kapacita bola stanovená na dvanásťtisíc ton jedlej soli ročne. Produkciu sa neskôr podarilo zvýšiť až na štyridsaťpäťtisíc ton. Po roku 1989 prešovský podnik vypracoval projekt na výstavbu

nového ťažobného a spracovateľského závodu v Zbudzi pri Michalovciach, kde boli väčšie zásoby soli ako v Solivare. Bola to však pre Solivar veľká investícia, dostali sa do straty a následne do konkurzu. Šesťnásťsto mája 2009 Solivary definitívne skončili, zamestnancov prepustili a technologické zariadenie zlikvidovali...

Vzostupy i pády Solivaru si môžu návštevníci pozrieť aspoň v tunajšom múzeu. Po zrekonštruovaní objektu od septembra 2015 priestory múzea slúžia nielen pre expozíciu múzea, ale aj na výstavné, prezentačné, kongresové či študijné aktivity. V roku 2016 bol otvorený pôvodný sklad soli. Obnovená bola aj veža skladu, ktorej dominujú funkčné hodiny a zvon.

Text a foto: Jozef SOKOLEJSKÝ

Schizofrénia Richarda Sulíka

Roman MICHELKO

Pokus o otvorenie septembrovej schôdze sa skončil pre menšinovú koalíciu fiaskom. Jasne sa ukázalo, že premiér Heger si väčšinu nezabezpečil. Nemá plán a ani netuší, ako ďalej vládnúť. Zrejme sa spoliehal na prísľub Sulíka, že prvú schôdzu v septembri podporia, ba dokonca že pošle do druhého čítania aj tie zákony, za ktoré ministri jeho strany zahlasovali ešte ako členovia vlády. No do začatia schôdze nielen odídencom zo SaS, ale aj mnoho ďalších členov tejto strany sprevádzala nekončiaca spfška ponižovaní, urážok a invetív zo strany predsedu OĽaNO. A Heger sa na tým všetkým len usmieval.

Otázka znie – čo ďalej. Paradoxné pritom je, že odpoveď na túto otázku je veľmi jednoduchá. Dokonca triviálna. Sú ňou predčasné voľby. Sulík to ešte vždy nepochopil. Stále si myslí, že je možná akási variácia toho, čo sa stalo v minulom roku okolo

Veľkej noci. Extrémne rozhádaná koalícia vtedy našla modus vivendi: vláda prešla rekonštrukciou a Heger si s Matovičom vymenili kreslá. Ukázalo sa však, že touto rošádou sa takmer nič nevyriešilo, problém sa len na istý čas odložil. Už aj vtedy sa špekulovalo o trojkolácii, strana ZA ĽUDÍ však v tom čase ešte nebola taká zerodovaná, ako je dnes, a, naopak, parlamentné počty sa odvtedy jasne preklopili na Sulíkovu stranu. Aj preto si na začiatku leta možno mohol Sulík myslieť, že sa mu môže podariť uhráť repete. Podcenil odhodlanosť Matoviča vzdorovať a precenil schopnosť Hegera urobiť čo len jeden jediný samostatný krok. Jeho „podvolenie sa“ Matovičovi sa ukázalo ako absolútne a jeho osobnosť ako nevýrazná. Na konci leta tak Sulík pochopil, že kocky sú už hodené a zdalo sa, že začína konzekventne naplňať to, čo verejne deklaroval, teda odchod strany SaS do

opozície so všetkým, čo k tomu patrí. V týchto dňoch sa však zdá, že zase prepadá nerealistickej ilúzii. Ak poslanci OĽaNO zistia, že strana SaS to s opozíciou myslí vážne, tak sa zľaknú a poviaľajú Matoviča. On sa potom po prípadnom nedobrovoľ-

KOMENTÁR

nom odchode ministra financií vráti a všetko bude fungovať, ako by sa nič nestalo, až do termínu riadnych volieb. Je až nepredstaviteľné, že človek, ktorý je v politike už viac než trinásť rokov, rozmyšľa tak triviálne a nerealisticky. Napriek tomu sa Sulík vybral na nesplniteľnú misiu. Bizarne sa pokúša získať podpisy na zvolanie mimoriadnej schôdze, na ktorej by koalíční poslanci odvolávali Matoviča. Ba dokonca priamo v klube OĽaNO. Na prvý pohľad je to krajne absurdné, druhý pohľad istú mieru

racionality dáva. Totiž na povestnom tímbuildingu tesne pred koncom leta sa poslanci OĽaNO mali v uzavretej skupine na sociálnej sieti vyjadriť, či by mal Matovič odísť a zachrániť tak koalíciu, alebo nie. No a div sa svete, nebolo to úplne jednoznačné. Údajne trojica relatívne vplyvných predstaviteľov OĽaNO boli za jeho odstúpenie. Poznajúci extrémnu pomstychtivosť Matoviča im musí byť jasné, že sa stali politickými mŕtvoly. Ak by im chcel Sulík pri rozhodovaní pomôcť, mohol by im poslať lano, ako sa to stalo v prípade Juraja Krúpu, teda pozvať ich do klubu SaS s prísľubom politickej budúcnosti vo forme zvoliteľného miesta na svojej kandidátke. Uvidíme, či tak urobí a ako to nakoniec dopadne. Každopádne, pri všetkých simuláciách budúcnosti sa nemôžeme opierať o logiku či racionalitu, pretože jeden z dvoch hlavných aktérov celej kauzy Matovič ničím takým nedisponuje.

Preto je vysoko pravdepodobné, že Sulíkov manéver nevyjde a on bude postavený pred dilemu ako ďalej. Aj on bude musieť prijať poznanú realitu, že buď podporí čisté a racionálne riešenie, alebo bude po celé obdobie vládnutia tak či onak tolerovať Hegerovu, rozumej Matovičovú vládu, a zároveň bude

objektom nekončiacich urážok, obviňovaní, nadávok a dehonestácií. V týchto dňoch aj kvôli neutíchajúcim útokom na stranu SaS navyše Matovič jasne definoval svoj zásadný politický cieľ: dostať túto stranu do takého postavenia, že po ďalších voľbách už definitívne vypadne z parlamentu. Vieme, že v destrukcii svojich partnerov je Matovič naozaj dobrý – stačí si spomenúť, ako sa mu podobnými krokmi podarilo zlikvidovať Hlinovo KDH.

Sulík má tak približne dva mesiace na to, aby pochopil, že odvolanie Matoviča bez vyvolania predčasných volieb nie je žiadne riešenie. Šancu na precitnutie stále má. Boris Kollár predložil na rokovanie septembrovej schôdze ústavný zákon, ktorý umožní predčasné voľby. Magické na tom všetkom je, že na posunutie tohto zákona stačí jednoduchá väčšina, ktorú dnes opozícia s podporou predkladateľa, teda strany SME RODINA, má. No a potom stačí, aby koncom októbra či začiatkom novembra, keď rozvráti menšinovej vlády bude úplne zrejme, sulíkovi pridali svoje hlasy pod tento zákon, čím by získal pohodlnú ústavnú väčšinu približne deväťdesiatich piatich hlasov. Hrôza bez konca by sa skončila a karty by sa rozdali nanovo.

Do dopravy vstupuje politika

Ivan KRAČOVIČ

Všetci doterajší ministri dopravy opakovali jednohlasne, že ich prioritou je zásadne zlepšiť starostlivosť o jestvujúcu železničnú a cestnú infraštruktúru, zvýšiť výdavky na údržbu a rekonštrukciu ciest I. triedy, mostov a najviac využívaných železničných tratí. Vznesené ciele sú síce dobré, ale ak aj do tejto oblasti vstúpi politikárčenie a nekompetentnosť, je zle. Železničná doprava patrí verejnosťou medzi najviac kritizovaných. Nedarí sa naplniť hlavný záměr, a to zvýšenie kvality poskytovaných služieb a podpora presunu dopravy z ciest na železnice. Ako sa však má naplniť, keď vlaky meškajú v neúnosnom počte, rušia sa jednotlivé spoje a pripojné autobusy odchádzajú päť minút pred príchodom vlaku? Dlhodobou zlyháva koordinácia medzi ministerstvom dopravy a vyššími samosprávnymi

celkami, pod ktoré medzimestská doprava patrí.

V auguste sa od zeleného stola rozhodlo o nových grafikonoch a rušení zastávok rýchlikov na trase Bratislava – Košice. Za cenu, že čas rýchlika z Bratislavy do Košíc

POZNÁMKA

sa skráti o dvadsaťpäť minút, analytici z Útvaru hodnoty za peniaze, patriaceho pod ministerstvo financií, vymysleli, že rýchliky nebudú od decembra 2022 stáť v dopravných uzloch s pripojmi na okolité dediny a mestá, ako sú Leopoldov, Piešťany, Nové Mesto nad Váhom, Trenčianska Teplá a Margecany. Pre kúpeľné mesto Piešťany to znamená pohromu. Na Považí petície proti rušeniu podpísalo vyše tritisíc občanov, petíciu za zachovanie zastávky v Margeca-

noch parafovalo vyše päťtisíc ľudí. Prestúpiť na lokálne železničné spoje sa nebude dať, ale minister dopravy Andrej Doležal je presvedčený, že „robíme to pre ľudí“. Minister však aj toto vyriešil – zrušia sa i lokálne spoje. Úplne sa napríklad zastaví premávka na trase Bratislava – Petržalka – Senec – Galanta. Od 11. decembra nebudú stáť vlaky typu REX, teda regionálne expresy, v Bernolákove, Senci, Ivanke pri Dunaji, v Šenkviaciach a Sládkovičove. Proti návrhu nového grafikonu sa zdvihla vlna kritiky obyvateľov a samospráv. Keď prišla na ministerstvo protestná petícia so stovkami podpisov, minister ich obvinil so zneužitím témy pred komunálnymi voľbami.

Andrej Doležal si však obviňovanie mohol ušetriť. Aj regionálni a komunálni politici si totiž na doprave prihrievajú vodu na svoju volebnú

kampaň. A to dosť svojráznym spôsobom. Primátor Trnavy Peter Bročka je známy ako odporca áut. Sám jazdí do práce na bicykli a v Trnave sa vybuďovalo za jeho úradovania toľko cyklotrás ako vari na celom Slovensku. To si však vybralo svoju daň v podobe zníženia počtu parkovacích miest a zmenšení priestoru pre motorové vozidlá. Parkovné pre autá sa zvýšilo z 50 centov za hodinu na 1,4 eura. V najnovšom rozhovore pre portál autoviny označil motoristov za psychicky závislých od auta. Plánuje ich vyhnať z mesta. Na uliciach pribudli desiatky spomaľovacích vankúšov, ktoré ničia autám tlmiče a cyklistom kolesá. Mesto objednalo ďalších dvesto. V Trnave sa bude jazdiť len tridsiatkou. Predseda Košického samosprávneho kraja Rastislav Trnka, naopak, v rámci volebnej kampane ponúka študentom bezplatné vodičské preukazy.

A investície? V roku 2022 sa mala budovať dopravná infraštruktúra, diaľničná sieť, rekonštruovať cesty I. triedy, postaviť obchvat Prešova, Šale a Levíc, pokračovať vo výstavbe križovatky Triblavina D1 a D4. Všetko nasvedčuje tomu, že stavby určené ministerstvom ako prioritné nebudú v tomto roku zrealizované.

AKO BOLO, ČO BOLO

V rozhovore pre Českú televíziu porozprával bývalý premiér slovenskej vlády Vladimír Mečiar históriu o vyhlásení slovenskej samostatnosti, ktoré sa udialo na bratislavskom Námestí SNP na prahu roka 1993. „Chceli vám nechať priestor, alebo se báli?“ Opýtal sa redaktor. Vladimír Mečiar odpovedal: „Skôr ten druhý variant. To by bolo smutné. Išiel som na tribúnu, a predtým všetci odmietli. Ja som všetkých požiadal, aby sme išli spoločne. Stretol som po ceste jedného náhodného kňaza, ktorý povedal, či by mohol prečítať modlitbičku. Ja, reku, nebudem sám, poďte!“ Nuž bol som na tom námestí. Tribúna bola plná. Modlitbu za národ predniesol otec Anton Hlinka, ktorého poznalo celé Slovensko.“

Ako to s modlitbou bolo naozaj? Pri vyhlásení samostatnosti sa nám žiadalo Božie slovo. S Mariánom Servátkom, ktorý pracoval na ministerstve kultúry, sme dospeli k záveru, že na jeho prednes by bol ideálny Anton

Hlinka. Marián informoval ministra Dušana Slobodníka. Ten ho povedal, aby oslovil otca Hlinku. Hlinka súhlasil. Na Silvestra Slobodník oznámil Servátkovi, že modlitba nebude, čo Marián odmietol oznámiť Hlinkovi. Včera ho presvied-

hosťami Mečiarovu pravú ruku Annu Nagyvovú. Povedal jej o Hlinkovi a modlitbe. Prikývla, že je to výborný nápad. O nijakom zákaze nevedela.

Hlinka prišiel na námestie podľa pôvodnej dohody. Mode-

Tebou a obyvateľmi krajiny medzi Tatrami a Dunajom. Nesmrteľný vládca čias, prebývaj s nami, buď v tejto krajine doma ako náš prozreteľný Otec a pomocník v každej núdzi. Daj vládcovi tejto krajiny Ducha múdrosti a prezieravosti,

často navštevovali Antona Hlinku, ktorý v tom čase ako charizmatiký kazateľ napíňal kostoly i kultúrne domy. Všetci chceli osobne stretnúť muža, ktorého hlas poznali zo zahraničných rozhlasových vysielaní ešte pred rokom 1989. Kým niektorí Hlinkovi priatelia a bývalí spolupracovníci, zväčša napojení na KDH, podpísali petície proti osamostatneniu Slovenska, on ho jednoznačne vítal. Dokonca neskôr Mečiarov zarytý nepriateľ banskobystrický biskup Rudolf Baláz urobil všetko pre to, aby zlikvidoval Hlinkove príhovory v košickom televíznom štúdiu. Preto ma prekvapilo, že Mečiar hovorí o náhodnom kňazovi.

Anton Hlinka zomrel pred jedenástimi rokmi. Pri jeho nedotýžitych deväťdesiatinách televízia neodvysielala životopisný film Dlhá cesta domov. Akoby sa niekomu hodilo, že tento výnimočný človek upadne do zabudnutia. Je smutné, že o ňom mlčia aj jeho spolupratia saleziáni, ktorých zviditeľnil svojou publicistickou, spisovateľskou a kazateľskou činnosťou.

Anton Hlinka ako náhodný kňaz?

Peter VALO

čal, že modlitbu potrebujeme, a dnes mu má povedať že netreba. Minister teda poslal šoféra, aby Hlinku priviezol na ministerstvo, že mu to vysvetlí osobne. Šofér však Hlinku doma nenašiel. Večer sa stretli poslanci, čo sa zaslúžili o štátnosť, v hoteli Bôrik. Minister Slobodník sa od Servátku dozvedel, že sa šoférova misia nevydarila, a tak otec Anton o zmene netuší. Mariána zaujímalo, kto zrušil modlitbu. Slobodník naznačil, že to prišlo zhora. Servátka uvidel medzi

rátor Gabo Zelenaj ho pozval na tribúnu, kde otec Hlinka prečítal modlitbu, ktorá je aktuálna najmä dnes v čase úpadku štátu: „Na rozhraní dvoch historických epoch voláme k Tebe, všemohúci Bože, Otec všetkých národov, aby si bol stále s nami, hneď od samého začiatku, už pri prvých krokoch. Po tejto hodine túžili generácie dcér a synov našej slovenskej vlasti. Samostatnosť, ktorej sme sa dožili, prijímame ako dar Tvojej prozreteľnosti a pokladáme za zmluvu medzi

spravodlivosti a nezištnosti, obeťavosti a pevnosti, daj občanom tejto krajiny Ducha bratskosti a znášanlivosti, vzájomnej úcty a pomoci, svornosti a tolerancie. Buď našim Bohom a my budeme Tvojím ľudom.“ Po týchto slovách mu ďakovali na tribúne viacerí, možno aj tí, čo robili všetko pre to, aby sa na nej neobjavil.

Dušan Slobodník už, žiaľ, nie je medzi nami, preto sa sotva dozvieme, kto „zhora“ chcel prekaziť prednesenie Hlinkovej modlitby. Viacerí funkcionári HZDS

SEBAOBRAHA

Štrnásť percent je už naozaj veľa. Aj keď sa nám zdá, že o naše peniaze prichádzame o tých štrnásť percent rýchlejšie iba pri platení faktúr a nákupoch jedla, mýlime sa. Inflácia rovnako desivo ukrája aj z úspor, vďaka ktorým ešte ako-tak niektorí prežívajú dnešné časy. Ako teda čo najrozumnejšie ochrániť svoje peniaze pred infláciou? Asi treba zájsť do banky, v ktorej máme nejaké úspory, a požiadať jej pracovníka o radu. Nemali by ju odmietnuť.

Zlé časy sú tu

Banky totiž riešenia, ako si uchrániť úspory ponúkajú. Dokonca na dvanásťmesačnom termínovanom vklade sa dá zarobiť, áno, zarobiť aj v súčasných ekonomických podmienkach, a to až tri percentá z vkladu. Nejde o nijaký podvod ani zázrak, všetko je pod dohľadom NBS. Ide napríklad o možnosť zriadiť si termínovaný vklad spolu s výhodami investovania do podielových fondov. Práve takto skombinovaný produkt môže byť nástrojom, ako rozložiť investíciu v čase a získať zhodnotenie v krátkom, strednom, ale aj dlhom časovom horizonte. Navyše si po porade s odborníkmi môžete doslova poskladať z vybraných podielových fondov podľa svojich preferencií a zároveň tým ušetriť aj časť vstupných poplatkov.

Na vysvetlenie asi treba dodať aj to, ako takéto čosi funguje v praxi. Kombinovaný produkt sa skladá z dvoch doteraz samostatných produktov, a to termínovaného vkladu na dvanásť mesiacov a investície do podielových fondov. Kombinuje tvorbu rezervy klienta (čo sú bežné finančné prostriedky potrebné na obdobie asi jedného až dvoch rokov) a investície na dlhšie obdobie podľa investičného horizontu vybraného podielového fondu (obyčajne ide o obdobie troch až siedmich rokov). Treba to vysvetliť na príklade – napríklad 3 000 eur. Vtedy bude 1 000 eur uložených na dvanásť mesiacov na plusový úrok, teda rastový úrok, a 2 000 eur banka investuje do podielových fondov. Po roku sa skončí viazanosť termínovaného vkladu a investícia v podielových fondoch môže pokračovať podľa odporúčaného investičného horizontu daného fondu. Teda ak aj máte k dispozícii voľné peniaze ako rezervu na zlé časy, tak najhoršie časy sú práve teraz. Bežný vklad rýchlo stráca časť svojej reálnej hodnoty, teda hodnotu, za ktorú možno až do výšky jeho plnej sumy nakupovať. A ak je inflácia štrnásť percent a vklad nie je úročný, čo je prípad väčšiny bežných spotrebiteľských účtov, potom o rok pri tej istej inflácii za tú uloženú sumu peňazí nakúpite až o štrnásť percent menej ako teraz. Zároveň treba pripomenúť, že ak občan nemá ekonomické vzdelanie a doteraz sa vôbec nezaoberal situáciou v ekonomike, nemal by sa rozhodovať sám. Na to sú bankovní úradníci a banky, ktoré pracujú pod dozorom NBS, teda spoľahlivo. Rozhodne nezverujte vaše peniaze nebankovým subjektom a nenaletíte na zdanlivo „naozaj výhodné“ finančné ponuky na internete. A ak môžete, už vôbec nesiahajte na riešenie ťaživej situácie rýchlou pôžičkou. Ak aj finančné problémy už máte, opäť platí rada – zjdite do dozorovanej banky, najlepšie tej, v ktorej máte účet, a požiadať jej kontaktných pracovníkov o radu, ako by sa vaša situácia dala riešiť.

Ján ČERNÝ

Viliam HORNÁČEK o stoloch jednoty a krokoch na výhru národných síl

Čas naliehal na neodkladné konanie

Zhováral sa Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

V týchto dňoch si pripomíname tridsiate prvé výročie udalosti, ktorá zjednotila všetky relevantné národné sily pred voľbami v júni 1992. Akademický maliar Viliam HORNÁČEK ako zakladateľ a vedúci predstaviteľ Spoločnosti slovenskej inteligencie KORENE zvolal 11. septembra 1991 do svojho ateliéru národné uvedomelé mienkotvorné osobnosti, predstaviteľov občianskych združení, inštitúcií a politických subjektov.

• Ako – aj vzhľadom na dnešok – sa vám ich podarilo zjednotiť?

Ešte v júni ma členovia SSI KORENE odhovrali, že po hanebných sporoch urážajúcich národ, ktoré sa týkali zákona o slovenčine ako štátnom jazyku SR, na jeseň 1990, Markuša ani Prokeša s Mečiarom za „stôl národnej dohody“ neposadím. Slovensko však bolo pred rozhodujúcimi, a ako sa ukázalo aj osudovými voľbami 1992 a bolo treba zmobilizovať národné sily. Čas naliehal na neodkladné konanie a niekto sa iniciatívy ujať musel. Preto som celé leto presviedčal tých, čo mali spoločenský vplyv aj reálnu politickú silu, aby urobili gesto „národného zmierenia, porozumenia a spolupráce“ ako vzor pre celú slovenskú spoločnosť a jej motiváciu ísť voľiť.

INTERVIEW

• Z tohto stretnutia vznikla Výzva iniciatívy Za zvrchované Slovensko. S akým programom predstavila pred slovenský národ?

Po vyše dvojmesačných presvedčaniach a sľuboch som ešte podvečer 11. septembra 1991 nevedel, kto príde. Na piate poschodie do môjho ateliéru a zároveň sídla KORENOV napokon prišiel aj náš ešte nedávny súper pri presadzovaní tzv. maticného zákona o slovenčine predseda HZDS Vladimír Mečiar s jeho dvoma podpredsedami Michalom Kováčom a Milanom Kňazkom. Dovedna sa zišlo tridsaťpäť ľudí. Napriek „kuvikom“ sa dostavili aj Markuš s Prokešom. Hlavným cieľom bolo dohodnúť sa a spolupracovať. Mnohí naši členovia však boli zostavou stretnutia zaskočení a Kaliský po stretnutí povedal: „Keď som tu videl Budaja a Mečiara, mal som sa otočiť na opätku a buchnúť dverami!“ Našťastie výzva s jasným programom a cieľom už bola podpísaná! Jej hlavným programom pre národ bolo presadiť, aby slovenský národ zvrchované rozhodoval o vlastných veciach, vzťahoch a záujmoch ako rovnoprávny subjekt medzinárodného práva. A to je možné iba vo vlastnom samostatnom štáte. My sme

pochopili túžbu národa, národ prijal náš program vyjadrený výzvou. A tá sa stala programom voľieb 1992, v ktorých národné sily zvíťazili, čo sa stalo

jímaná kladne, lebo ľudia všeobecne oveľa radšej „spia na vavrínoch“, ako bojujú, je však nevyhnutná. Najobľúbenejším slovenským svätým je „svätý

Kremnické Bane a stred Európy boli miestom mnohých vystúpení slovenskej inteligencie.

signálom k najvýznamnejšej historickej premene slovenského národa v novodobých dejinách.

• Pri príležitosti 143. výročia prvého vyhlásenia nezávislosti slovenského národa ste zorganizovali 19. 9. 1991 celonárodné zhromaždenie Za zvrchovanosť Slovenska. Čo bolo hlavným poslanstvom pre slovenskú politickú a občiansku spoločnosť?

Symbolika má v dejinách mimoriadny význam. Často až kľúčový. Pretože dátum 19. 9. 1848 bol dňom prvého vyhlásenia nezávislosti slovenského národa na Myjave štúrovskou generáciou, my ich pokračovatelia sme tento pamätný symbolický dátum využili na zavŕšenie toho, čo začali naši predchodcovia. Preto v deň pamätného aj magického dátumu 19. 9. 1991, ktorý sa spredu či zozadu číta rovnako, predstavitelia SNS, HZDS a SNDH v bratislavskom námestí zodvihli nad svoje hlavy spojené ruky ako dôkaz podriadenia záujmom slovenského národa. Plné námestie aj bočné ulice to prijali s nadšením! Je to dôkaz, že slovenskú spoločnosť treba sústavne kladne motivovať. Táto „buditelská“ činnosť nebýva síce vždy pri-

Pokoj“, čo zákonite vedie k pasivite. A túto našu stratu iniciatívy vedia naši nepriatelia využiť na náš úkor. Dokazuje to aj súčasný stav nášho štátu. Hlavným poslanstvom, ktoré pomohlo národným silám vyhrať voľby 1992, bola verejná prezentácia „stola národnej dohody“ ako povýšenie slovenských národnostných záujmov nad osobné a stranické egó. Toto gesto politických subjektov čakajú ľudia rovnako naliehavo aj dnes!

• V ten istý deň pod sochou českého leva pred Slovenským národným múzeom prebiehala petičná akcia Za spoločný štát. Ktoré hlavné osobnosti stáli za touto akciou?

Bez urážky, aké osobnosti? Ved nepochopili vlastný národ a postavili sa proti jeho prirodzenému právu a neopakovateľnej historickej príležitosti mierovému, demokratickému a ústavnému spôsobom zavŕšiť boj za národnú slobodu, medzinárodnú rovnoprávnosť a zvrchované rozhodovanie o vlastnom osude! Ján Čarnogurský sa dnes usiluje svoj politický omyl zaplátať všemožnou, však nevýznamnou verejnou sebareprezentáciou. Alexandrovi Dubčekovi tento „pokos o reparát“ už osud nedoprial. Navyše Radičová, zbierajúca „pod čes-

Viliam HORNÁČEK, akademický maliar, národný aktivista a politik sa tiež významne zaslúžil o vznik Slovenskej republiky.

kým levom“ podpisy „za spoločný štát“, mala (ako J. Čarnogurský) tú bezočivosť kandidovať za prezidentku štátu, proti ktorému všemožne brojila. Počty ľudí pod levom aj výsledky voľieb 1992 hovoria jasnou rečou, kto mal pravdu a kto sa mylil.

• Súčasná Slovenská republika oslaví prvého januára 2023 tridsaťročnicu svojej existencie. Čo by ste odkázali a odporučili mladej slovenskej generácii, ktorá sa narodila po prvom januári 1993?

Naša generácia KORENE odkázala aj fakticky odovzdala „zo živých do živých rúk“ všetky výsledky svojej vyše tridsaťdvaročnej práce spolu s návrhmi budúcich priorit. Aj s prísľubom medzigeneračnej spolupráce. Slovenský národ bytostne potrebuje, aby si naši pokračovatelia okrem od nás prijatých hesiel MÚDROST – SVORNOSŤ – VYTRVALOSŤ a NÁROČNOSŤ – KRITICKOSŤ – TVORIVOSŤ osvojili aj našu bojovú zásadu vždy byť „Na čele zápasov v službe národu a vlasti“. Mladej generácii z celého srdca prajeme také úprimné nadšenie a odhodlanie, nezlomné presvedčenie a pevnú vieru v sily a schopnosti nášho národa, s akými sme bojovali my. Zároveň nezištnú obetavosť, hlbokú úctu a úprimnú lásku k vlastnému národu, spojenú s obdivom k našim veľkým predchodcom, ktorí v nepomerne ťažších podmienkach ako dnes máme my, bojovali za prirodzené a krvou aj životmi slovenských vlastencov posvätené právo – žiť svojich národný život podľa našich predstáv, potrieb a záujmov. Verte mi, že šťastie, ktoré pri tom zažijú, im vynahradí všetky obete! Vieme si vôbec predstaviť, čo by za šťastie žiť slobodne vo vlastnom štáte dali napríklad Štúr, Štefánik či Andrej Hlinka?

MEDZI NAMI

V čase, keď sa slovo vlastenectvo škrtá aj z učebnic ako nežiaduci jav a slovenská domáca i zahraničná politika má črty vazalskej závislosti od politiky iného mocnejšieho štátu, je pre čitateľa svetlou chvíľou, keď sa mu dostane do rúk nová kniha, ktorá sa líši od tuctovej literatúry súčasných politických mysliteľov. V knihe, ktorú mám na mysli, je napísané: „Dnes pomaly aby sa človek bál vyznávať vieru a hodnoty, ktoré nám tu zanechali naši dedovia a otcovia, aby sa bál vyjadriť lásku k svojej vlasti a národu, lebo dnes ho ktosi označuje z pozície „politickkej korektnosti“, z pozície jedinej správnej ideológie vraj „slušných ľudí“. Keď sa však človek zadáva do toho hlbšie, tak zistí, že v tej ideológii nie je nič ani slušné, ani ľudské.“

Nová kniha, ktorú mám na mysli, má názov: 30 rokov s politikou – Spomienky a publicistika historika Antona Hrnka. Je dobré, že je napísaná, že zostane ako autentické svedectvo doby, v akej žije naša generácia. Je dobré, že ju napísal historik bytostne slovenský a politik bytostne národný. Jedno i druhé, Slovensko a národ tu splýva a vyplýva z jeho publicistic-

kých statí, historických úvah a vystúpení na pôde SNR aj NR SR.

Kniha na vyše tristo stranách je osobnou spomienkou na Gorbačovovu perestrojku, na revolúciu 1989, na udalosti, keď sa z kabinetného vedca Hrnka stal politik a spoluzakladateľ oživej Slovenskej národnej strany. Podstatnú časť knihy však tvorí pohnutý zápas o suverenitu Slovenskej republiky, zápas o jej národnú

Napísané naddlho zostáva

Ludovít ŠTEVKO

ústavu proti zástancom tzv. trojdedinej ústavy (federálnej, českej a slovenskej) v rámci federácie. Autor oboznamuje so zaujímavými detailmi politického života v poprevratovom období, na ktoré si už sotvako spomenie. Napríklad na Šurianske memorandum z 3. marca 1990 alebo na spor o novú reprezentačnú budovu na hradnom kopci, kde chceli mať predstavitelia Verejnosti proti násiliu (VPN) Sorosovu stredoeurópsku univerzitu, a nie sídlo Slovenskej národnej rady. Rovnako zaujímavý a nanajvýš aktuálny je neskorší Hrnkov príspevok

k výročiu prijatia Deklarácie o zvrchovanosti SR:

„Slovenky, Slováci, nedajme sa znechutiť koryfejmi neoliberalizmu a stúpcami cudzích síl. Verme sebe, verme svojej budúcnosti a nedajme sa znechutiť.“

Kniha tohto slovenského historika a publicistu má viacero významových vrstiev o udalostiach vzdialených i blízkych, ktoré môžu byť poučením

do budúcnosti. Na záložke knihy sa píše: „Musíme dať jednoznačnú odpoveď na otázku, či sme tu od 15. storočia ako pozostatok husitských výbojov, ako tvrdili maďarská a časť českej historiografie, alebo sme potomkami Slovanov, ktorí sa na území dnešného Slovenska stali dominantnou zložkou už od konca 5. storočia.“

Kto z historikov doteraz napísal, okrem Antona Hrnka a dnes už legendárneho Matúša Kučeru, komplexnejšiu históriu národa aj autentické pamäti čias, keď sa po tzv. nežnej revolúcii otáčalo koleso dejín v pro-

spech Slovenska? Neboli to notorickí obdivovatelia prezidenta Čiech a Moravy Václava Havla, ktorého Slováci v Bratislave obhádzali vajcami, ani historici Slovenskej akadémie vied, ktorí sa tešili pozornosti korporátnych médií a televíznych kanálov pre svoj zatuchnutý čechoslovakizmus, nemožno to byť z významných politikov tých čias, okrem Vladimíra Mečiara, Ivana Gašparoviča, Jozefa Prokeša, Antona Hrnka či Petra Weissu, už skoro nikto, kto by mohol priložiť polienko pod súčasnú vatru zvrchovanosti s pokojným srdcom dobre vykonanej práce v prospech samostatnosti Slovenskej republiky. Žiaľ, Slovensko malo vo svojej novodobej histórii vždy hromádku záporných hrdinov, ktorí sa obzerali v cudzích zrkadlách a ctili si viac neprajníkov národa a kolaborantov cudzích mocností ako vlastné vzory vlastenectva. Ostalo nám to ako škvrna v pamäti národa a túto škvrnu zvlášť citlivo vnímame aj dnes, keď hľadíme do najvyšších priečok slovenskej vazalskej politiky.

Kniha Antona Hrnka je povzbudením, že sa aj v čase katastrofálnej sociálnej krízy stále oplatí bojovať o suverenitu Slovenska, suverenitu vlastnej zahraničnej politiky, o suverenitu vlastného myslenia, suverenitu práva a spravodlivosti pre všetkých.

Vláda nemá stratégiu na zastavenie dosahu protiruských sankcií

Vysoké ceny energií ničia podniky

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: www.codnes.sk, Fortische

Ceny za dodávky energií sa musia znížiť, občania musia byť schopní tieto ceny zaplatiť a my sa o to postarame. Myslite si, že konečne niekoho z našich rozhádaných politikov osvietilo a pochopil, že sa musí venovať predovšetkým potrebám občanov, a nie sebe? Nie. Povedal to nemecký kancelár Olaf Scholz v dolnej komore parlamentu Bundestagu.

Sankcie uvalené na Rusko sa negatívne podpisujú na zdražovaní potravín, hnojív, surovín, benzínu, plynu, aj keď nie všetko dovážame z Ruskej federácie. Stúpajú aj ceny domácich potravín, bytov, elektrickej energie, aj keď spustením tretieho bloku Mochoviec sme sa stali vo výrobe elektrickej energie sebestační. Zdražuje každý všetko, skrývajú sa za čarovnú formulu – veď na Ukrajine je vojna.

■ NIELEN SLOVALCO

Príbeh žiarskeho Slovalca je dostatočne známy. O prácu príde asi tristo zamestnancov, ďalších tritisíc v dodávateľských firmách. Príčina? Vysoké ceny elektrickej energie na výrobu hliníka. Vo Francúzsku sú pre energeticky náročnú výrobu poplatky za elektrickú energiu o polovicu nižšie ako na Slovensku. Hlinikáreň v Nemecku dostáva od domácej vlády desaťkrát väčšiu kompenzáciu na energie ako Slovalco. V Nórsku a na Islande neplatia podniky na výrobu hliníka a ferozliatin nijaké poplatky. Okrem slovenskej vlády preto nikoho znalého neprekvapuje, že domáce ferozliatinárske závody v Istebnom utlmujú výrobu a chystajú sa prepustiť približne stopäťdesiat ľudí. Slovenská spoločnosť Duslo Šaľa dlhodobo bila na poplach pre vysoké ceny elektrickej energie. V auguste zastavila na päť týždňov výrobu. Pomoc z Environmentálneho fondu, ktorý má pod palcom Ministerstvo životného pros-

Po ukončení výroby hlinikárne Slovalco pri Žiari nad Hronom hrozí hospodársky kolaps aj ďalším veľkým fabrikám na Slovensku. Zatiaľ len obmedzujú výrobu a redukujú počty zamestnancov. Ako to napokon dopadne...?

tredia SR a do ktorého platia energeticky náročné podniky roky nemalé poplatky, je slabá. Minister Ján Budaj sa dokonca pri svojom odvolávaní opovrhol vyjadriť na margo týchto podnikov. „Sú to miliónári, boháči, Penta. Nech nepýtajú od daňových poplatníkov, aby sa vyzbierali na ich bohatstvo.“

■ ENERGIE NEPUSTIA

Ďalšou spoločnosťou, ktorá ohlásila hromadné prepúšťanie, je novácky Fortischem. O prácu má prísť 362 ľudí. Predseda predstavenstva Fortischemu Jan Kříčka pomenoval dva dôvody – sankcie, ktoré neza-

sahujú Rusko, ale krajiny, ktoré ich zaviedli, a nárast cien energií, pretože Slovensko nezaviedlo kompenzácie vysokých cien plynu a elektriny. U. S. Steel Košice motivuje svojich deväťtisíc zamestnancov na odchod sľubom vyplatenia až štrnástich platov. Na problém vysokých cien energií upozorňuje bratislavský Slovaft, druhý najväčší slovenský odberateľ plynu s približne tritisícimi zamestnancami a jeden z najväčších odberateľov elektrickej energie u nás. Európske sankcie proti Rusku majú negatívny dosah aj na slovenský stavebný priemysel. Poľsko a Česko odmietajú slovenským cementárňam dodať uhlie. Tie zatiaľ

neprepúšťajú, ale rapídne zvýšili ceny svojich výrobkov. Protiruské sankcie tak platia ľudia, ktorí si stavajú a opravujú domy.

Neprišlo to ako blesk z jasného neba. Už v minulom roku globálny líder v oblasti diverzifikovaných technológií Johnson Controls presunul takmer polovicu zo svojich 1 366 zamestnancov mimo Slovenska. Americká telekomunikačná spoločnosť AT&T, ktorá má pobočky v Košiciach a v Bratislave, prepustila tristo ľudí. Slovenská pošta prepustila takmer štyristo ľudí.

■ SKORÉ OPATRENIA

Podniky preto od nového ministra hospodárstva Karla Hirmana očakávajú, že jeho prioritou bude, tak ako v iných krajinách Európskej únie, príprava a skoré zavedenie pomoci pre výrobný priemysel a zastabilizovanie cien energií na prijateľnú úroveň. Časť odborníkov však poukazuje na jeho pôsobenie v mimovládnej organizácii Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku s finančnou podporou Spojených štátov a Británie, úlohou ktorej je presadzovať na Slovensku a v Európe atlantické záujmy. Hirman bol poradcom ukrajinského premiéra Volodymyra Hrojsmana pod vedením Ivana Mikloša a vysokú školu vyštudoval na Inštitúte ropy a plynu Gubkina v Moskve.

Európska únia tiež hrá na obe strany. Na poslednú chvíľu zablokovala návrh na uvalenie sankcií na ruský oceliarsky gigant VSM-PO-Avisma Corporation. Produkuje pätinu celosvetovej výroby titánu, hoci ešte v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch minulého storočia bola jeho výroba sústredená prakticky len v Sovietskom zväze. Keďže ďalších štyridsať percent produkuje Čína, treba sankcie zaviesť len odtiaľ poť. Aby sme si niekoho nenahnevali a Únia by potom nemala ako vyrábať lietadlá, lietať do kozmu a s čím v nemocniciach operovať.

Kyjev chce dokázať donorom, že si zaslúži ich podporu

Ukrajinská odvetá s obrovskými stratami

Radoslav ŽGRADA – Foto: ZATL

Vojna v Ukrajine už trvá dvesto dní. Po vyše polroku ukrajinské vedenie z politických dôvodov nariadilo protiofenzívu. Cieľom je udržať pozornosť západnej verejnosti o konflikt, ktorý sa pod ťarchou zhoršujúcich sa životných pomerov vytrácal. V Kyjeve chcú dokázať západným donorom, že Ukrajina je stále bojaschopná, dokáže v ich záujmoch spôsobovať Rusku škody a zaslúži si západnú vojenskú a finančnú pomoc.

Za zmienku stojí, že od čias, keď ruský prezident Vladimir Putin nariadil inváziu, Spojené štáty americké vyčlenili na financovanie vojny na Ukrajinu čiastku vyše 53 miliárd dolárov. Aktuálne schvalujú ďalších 14 miliárd, z toho vyše polovica pôjde na nákup nových zbraní pre Kyjev. Americké zbrojovky a ruský energetický priemysel sú zjavne jedinými víťazmi prebiehajúceho konfliktu. Európska únia sa nedávno rozhodla vyčleniť pre Ukrajinu dodatočnú makrofinančnú pomoc (k už doteraz poskytnutým desiatim miliardám) vo výške päť miliárd eur. K tomu treba prirátat aj pomoc jednotlivých krajín.

■ V DLHOVEJ PASCII

Ukrajina tieto dlhy bude musieť splatiť. Pre zaujímavosť – Sovietsky zväz, ktorý dostal zbrane od USA v rámci „Lend-Lease“ v druhej svetovej vojne, splatil svoje podlžnosti až v roku 2006, teda vyše šesťdesiat rokov po vojne. Kyjev sa obrátil na medzinárodných veriteľov so žiadosťou o odloženie platieb zahraničného dlhu do roka 2024. Štát je technicky v bankrote.

Po dlhom čase pozíčných bojov, keď ruská armáda pomaly v povestnom mlynčeku na mäso likvidovala ukrajinské sily na Donbase, Kyjev nehľadiac na obrovské straty na ľudských životoch nariadil protiofenzívu v dvoch smeroch naraz. Chersonská ofenzíva sa uto-

Ukrajinská protiofenzíva v charkovskej oblasti, ale aj na iných frontových úsekoch prináša, žiaľ, aj takéto výsledky...

pila v krvi a neprinesla pre ukrajinskú stranu nijaký výraznejší úspech. Už na začiatku ofenzívy v oblastiach Vysokopolie a Davydov Brod, Belozerka a Zeljonyj Gaj utrpeli ukrajinské sily veľké straty a vyskytli sa aj úteky jednotiek. Ruské armádne skupiny likvidovali útočníkov s palebnou podporou delostrelectva a letectva. Počas prielomu k Suchomu Štavku, kde ukrajinské ozbrojené sily dúfali, že sa opevnia, niekoľko ukrajinských jednotiek sa dostalo do obkľúčenia a pod silnú delostreleckú paľbu. Ukrajina dnes nemá prakticky nijaké letectvo, čo výrazne ovplyvňuje efektívnosť bojových operácií. Nijaký z cieľov ukrajinskej ofenzívy pri Chersone nebol dosiahnutý, za tri dni bojov boli ukrajinské sily vo väčšine oblastí zatlačené späť na svoje pôvodné pozí-

cie. Podľa neoverených informácií ofenzíva len v prvých dňoch stála život vyše dvetisíc ukrajinských vojakov. Nemocnice v širokom okolí nezvládali nápor ranených. Dva výsadky na motorových člnoch, ktoré sa mali zmocniť a znovudobyť obsadenú Záporožskú jadrovú elektrárňu, ruské sily zdecimovali a zahnali späť.

■ ÚSPESNÝ PRIELOM

Omného úspešnejšia je momentálne ofenzíva v charkovskej oblasti. Ukrajinským silám sa tu podaril prielom cez mestá Balakleja, Kupjansk smerom na Izjum. Ukrajinské jednotky tu postupujú s najvyšším početným personálom a elitnými jednotkami, ktoré si Kyjev šetřil na obrat vo vojne, mnohí z týchto vojakov boli v posledných mesiacoch vycvičení

v zahraničí. V spomenutých smeroch rýchlo vytlačili ruské jednotky. Tie opúšťajú mestá a nerobia z nich nedobytné pevnosti, ale lákajú Ozbrojené sily Ukrajiny do otvoreného priestoru, kde na ne útočia vysoko presné zbrane, delostrelectvo a lietadlá. O tom, že straty na ukrajinskej strane sú neúmerne, svedčia naplnené nemocnice nielen v neďalekom Charkove, ale aj v rade ďalších miest. Rovnako naplnené sú dnes aj ukrajinské márnice. Straty Ozbrojených síl Ukrajiny počas tejto protiofenzívy sa podľa priemerných odhadov pohybovali za prvých pár dní od 2 500 do 5 000 vojakov. I

Prezident Ukrajiny V. Zelenský sa z politických dôvodov rozhodol pre protiofenzívu, aby vytvoril zdanie bojaschopnosti armády a posilnil vlastný imidž. Do boja sa zapojili elitné špeciálne jednotky a najvycvičenejší personál, ktorý sa len ťažko nahradí. Zbožným želaním je dosiahnutie dominovného efektu a spôsobenie kolapsu frontu.

Ukrajinci útokmi dosiahli nie bezvýznamné lokálne víťazstvá, ktoré pomôžu vzpružiť bojového ducha, lenže za cenu obrovských strát, ktorých rozsah oficiálna vláda radšej neuvádza. Tým Kyjev vážne riskuje, že začne začiatok druhého polčasu vojny s vyčerpanými zdrojmi. Nič neskončí túto vojnu rýchlejšie ako pokračovanie takýchto ukrajinských „protiofenzív“.

■ BITÚNOK NA ĽUDÍ

Úspech prielomu pod Charkovom môže ruské vedenie prinútiť k väčšej angažovanosti vo vojne, keďže na Ukrajinu nasadilo Rusko zhruba len pätinu svojej vojenskej moci. Po každom lokálnom manévri Ukrajina prichádza o veľké množstvo ľudí a techniky. Podľa Ruského ministerstva obrany len v dňoch medzi 6. až 10. septembrom bolo zabitých okolo štyritisíc ukrajinských vojakov. Z vojny na Ukrajinu sa stal bitúnok na ľudí.

NA OKRAJ

Drahé potraviny sa pomaly, ale iste stávajú neradostnou každodennosťou. Čoraz častejšie siahame za lacnejšími. Jednou z možností, ako ušetriť pri ich nákupoch, je využívať od prvého júla nový Zákon o potravinách, ktorý umožňuje obchodníkom predávať ich aj po dátume minimálnej trvanlivosti. V tejto súvislosti si treba povedať, že od obsahu tohto označenia sa rozlišuje označenie „Spotrebujte do...“, ktorý sa týka výrobkov podliehajúcich skaze rýchlejšie. Takými sú mlieko, mäso a pod. Potraviny po dátume minimálnej trvanlivosti sa môžu predávať len za podmienok uvedených v spomenutom zákone.

Ústupky od trvanlivosti

Musia byť v predajni osobitne uložené s označením, že ide o potraviny po dátume minimálnej trvanlivosti a s upozornením, že môžu mať obmedzené niektoré typické vlastnosti, pričom predaj je možný počas 45 dní po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti. Po uplynutí tejto lehoty zabezpečuje ich likvidáciu podľa vlastného uváženia predajňa. Zákon o neprimeraných podmienkach v obchode zakazuje vracanie tohto tovaru jeho výrobcovi. Ako sa tento zákon prejaví na nižších výdavkoch domácností, ako aj na doterajšom plytvaní potravinami, keďže až päťdesiatpäť percent odpadu je práve od domácností, si počkajme.

Zákon o potravinách upravuje aj podmienky inzercie v letáčkoch, v ktorých už nie je povinnosť uvádzať až 50-percentný podiel slovenských potravín, ale je povinnosť uviesť podiel slovenských potravín ponúkaných v letáku. Táto požiadavka Európskej komisie bude mať určite vplyv na výrazne nezlepšujúci sa podiel slovenských potravín na pulloch obchodov, ktorý je dnes na úrovni 42,3 percenta, pričom pred desiatimi rokmi bol tento podiel 50-percentný. V zákone sa tiež rušia doterajšie „miliónové pokuty“, s vymáhaním ktorých boli problémy. Peňažné tresty ostávajú, lenže budú výrazne nižšie. Tiež sme zvedaví, ako sa podarí Európskej komisii navrhnuť aj iné označovanie bezpečnosti používania potravín. Európska agentúra už spracovala príručku pre výrobcov, ako správne označovať svoje výrobky, čo by mohlo viesť aj k zníženiu rizika vzniku potravinového odpadu.

K schválenej novele spomínaného zákona pristupoval zákonodarca zodpovedne, o čom svedčí, že legislatívny proces trval takmer dva roky. Pred jeho konečným schválením sa totiž vychádzalo zo zahraničných skúseností s konštatovaním, že každá z členských krajín EÚ má v tejto oblasti vlastné pravidlá. V susednom Česku sa po dátume minimálnej trvanlivosti výrobok presúva k výrobcovi na ďalšie spracovanie, čo u nás nie je dovolené. Pred účinnosťou zákona mohli obchody po dátume darovať potraviny aj charitatívnym organizáciám, čo novela naďalej umožňuje. Je to teda jeden z dôvodov, prečo potravinový odpad z predajne tvorí len päť percent z objemu maloobchodného predaja.

Róbert HÖLCZ

Hanbím sa, že na čelo štátu sa dostávajú ľudia, ktorí nepoznajú naše historické osobnosti

Eduard CHMELÁR a kritika čias, v ktorých žijeme

Zhovárал sa Lukáš PERNÝ – Foto: Maroš SMOLEČ

Docent Eduard CHMELÁR patrí k erudovaným kritikom doby, ktorú žijeme. Na sociálnych sieťach dosahuje rekordnú čítanosť. Vyjadruje sa nielen k aktuálnej politickej situácii, ale aj k problémom slovenskej kultúry. Jeho nedávno vydaná kniha Rekonštrukcia slovenských dejín dosiahla na spoločensko-vednú literatúru rekordnú predajnosť. V rozhovore pre Slovenské národné noviny sme sa zamerali na Rok odkazu štúrovcov.

• Tento kalendárny rok vyhlásila Matica slovenská za Rok odkazu štúrovcov. Vo svojich komentároch sa štúrovcami pravidelne venujete a zdôrazňujete ich prínos. Ako nedávno pripomenul predseda Matice slovenskej, „štúrovci bola generácia slovenských intelektuálov, vizionárov ... a na ich ideových základoch stojí súčasná národná a občianska spoločnosť“. Napriek tomu je o nich povedomie nedostatočné. Oslavy dvestoročnic, ktoré ako jediná organizuje Matica slovenská, predstavitelia kultúrnych a politických inštitúcií (azda s malou výnimkou hŕstky poslancov) ignorujú. Štúrovci stáli pri vzniku Slovenskej národnej rady, zanechali kus práce pre dejiny slovenskej literatúry, kodifikovali jazyk, postavili základy slovenskej vedy, zakladali prvé kultúrne a vzdelávacie inštitúcie a skoncipovali prvý moderný kultúrno-politický program Slovákov... Ktorých štúrovcov by ste vyzdvihli a prečo? Ktoré sú podľa vás najdôležitejšie historické momenty štúrovskeho hnutia?

Nechcem opakovať učebnicovo známe fakty – skôr poukázať na nie celkom uvedomované skutočnosti. Po prvé, štúrovske hnutie bol proces. Demokratický a veľmi rôznorodý. To nebola iba jedna línia autoritatívne nadiktovaná Štúrom, ako sa to dodnes nesprávne chápe. Štúrovske hnutie malo veľa prúdov a niektoré z nich stáli aj ako opozícia proti samotnému Štúrovi, napríklad línia Francisciho, Štefanoviča, ale aj Kráľa. Po druhé, keď hovorím, že to bol proces, tak by sme sa mali vzdať vžitých a zjednodušených predstáv, ktoré sa dodnes učia deti v školách: napríklad, že v roku 1843 bola kodifikovaná spisovná slovenčina – bum, hotovo! Ale to nie je pravda. V roku 1843 bol iba vytyčený zámer; na konkrétnych veciach sa dohodli až v nasledujúcich rokoch, najmä v roku 1844 pri založení Tatrína v Liptovskom Mikuláši, v roku 1847 v Čachticiach (kde normu spisovného jazyka akceptovali aj katolíci) a na schôdzke v roku 1851 v Bratislave, kde sa vyriešili posledné nezhody v gramatike. Až potom možno

Eduard CHMELÁR nedávno spomínal na pôde bratislavskej Matice slovenskej na baťka Vladimíra Mináča pri výročí sto rokov od jeho narodenia.

hovorí o završení kodifikačného procesu. No a po tretie, štúrovske hnutie je absolútne kľúčové pre moderné slovenské dejiny, bola to absolútne výnimočná generácia mladých ľudí, ktorá mala jasno vo všetkých otázkach rozvoja našej spoločnosti. Preto som na nedávnych oslavách tridsiateho výročia zvrchovanosti Slovenskej republiky pripomenul, že bez završenia tohto emancipačného procesu v podobe vyhlásenia nezávislosti SR by štúrovske hnutie nemalo zmysel, bolo to prirodzené završenie 150-ročného zápasu.

• Spomínate aj Jána Francisciho a Samuela Štefanoviča, ktorí obaja toho roku tiež majú dvestoročnice. Francisciho príbeh bol jedným z hlavných motívov Mináčovho Dúchania do pahrieb – a ako je známe, spolu s Daxnerom stáli pri štátoprávných dokumentoch národného obrodenia. Pre zaujímavosť, Mináč pripomína, že Daxner, ktorý sa stal hlavným ideológom celého hnutia, sa cítil tak trochu v tieni Jána Francisciho. Ako vy vnímate osobnosti Francisciho a Daxnera a čím sú pre vás inšpiratívne pre 21. storočie?

Francisci ako mladík kritizoval Štúra z liberálnych pozícií, ale neskôr sa ukázalo, že mal skôr priveľké osobné

ambície ako jasnú ideologickú koncepciu, ktorej sa úplne vzdal. Daxner sa oprávnené cítil nedocenený, lebo on bol nielen autorom samotného Memoranda národa slovenského, ale vytyčil aj prvý návrh slovenských hraníc, ktoré by sa nám dnes nepáčili, lebo ich vytyčil podľa niekdajšieho záboru Osmanskej ríše a ich južná strana pripomínala skôr Slovensko po Viedenskej arbitráži. Daxner bol však na rozdiel od mysliteľa Štúra, vojvodu Hurbana a úradníka Francisciho čistý politik, u ktorého nenájdete politické omyly, iba politické prehry. Patrí mu rozhodne významnejšie miesto v slovenských dejinách, ako mu dnes prisudzujeme.

• O Štefanovičovi sa vie všeobecne veľmi málo. Ste jeden z mála slovenských spisovateľov, ktorí sa Štefanovičovi venovali. Píšete, že Štefanovič reprezentuje autentický duch slovenskej politiky. Čo sa má pod tým rozumieť? Poznal Štefanovič diela utopických socialistov?

To, že Samuel Štefanovič poznal diela utopických socialistov a čítal Marxa, je bez akýchkoľvek pochyb, sám ich cituje vo svojom časopise Svetlo, ktorý vydával niekoľko mesiacov po tom, čo mu Vajanský znemožnil pre jeho ľavicové zmyšľanie publikovanie v Národ-

ných novinách. Ale Štefanovičovi priklon k sociálnej demokracii bol ešte latentný, bál sa k nej otvorene hlásiť, v tom čase to bola nadávka podobne ako ateizmus a spájali sa s ňou iba najväčší vyvrheli spoločnosti.

• Asi ako jeden z mála slovenských intelektuálov ste napísali aj článok k výročiu Jána Palárika. Písali ste v tomto kontexte i o všeslovenskej vzájomnosti, ktorá je v súčasnosti demonizovaná. Čím je Ján Palárik aktuálny pre 21. storočie?

Nesmiernym rozhladom, nadhľadom a toleranciou. Nie náhodou bol Palárik priekopníkom ekumenizmu v celom Uhorsku (za čo bol v tom čase potrestaný cirkevným väzením) a rovnako nie náhodou oživil myšlienku všeslovenskej vzájomnosti nie ako rusofílsky, ale humanistický princíp. Slovenskému politickému mysleniu by veľmi pomohlo, keby sme si začali v štúrovskej hnutí viac všimáť rebelov, ako boli Alexander Vrchovecký, Samuel Štefanovič, Janko Král, Ján Palárik alebo Jonáš Záborský. Nejde tu o popretie Štúra, ale o lepšie pochopenie pestrosti tohto hnutia a koreňov mnohých ideí, ktoré sa uplatnili až neskôr.

• Azda najsociálnejšími reprezentantmi národného hnutia boli Janko Král a Ján Rotarides, ktorí v rámci tzv. Príbeľskej vzbury vyslali jasný protifeudálny, rovnostársky a najmä sociálny a demokratický odkaz pre vtedajšiu „vrchnosť“ v podobe boja za rovnosť medzi pánmi a chudobou. Janko Král považoval Novomeský za svoj vzor. O Rotaridesovi sa vie pomenej. Ako vnímate tieto osobnosti?

Janko Král je môj najobľúbenejší štúrovskej básnik, v ktorom dosiahol európsky romantizmus svoj oneskorený vrchol. Príliš neskoro sme si to uvedomili a príliš málo ho propagovali na to, aby ho aj svet vnímal ako jedného z najväčších európskych básnikov. Keď spomínate Novomeského, ten ho zasa označil za „prvého slovenského komunistu“, čo bolo iste prehnane, ale ak hľadáme

korene slovenskej ľavice, tak za predchodcu komunistického prúdu možno určite označiť Janka Kráľa, práve tak ako za predchodcu sociálno-demokratického prúdom považujeme Samuela Štefanoviča. Janko Král bol génius a v umení i v politike bol tým, čím radikálna ľavica pôvodne bola – totiž avantgardou.

• Nedávno ste výstižne aktualizovali myšlienky Kukučina, Mináča a Záborského, ktorých spája kritika servilnosti, zrada záujmov ľudu a kolaborácia so záujmami veľmoci, čo je, žiaľ, súčasťou našich dejín – „Vždy sa na čelo drali ľudia, ktorí ponížene slúžili raz cisárskej Viedni, potom Budapešti, Prahe, Berlínu, Moskve, Bruselu či Washingtonu.“ Píšete, že Slováci majú nekompetentnú štátnu a politickú reprezentáciu a že slovenská politika neexistuje, je iba politika na Slovensku – neslobodná, nesvojprávna, neautentická. Pravdou je, že významní predstavitelia štátu chýbali na odhalení busty Daxnerovi či na dvojtom výročí Francisciho, ale aj na ďalších podujatiach venovaných štúrovcami. Nehovoriac o tom, že štátni predstavitelia sa ani neusilujú nič sami organizovať – aj keď nebyť Hurbana, možno nijaká Slovenská národná rada neexistuje. Čím to je, že si súčasní predstavitelia štátu nectia naše republikánske základy a uprednostňujú dokonca velebenie monarchov a často aj ich spôsoby?

Neviem, čo mám k tomu dodať, lebo dlhodobo sa hanbím za to, že na čelo štátu sa dostávajú ľudia, ktorí naše historické osobnosti nepoznajú, necitujú ich, nenadväzujú na ne, nevážia si ich, sú vykorčení, a tým aj neschopní pochopiť úlohy doby a potreby tejto spoločnosti. To nás charakterizuje viac ako čokoľvek iné. Keby tu bola kontinuita, o ktorej hovoríte, nikdy by nedopustili, aby sme sa vzdali slávneho a hrdého historického názvu Slovenská národná rada, ktorá stála pri najdôležitejších a najhrdinskejších skutkoch tohto národa, a nahradili ho technokratickým paškvilom Národná rada Slovenskej republiky. Tu by som začal. A keď už hovoríme o tomto roku ako o Roku štúrovcov, bol by som rád, keby ho Matica slovenská rozšírila aj o rok zakladateľov štátu. Nemám na mysli ani tak to, že Vladimír Mečiar nedávno oslavil osemdesiatku ako skôr storočnice významných duchovných otcov našej štátnosti, ako bol Vladimír Mináč alebo Roman Kaliský. Treba si uvedomiť, že politici už len urobili nevyhnutné, keď nebolo inej cesty, ale intelektuálne a najmä cielavedome pripravovali cestu k zvrchovanosti a nezávislosti iní, na ktorých by sme nemali zabudnúť.

Edmund Viliam TĚRY spojil život s medicínou a so slovenskými vrchmi

Jeho láskami boli turistika a horolezectvo

Text a foto: Jozef SLIACKY

Pred stopiatimi rokmi, 11. septembra 1917, zomrel v Budapešti lekár, horolezec a organizátor turistiky Edmund Viliam TĚRY. Narodil sa 4. júla 1856 v dedine Baba Veche v dnešnom Rumunsku, kde jeho otec pracoval na veľkostatku baróna Sinu. Jeho pôvodné meno bolo podstatne dlhšie – Edmundus Félix Antonius Wilhelmus Ricker. Mal šesť rokov, keď sa jeho otec rozhodol pre nové priezvisko Těry. Vyštudoval medicínu, pričom sa špecializoval na chirurgiu a všeobecné lekárstvo. Počas služby vo vojenskom lazarete sa oženil s dcérou ministerského radcu Emiliou Mészárosovou.

S vysokoškolským diplomom a s rodinou s dvoma deťmi sa ako banský lekár dostal do Štefultova pri Banskej Štiavnici. Mnohé banické deti mu môžu ďakovať za život pri veľkej epidémii osýpok v rokoch 1883 – 1884. Získal si priazeň majiteľa svätoantonského kaštieľa grófa Filipa Koburga, bol jeho osobným lekárom a liečil aj zamestnancov sitnianskeho panstva. Po štyroch rokoch dal prednosť prestížnejšej práci v Budapešti. Vraj ho vyhnala nepravosť závislivcov. Ale pod Sitno sa rád vracal. Všimol si neľahký život tamjšieho obyvateľstva, najmä baníkov, a hľadal spôsob, ako odstrániť nebezpečné kiahne a rubeolu, ktoré šarapatili v banskom prostredí. Do Štefultova prišiel už ako skúsený organizátor turistiky, pre ktorú mal – a dodnes má – podsitniansky kraj všetky základné predpoklady. In-

cioval vznik Sitnianskeho spolku maďarsko-karpatskej jednoty, ktorý sa upriamil na slovenské hory. Presvedčil grófa Koburga, aby investoval do rekonštrukcie filagórie na vrchole Sitna, ktorú v roku 1852 zničil úder blesku. Jej slávnostné otvorenie sa uskutočnilo 8. septembra 1886. Okrem toho s priateľmi s rovnakým záujmom vyznačil okolo sto kilometrov turistických chodníkov najmä v okolí Sitna.

Od turistiky je len krok k horolezectvu, ktoré sa stalo Těryho celoživotnou záľubou. So skúsenými horskými vodcami zdolal mnohé vysokotatranské štíty, ale trénoval aj na sitnianskych bralách. Turistiku a horolezectvo propagoval ako redaktor časopisu Turisták lapja, v ktorom uverejnil viaceré unikátne fotografie. Veľa úsilia sústredil na sprístupnenie Tatier. Trvalým pamätníkom tohto úsilia je

chata v Malej Studenej doline, ktorú slávnostne otvorili 21. augusta 1899 a ktorá nesie jeho meno. Nachádza sa vo výške 2 016 m n. m. Projektovateľ ju staviteľ Gedeon Majunke a pôvodný rozpočet sa vyšplhal z plánovaných 6 000 až na 18 669 forintov.

ČRТА

Legendárna Těryho chata vo Vysokých Tatrách láka ročne tisíce turistov.

Ako lekár dôrazne kritizoval žalostný stav verejného zdravotníctva na uhorskom vidieku a po vypuknutí prvej svetovej vojny v zajateckých táboroch. V priebehu vojny, 11. septembra 1917, sa završila pozemská púť Edmunda Těryho. Príčinou predčasného úmrtia bol zápal pľúc, ktorý si priniesol z inšpekcie po zajateckých

Od turistiky je len krok k horolezectvu, ktoré sa stalo Těryho celoživotnou záľubou.

táboroch, ako aj strach o synov, ktorí boli na fronte.

„Hoci Těry si veľmi svedomite a príkladne plnil povinnosti na poli štátneho verejného zdravotníctva, široká verejnosť ho poznala predovšetkým ako agilného turistického pracovníka,“ napísal v nekrológu jeden z jeho blízkych priateľov Gustáv Thirring.

OROL TATRANSKÝ

Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846
Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

bezplatné

10

2022

Zdroje obrázkov:
Pixabay, autori príspevkov

VÝCHOVA A VZDELANIE – PEVNÝ ZÁKLAD ŽIVOTA

JÚLIUS LOMENČÍK

Začiatkom septembra sa opäť do centra pozornosti dostali „svätyne vzdelanosti“, čo je zároveň aj neklamný znak, že „chýli sa k jeseni“ a „september ju zláti / to už nie je leto / to len jeho odraz...“ (Peter Mišák: Chýli sa k jeseni). Opäť sa v uvedenom čase opakoval známy rituál – otvorili sa brány základných a stredných škôl, aby dorastajúce a dospievajúce generácie začali, resp. pokračovali v zbieraní vedomostí pre neskoršie uplatnenie sa v reálnom verejnom živote. V bežnom vedomí verejnosti je škola vnímaná ako inštitúcia, ktorej cieľom je žiakov „naučiť/vzdelávať“. Zabúda sa však, že v jej priestoroch prebieha výchovno-vzdelávací proces, čiže nielen vzdelávať, ale možno viac vychovávať budúceho občana. Za ostatné roky sa totiž ukazuje, že máme síce už dosť ľudí vzdelaných, ale málo múdrych a morálne statočných. Napokon vzdelat' človeka je podľa mnohých ani nie tak ťažké ako ho predovšetkým vychovať.

Pri výchovnom pôsobení sa do snáh učiteľov a učiteľiek kladie zo strany spoločnosti mimoriadne veľa prekážok. Škola sa usiluje vstúpiť pozitívne ľudské, ale i estetické hodnoty, ale mladí ľudia v reálnom mimoškolskom živote vidia, počujú niečo iné. Okrem množstva poznatkov vstúpaných do hláv žiakov sa žiada uplatňovať neformálnu vlasteneckú výchovu, v rámci ktorej pri správnom vedení a usmerňovaní zo strany učiteľov môže u dospievajúcej generácie sa do ich „žíl vlievať“ príslušnosť k rodisku, kraju, krajine, teda k určitému prírodnému priestoru, ale najmä k spolupatričnosti ku kultúrnym hodnotám národného spoločenstva. Veď poznávanie hodnôt, ktoré vytvorili predchádzajúce generácie, resp. ich ideové odkazy, by malo byť prirodzenou súčasťou výchovy a vzdelávania. Ako však dievčinu a mládenca získať k poznávaniu minulosti, keď v súčasnej rozporupnej dobe sa k nim dostáva množstvo informácií, ktoré nedokážu kriticky spracovať a následne sa dostávajú do osídiel rôznych historických dezinformácií a manipulácií.

Osobitú úlohu zohráva v škole formovanie estetického vkusu prostredníctvom výtvarnej výchovy, hudobnej výcho-

vy, literárnej výchovy, ale aj estetickej výchovy. Uvedené výchovy v reálnej školskej praxi sklzávajú často do povrchnosti, napríklad interpretovaním básne, ukážky z prózy alebo drámy. Namiesto citlivého sprístupnenia hodnotných literárnych diel a následne získaním mladých pre tvorivé počiny, mladí ľudia vyplňajú testové úlohy, ktoré v žiadnom prípade nerozširujú ich poznanie, nevedú ku kritickému mysleniu a ani k vytváraniu estetického vkusu.

Mnohé literárne, výtvarné, ale aj hudobné sťažšie ukazujú, že aj v „mobilovej“ generácii je veľa tvorivého, estetického a podobne. Len potrebujú správne usmernenie a najmä motiváciu pre zobrazovanie troch základných pilierov umenia – PRAVDY, DOBRA a KRÁSY. Namiesto proklamovania rôznych reforiem, vydávania smerníc, vyhlášok a iných administratívnych záležitostí oslobodíme učiteľov od byrokracie a dajme im naozaj slobodu pri formovaní osobností mladých ľudí. Pokiaľ učiteľia nebudú mať zviazané ruky rôznymi monitorami, potom jednoducho, parafrázujúc legendárneho hudobníka Johna Lennona, dajú žiakom šancu pre skutočnú tvorivosť ducha. K uvedeným snahám chce napomôcť aj Orol tatranský, ktorý ponúka mladým ľuďom publikačný priestor, v ktorom môžu ísť so svojou „kožou na trh“ básňou, príbehom, ale i recenziou, odborným článkom, rozhovorom a i.

Aj v začatí školskom roku 2022/2023 bude výchova a vzdelávanie naozaj naďalej mimoriadne náročná úloha, a to doslova pre všetkých zainteresovaných. Škola aj naďalej bude tým úžasným priestorom, v ktorom v každodennom kontakte s „priateľskými rivalov“ a zároveň životných spolupracovníkov – žiakov, študentov a učiteľov – dochádza k neustálemu hľadaniu, nachádzaniu, ale aj strácaniu, objavovaniu a uplatňovaniu všetkého, čo ešte v človeku ako takom ostalo dobré pri naozaj zmysluplnom naplnení prepotrebného humanizmu. Výsledky práce nebudú síce viditeľné hneď, ale budúcnosť ich určite ocení statočnosťou, morálnym kreditom, estetickým vkusom každého v národnom spoločenstve.

A tak aj v tomto školskom roku, ktorému mnohí predpovedajú veľa rôznych problémov, možno len pevne veriť, že cieľavedomá výchovná a vzdelávacia cesta vychovávateľov do mladých duší vytvorí pevný základ pre ŽIVOT.

JÚLIUS LOMENČÍK

ŠKOLA ŽIVOTA

V škole bezproblémový žiak má v živote problém riešiť problémy.

Učiteľ

„Podnikateľ“ na jánošíkovský spôsob Odovzdáva bohatstvo za drobné.

Učenie

Učivo si rozložil na jednotky, aby v učení dosiahol len jednotky.

Myslenie „na šnúrke od gatií...“

Za katedrou rozdal plným priehrštim zrnká kritického myslenia a na „zvyšku“ sa „iniciatívne“ pošmykol v(o) (vý)predaji myslenia...

Ján Červeň

(12. 2. 1919 – 31. 7. 1942)

PETER CABADA

Hoci sa Ján Červeň narodil v turčianskej dedinke Abramová, detstvo prežil v Chotíne, kde bol jeho otec prednostom železničnej stanice. Prvých šesť tried gymnázia navštevoval v Nových Zámkoch. Koncom roku 1935, po preložení otca na železničnú stanicu Devínska Nová Ves, prešiel na lýceum do Bratislavy. Hneď po úspešnom zvládnutí maturitných skúšok sa v roku 1937 zapísal na Filozofickú fakultu UK v Bratislave, kde vyštudoval slovenčinu a francúzštinu. Krátke učiteľské pôsobenie na gymnáziu v Prievidzi bolo Červeňovým prvým a, žiaľ, aj posledným zamestnaním...

Humoresky, novely a „obrázky zo života“ uverejňoval (sprvu pod pseudonymom N. E. Vreč) od roku 1940 v Novom svete, Slovenských pohľadoch, Novom slove a Kultúre. Pri písaní novely *Divé vtáča* autorovi ako námet poslúžili biografické fragmenty z mladosti W. Shakespeara. Fascinujúca osobnosť legendárneho dramatika ho priťahovala aj študijne, čo dosvedčuje rozsiahlejší text *Shakespeare*, publikovaný v rokoch 1940 – 1941 na stránkach časopisu Naše divadlo. Krátke prozaické celky humoristického, resp. anekdotického zamerania z úvodnej fázy Červeňovej tvorby vystrieda-

Literárna veda zvykne prozaika Jána Červeňa spolu s Dominikom Tatarkom a Petrom Karvašom označovať za tzv. su-jetových básnikov. Menovaní tvorcovia od konca 30. rokov minulého storočia reagovali na vlnu lyrizácie v domácej umeleckej spisbe. Ich bazálnym úsilím bolo revitalizovať epickú prózu cez sujetovú líniu a inováciu epického rozprávania. Mimoriadne talentovaný Červeň posunul experiment zo štylistickej do tematickej a motivickej roviny. Zdôrazňovaním epickosti a emotívnosti deja zároveň prekonával zaužívané deskriptívne a ornamentalizujúce postupy.

li neskôr širšie koncipované novely, ktoré výrazne posilnili umelecky novátorské tendencie v slovenskej próze na prahu 40. rokov.

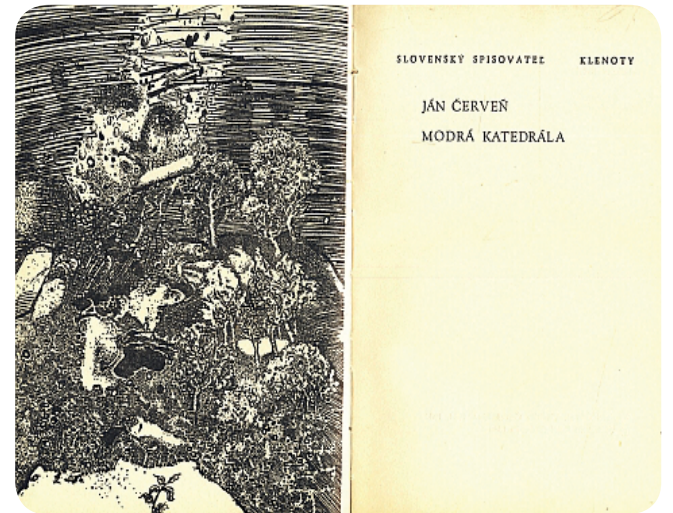
Posmrtno vydaná zbierka *Modrá katedrála* – vyšla zásluhou Matice slovenskej ako 86. zväzok edície Knižnica Slovenských pohľadov (1942) – obsahuje novely *Divé vtáča*, *Zlomený kruh*, *Prorok*, *Modrá katedrála* a *Svätá žiara*. Ešte za života Červeň v liste redaktorovi Slovenských pohľadov a ich Knižnici Stanislavovi Mečiarovi slúbil, že k nim pripojí ďalšie dve prózy; tie ale už zrejme nestihol dokončiť... Rozhľadný a žilivý literárny kritik S. Mečiar titulu pomohol po všetkých stránkach. Medzinárodne uznávaného výtvarníka Ludovíta Fullu požiadala, aby spravil obálku diela a sám napísal brilantný esejisticky ladený text o Červeňových novelách, ktorý ani po osemdesiatich rokoch nestratil nič na výpovednej hodnote i sugestívnosti.

Ako trefne uvádza literárna kritička Dagmar Robertsová, autor vo svojich prózach „kumuluje silné príznakové prvky – motív sna, smrti, fyzického alebo psychického zmrzačenia –, oslabuje časovú a priestorovú určenosť deja... Sen povyšuje na úroveň reality, považuje ho za iné, nadhmotné, avšak reálne bytie, ktoré sa často stáva rozhodujúcim momentom pre riešenie problému.“ J. Červeňovi sa tak podarilo vytvoriť typ senzibilno-imaginatívnej prózy, v ktorej akteri deja oscilujú na pomedzí sna a skutočnosti, na rozhraní života a smrti, stigmatizovaní nezmyselnou krutosťou osudu. Rezultátom dôsledného uplatnenia zvolených kompozičných postupov sa stal umelecky celistvý tvar, ktorý bezpochyby prispel k vývinovej línii slovenskej prózy, pričom bol – vzhľadom na tvorcov vek – až prekvapujúco zrelý. Unisono sa na tejto konštatácii zhodla aj súveká kritika pri recenzovaní a hodnotení Červeňovej jedinej knižky *Modrá katedrála*.

Na základe poznania rôznych spisovateľových textov možno logicky usudzovať, že tušenie skorého životného konca ho intenzívne prenasledovalo dlhšie obdobie. Spomenutú tému v príslušnej kapitole knihy *Čas pred nesmrteľnosťou* (1998, Matica slovenská) reflektoval aj literárny historik Tomáš Winkler. Dokonca ponúkol i fiktívnu rekonštrukciu prvých chvíľ po Červeňovom skone. „Dňa 31. júla 1942 zazneli zvony, ktoré oznamovali smrť. V jednom dome, v jednej izbe sedelo pri okne mladé dievča s uplakými očami. Na stolíku bola nevelká fotografia v rámečku, na nej chlapec s neposlušnou šticou, s trochu plachým pohľadom. Na kolenách mala položené posledné číslo minulého ročníka Slovenských pohľadov, čo jej bol ten chlapec z fotografie daroval. Zvláštne, ako sa všetko mení a vyrieši smrťou. Kto by to bol povedal, že posledné vety jeho novely *Modrá katedrála* budú mať po smrti autora taký jasný zmysel... Život ako poviedka, novela.“

Skromný rukopisný fond Jána Červeňa je uložený v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine. Celkovo

obsahuje šesťdesiatšesť archívnych jednotiek. Ide o korešpondenciu, autorovu poéziu, zošit noviel a kresby. Najrozsiahljšiu časť fondu tvorí dokumentárny materiál osobného charakteru. Hodnotných je najmä šesť denníkových záznamov z rokov 1935 – 1940. Výber z nich, ako i Červeňovho básnického diela nadobudol knižnú formu vďaka Slovenskému literárnemu ústavu Matice slovenskej. Zostavovateľ a autor predhovoru Marián Grupač dal titulu názov *Chcem spáchať akýsi literárny hriech* (2014). Opus bol druhým zväzkom matičnej edície *Modrá katedrála*, ktorá direktne súvisela s celoštátnou literárnou súťažou pre básnikov a prozaikov do 35 rokov, písucích po slovensky, *O Cenu Jána Červeňa*. Laureátom súťaže vyšli počas rokov 2014 – 2019 v spomínanej edícii ich debutové knihy ilustrované mladými výtvarníkmi.

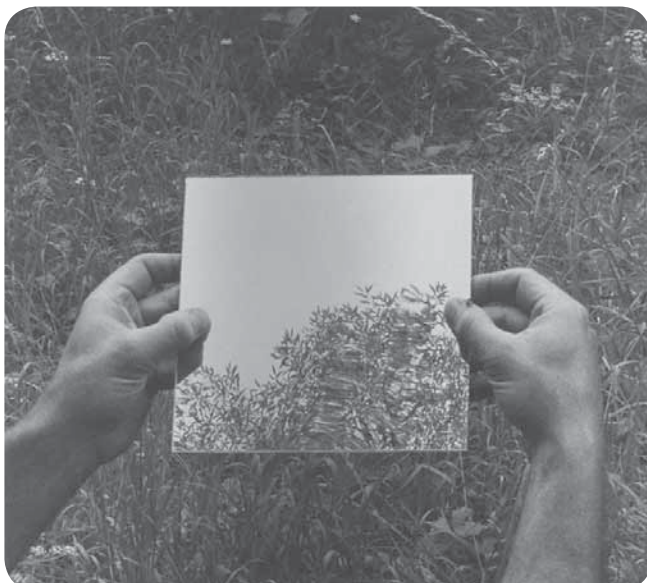
„Láska je bolesť; život je boj proti bolesti. Láska vedie ku dvom východiskám: k jej uskutočneniu – a potom prináša šťastie, alebo k jej neuskutočneniu, t. j. k nešťastiu (bolesť). Okolnosti sú často také, že bezohľadnej láske sa postaví do cesty prekážky, ktoré sú ešte bezohľadnejšie. A kto by si chcel rozbiť hlavu pre strieborný obláčik? Láska musí zvíťaziť, alebo ustúpiť. Ale nemôže zvíťaziť tam, kde by doniesla zárodok porážky. Ústup bolí v prvých hodinách, ale potom chváli sám seba ako múdreho. V tomto ústupe je však niečo väčšieho. Ak víťazstvo lásky býva ligotavé, víťazstvo človeka nad sebou samým býva plné.“

(Ján Červeň: z denníkového záznamu, 26. 12. 1939)

Výtvarné umenie

Michal Kern
(1. 5. 1938 – 1. 10. 1994)

PETER CABADA

Hľadanie obrazu II. (fotografia, 1980; v zbierkach SNG)

Fundamentom originálneho diela Michala Kerna (1. 5. 1938, Žilina) bolo konceptuálne a land-artové myslenie orientované na prírodu. Na tomto základe realizoval presvedčivé, i keď mediálne „nenápadné“ artefakty (fotografie, kresby). Akcent kládol na tematizáciu vzťahov človeka, prírody a krajiny, ich vzájomné prerastanie až po duchovné splnutie. Významné miesto v kontexte novodobého moderného slovenského kumštu má hlavne vďaka špecifickej forme umenia v prírode, Prírodu ako výdatné žriedlo tvorivých aktivít a zámerov objavoval Kern istou okľukou. Keďže od detstva bola každodennou súčasťou prostredia, ktoré ho obklopovalo, cítil silnú potrebu ju pre seba novovo objaviť a zdefinovať. Raná fáza umelcovej tvorby po návrate z bratislavských štúdií, respektíve vyrovnávanie sa s maliarskym základom sú spoje-

„Vidím seba zarámovaného v prírode“ – tvrdil o sebe umelec, ktorý patril medzi výrazných reprezentantov domácej neoficiálnej výtvarnej scény 70. a 80. rokov minulého storočia. Študoval figurálnu maľbu na VŠVU v Bratislave (1956 – 1962), absolvoval niekoľko študijných ciest (Francúzsko, Veľká Británia, Belgicko, Japonsko, Sovietsky zväz), bol jedným zo zakladateľov land-artu (umenie v prírode) na Slovensku. Apelácie konceptuálneho a akčného smerovania využíval ako prostriedok ohľadne intenzívneho dialógu s krajinou, ku ktorej mal autenticky čistý, vrúcny vzťah. Žil a tvoril v Močiaroch pri Liptovskom Mikuláši, v rodinnom sídle otca a maliara Petra Júliusa Kerna, kde je i pochovaný.

né s konkretizmom. Netrvalo dlho a konkrétne objekty začal invenčný autor skrze fotomontáží konfrontovať s prírodou. Etapovitý odklon od konkretizmu súvisel s dezilúziou zo sveta technického pokroku, jeho necitlivých vplyvov a zásahov do životného prostredia. Rozhodne ale platí, že z atribútov konkretizmu zostala v Kernovom uvažovaní trvalo prítomná pevná výstavba diela, práca s technickými materiálmi a geometrickými tvarmi (sklo, štvorce zrkadlových plôch, kocky).

Ako uvádza kunsthistorička Daniela Čarná v monografii o Michalovi Kernovi (2011), tvorca „opakovane využíval archetypálne a efemérne prírodné materiály v minimalistických zásahoch a pozorovaniach prírodného diania, na ktorých jedinečnosť upozorňoval. Príroda v jej trvalej nemennosti, statickosti (jaskyňa, kamene, stromy) a premenlivej efemérnosti (voda, sneh, lopúchy) je kontaktovaná človekom – zrkadlom, tieňom, dotykmi, odtlačkami a stopami, ktoré sa v tomto obojstrannom dialógu stávajú prostriedkami tajomného rituálneho jazyka.“ Návrat k prírode, hľadanie stratenej rovnováhy a obnovovanie zabudnutých, obrodzujúcich foriem komunikácie s ňou nachádzal Kern ako nevyčerpatelný inšpiračný zdroj v dôverne známom a predsa tajomnom, až magickom prostredí záhrady na Močiaroch a v krajine blízkych Tatier.

Konfrontáciou technického a naturálneho dospel umelec k postupnému akcentovaniu prírody (zhotovovanie opusov priamo v jej lone, riešenie ekologických otázok formou fotomontáží, projektov a konceptov). Súbežne s líniou tvorby, ktorá viedla k reflexii morálnych a ekologických aspektov v globálnom i lokálnom meradle, vznikli diela s apelatívnym environmentálnym podtextom. Ide v nich o zjavnú reakciu na bezprostredné ohrozenie prírody, krajiny a ekosystému Liptova a necitlivé zásahy civilizácie do tesnej blízkosti jeho domícilu (napr. vodné dielo Liptovská Mara). Oproti jednostrannému zveľbovaniu, apoteóze pokroku poukazoval tvorca na veľké riziká bezcitného budovania, ktoré detailnejšie neskúmalo konsekvencie všetkých reálnych hrozieb pre prírodný svet a človeka. Zhodne s kritikou možno konštatovať, že línia Kernovej činnosti, realizovaná formou vizuálnych ekologických apelov, vykazuje určité znaky moralizátorstva, čo si umelec sám uvedomoval.

„Stále nájstojčivejšie pociťujem smútok nad stratou hodnôt a ich náhradou pseudohodnotami“ – uviedol výtvarník v roku 1988. „V tomto ma utvrdzuje človekom ničená príroda. Cítim až fyzickú bolesť, keď vidím zničenú krajinu, vysychajúce stromy, špinavé potoky, odpadky, ktoré nás prežijú, mŕtve ryby. A agresivita ľudí. To všetko je v mojom pociťovaní života neoddeliteľné a mojou povinnosťou je na túto skutočnosť upozorňovať.“

Hoci bol Michal Kern bytostne spätý s Liptovom, kde trvale žil, môžeme o ňom legitímne hovoriť aj ako o protagonistovi bratislavského centra neoficiálnej výtvarnej scény (pravidelný účastník jej stretnutí) a reprezentantovi lyrického variantu stredo európskeho land-artu. Éra, ktorá prišla po roku 1989, znamenala pre M. Kerna objavovanie nových možností tvorby s jej slobodným uvádzaním. Zákonite smeroval k akciám prezentovaným na verejnosti, inštaláciám v galerijných (a iných) priestoroch, ale i k experimentálnemu kumštu realizovanému hlavne v Suchej jaskyni, ktorú objavil vďaka blízkemu priateľovi a spriaznenej duši, básnikovi Ivanovi Laučíkovi. Monumentálny cyklus *Kresby z jaskyne* (1989 – 1994) vznikol obkreslovaním jaskynných kameňov a pôsobením odtlačkov rúk. Žiaľ, bola to finitná tvorivá práca zhotovená po ťažkom úraze, na dôsledky ktorého Michal Kern 1. októbra 1994 vo veku 56 rokov zomrel.

Hľadanie tieňa I. (fotografia, 1979 – 1981; v zbierkach SNG)

Spätnú väzbu beriem veľmi vážne

Rozhovor s autorkou Natáliou Strhlíkovou (Natali Fox)

Natalia Strhlíková (1989), píšuca pod pseudonymom Natali Fox, je rodáčka zo Žabokriek nad Nitrou. Písaniu sa venuje od detstva. Vyštudovala Pedagogickú fakultu v Bratislave, niekoľko rokov pracovala v téme násilia páchaného na ženách, tiež vyučovala psychológiu a biológiu. Aktuálne sa venuje najmä svojmu synovi, tvorbe dekorácií z dreva a písaniu. Kniha *Katja – Prebudená mágia* je jej knižným debutom a ide o prvú časť série.

DANIELA LYSÁ

Daniela LYSÁ: Pamätáš si na to, kedy si ako dieťa dostala nutkanie vziať pero a začať písať vlastné príbehy?
Natalia STRHLÍKOVÁ: Bol to myslím 3. či 4. ročník ZŠ, kedy vznikli moje prvé minipovedky. Neskôr som ako ôsmačka napísala prvý a naozaj veľmi dlhý fantasy román – s jeho jednou kapitolou som dokonca vyhrala literárnu súťaž.

Kto je prvý, komu dovolíš nahliadnuť do svojich textov? Prijímaš kritiku ako spätú väzbu, ktorá ťa môže nasmerovať správnym smerom? A čo ty a sebakritika?

Ako prvý určite manžel, vždy bol a aj bude prvý. Veľa sa s ním o príbehu rozprávam, avšak aktuálne (po vydaní knihy) už mám našťastie dohodnutých zopár betareaderov. A sú to tí, ktorí mi dali najkonkrétnejšiu kritiku ku knihe a tiež nižší počet hviezdíčiek. Zámerne som si ich vybrala a oslovila. To je aj odpoveď na tvoju otázku – spätú väzbu beriem veľmi vážne (občas až neznesiteľne – manžel by vedel rozprávať) a keďže som veľmi sebakritická, hľadám to zlé aj tam, kde to možno nie je. Myslím, že druhá kniha bude ešte lepšia. Musí byť, intenzívne na tom pracujem, snažím sa zlepšovať. Je to proces, ktorým si musím prejsť a inak to ani nemôže byť.

Čo ťa najviac fascinuje na čítaní? Ak by si nám mala odporučiť tri knihy, ktoré by to boli a prečo?

Príbeh a svet, ktorý nežijem, ale môžem aspoň sčasti ochutnať. To je to, čo ma na čítaní baví. Tá iná perspektíva. Na okamih som kráľovná, víla, magická bytosť, alebo zlodej, kriminálnik... Ktokoľvek. Konkrétne knihu neodporúčim, pretože je ich veľa

mi veľa a každá z nich je niečím výnimočná a špecifická, ale medzi mojich top favoritov patrí séria *Kronika Kráľovraha* – fantasy príbeh od Patricie Rothfussa.

Ktoré žánre pri čítaní preferuješ a ktoré vyslovene odmietaš? Aký je tvoj vzťah k poézii?

Vyhľadávam fantasy, to je moje. Ale napríklad aj inšpirované skutočnými udalosťami, rôzne životné príbehy a osudy, niečo s napätím, či akciou. Vyhýbam sa erotike a hororom, aj čisto romantickým knihám a je jedno, či je to YA, NA alebo Adult. S takouto knihou by u mňa nikto nepochodil. V knihách mi však romantické linky nevadia, pokiaľ to celé nie je iba o tom. Naopak, ak sa láska vyskytne aj v knihe, kde by som to zrejme nepredpokladala, je to úžasné plus. Poéziu nečítam vôbec, ale je pravda, že kedysi som verše písala. Iba pre seba.

Tento rok sa ti splnil sen a tvoj debut *Katja – Prebudená mágia* uzrel svetlo sveta. Môžeš nám bližšie priblížiť, ako vznikla a čo ťa pri jeho písaní inšpirovalo?

Prvé riadky vznikli v roku 2016, odvtedy bol už x-krát prepísaný. Pôvodne mal vyzeráť úplne inak a dokonca malo ísť o standalone knihu. Pamätám si, že keď som v rozhlase počula pieseň od Zuzky Smatanovej Horou, v mojej hlave vznikla prvá myšlienka na kráľovnú vílu a tajomné Lesné kráľovstvo. Tam to začalo. Takže v podstate ma inšpirovala príroda. Nedomatná, divoká, chránená.

Áké máš pocity z toho, že si svetu ponúkla kúsok zo seba – svoje slová v pevnej väzbe?

Aktuálne si na to ešte stále zvykám. Píšem od detstva a vždy som si úpenlivo chránila a schovávala, čo som písala. Málokto moje texty smel vidieť (s výnimkou mojej učiteľky slovenčiny na ZŠ). Preto mi je trochu zvláštne, keď čítam reakcie na môj príbeh. Zdá sa mi to divné. A ešte asi dlho bude. Ale dúfam, že si čitatelia v knihe nájdu aj kúsok niečoho, čo ich vnútorné obohatí, teda že ho nebudú vnímať iba ako plytký tanier s riedkou polievkou. :)

Ako často sa venuješ písaniu?

Keby mám dostatočné časové kapacity, bolo by to aj každý deň. Vzhľadom k iným povinnostiam a synovi, ktorý ešte len teraz nastupuje do škôlky, je to naozaj iba jeden-dvakrát týždenne, niekedy ani toľko nie, aj to väčšinou po nociach, keď už syn spí. Ale verím, že sa to v blízkej dobe zlepši. Pracujem z domu, čiže keď bude syn v škôlke, viem si to časovo zariadiť tak, aby vznikol priestor aj na to písanie.

Ako dlho ti trvalo napísať knihu?

Napísať knihu mi odhadom trvá cca pol roka (tých 300 – 400 knižných strán). Dať ale knihe takú podobu, s ktorou by som bola spokojná, tak to je už otázka pár rokov. Po dopísaní akéhokoľvek príbehu potrebujem čas, aby som ho mohla schovať a vrátiť sa k nemu aj o pol roka. Potom idem rad-radom a opravujem, prepisujem, dopĺňam, čo treba, alebo aj mažem celé kapitoly. Odstup času je pre mňa veľmi dôležitý. Čiže, ak by som sa teraz chystala napísať štvrtú knihu série *Katja* (tá jediná ešte nie je napísaná), tipujem si jeden a pol až dva a pol roka.

Kto stojí za krásnou grafikou tvojej knihy?

Ilustráciu na knihu stvorila Laura Vaculová. Prišla som k nej ako slepá kura ku zrnu. Som naozaj vďačná, že nás osud dal dohromady a že mám tu česť s ňou spolupracovať. Aj po ľudskej stránke je to naozaj super osoba (a osobnosť).

Koľko nevydaných či nedokončených rukopisov ukrývaš v šuplíku?

Veľa! A mnohé tam aj navždy zostanú. :) Píšem od detstva, čiže som toho napísala naozaj mnoho. Na základnej, na strednej a dokonca aj na výške som neustále písala. Jeden rukopis som toho času poslala do Fragmentu (bolo to také YA sci-fi/fantasy), ale neozvali sa. Mala som iba dvadsať rokov. Vnímala som to ako znamenie a už som nikdy nikoho neoslovila. Dokonca som prepadla pocitu, že knihu nikdy nevydám! Až raz... Ale čo sa týka tých rukopisov, tak aktuálne pre čitateľa je druhá kniha, na ktorej sa usilovne pracuje, a potom tretia kniha série. Aj tá už existuje, len ju treba ešte dosť upraviť. Chystám sa na ňu budúci rok 2023. No a k niečomu, čo už mám napísané, by som sa raz chcela vrátiť. Ide práve o to spomínané YA sci-fi/fantasy, kde je dej vsadený do slovenského prostredia. Možno raz. :)

Čo ťa vie pri písaní povzbudiť a dodať ti silu? Počúvaš pri písaní hudbu?

Áno, počúvam. Nie však vždy, občas potrebujem aj ticho, najmä keď sa chcem sústrediť. Ale nakopnúť do písania ma vie práve tá hudba. Občas ju počúvam počas dňa, keď napríklad pracujem (vyrábam dekorácie, čiže popritom mi hlavou často bežia príbehy, ktoré práve píšem), a do večera sa mi nakopí toľko nápadov, že už len zapnem PC a ide sa na to. Ale posledné mesiace ma výnimočne povzbudzujú moji čitatelia a ich spätá väzba. To je tá správna „droga“ pre autora kníh. Keď mi napíšu, že sa nevedia dočkať pokračovania alebo mi pošlú hotové litanie a rozoberajú dej... to je úplne najviac. Vtedy lietam v oblakoch. :)

Ako tráviš voľné chvíle, keď nie si v kreatívnej bubline a nevytváraš dekorácie z dreva? Aké aktivity k tebe ešte neodmysliteľne patria a vystihujú ťa?

Určite príroda, turistika, prechádzky, bicykle a od jari do jesene na motorke s manželom. On šofériuje, ja sa iba vozím a užívam si výhľady. Milujeme cestovanie (v rámci SR aj zahraničia), hrady, zámky – to je naše. No posledné tri roky sme sa trochu obmedzovali – jednoducho prišla pandémia a tiež máme trojročného syna. A nedá mi nespomenúť lásku k zvieratám. Čerstvo bývam v novom domčeku a už plánujeme sliepky, kačicu, psa, rybičky, chameleóna a kadečo, snáď do toho roka bude všetko z toho. Aj kvôli synovi. No a samozrejme knihy a filmy – najmä marvelovky, ktoré mám všetky napozierané niekoľkokrát odpredu odzadu.

Čo plánuješ z hľadiska svojej tvorby do budúcnosti?

Vydať celú sériu. Pevne verím, že do roka od prvej knihy bude aj pokračovanie. Tretia kniha je už napísaná, ale na jej vydanie ešte nemám termín. Posledná je zatiaľ stále v mojej hlave. Ale už si chystám v tejto sérii aj „pôdu“ pre prípadné ďalšie voľné pokračovanie. Nevieť si predstaviť, že by som ukončením série mala opustiť tento svet a začať písať niečo iné. Dokonca mám už premyslený aj prequel – ale detaily o tom ešte nechcem veľmi zverejňovať.

Ukážka z tvorby

V momente, keď Rodana dolapili, pretože nahlas vykrikoval, Katja potichu zhlika a zakliala.

„Dopekla! Dopekla!“

Nechala vílu vílou a nečujne sa presunula bližšie k ceste, aby dovidela na Rodana, ktorého tým smerom ťahali spútaného s rukami za chrbtom.

„Vylez, inak je po ňom!“ skríkol akýsi ženský hlas. „Vieme, že nie je sám!“

Briam, čo teraz?

Zostaň, kde si... neriskuj. Myslím to vážne!

Briamov naliehavý hlas dostával náznak paniky a Katja vedela, že aj on narýchlo zvažuje možnosti. Mohol ich všetkých nečakane napadnúť zhora, ale to by Rodan nemusel prežiť.

Všetky štyri postavy vyšli z lesa a stáli pri svojich koňoch pevne zvierajúc Rodana. Jedna z postáv si k nemu stúpila tak, že si ho dala pred seba a odzadu ho držala za hlavu s nožom pri krku. Videla do tváre človeku držiaceho jej priateľa. Bol to veľmi mladý muž, aj keď v tej tme sa to ťažko poznalo. Nemohol byť od nich príliš starší. Výškou si s Rodanom boli rovní, ale silou ho evidentne prevyšoval.

Katja sa rozhodla. Briam jej v hlave kričal presný opak toho, čo sa chystala urobiť, no odignorovala ho a zatlačila do úzadia. Rodan sa obetoval a ona sa bude zbabelo krčiť v kríchoch? Zašmátrala vo vrecku, vytiahla šatku a zakryla si ňou tvár až po nos. Kapučňu si prehodila cez hlavu, pričom vnímala, ako sa jej chvejú ruky. Začala ich v päsť, aby zmiernila ich trasenie, a potom zasadila šíp. Napínajúc luk s hlbokým nádychom, krok za krokom, vyšla z lesa na cestu tak, aby ju bolo vidieť.

Rozpršalo sa a plamene ohňa začali pohasínať. Všetci sa

okolo nej zhrkli, no ona hľadela iba na toho jedného, ktorý ohrozoval Rodana. Mierila na jeho čelo šípom.

„Pusti ho, on... tu nie je so mnou!“ pokúsila sa o klamstvo s čo možno najhrubším hlasom a musela narýchlo zažmurkať, pretože oči jej dráždili kvapky dažďa. Šatka na ústach jej otážela a zliezala nadol.

„Ak je to tak,“ prehovoril spoza Rodana, „prečo si bol ochotný ukázať sa?“

Katja si zahryzla do pery. Vlasy, vykúkajúce spod kapucne,

KATJA — PREBUDENÁ MÁGIA
Úryvok z diela

sa jej nalepili na koreň nosa a ona z toho bola ešte nervóznejšia.

„Bud' rozumný,“ pokračoval neznámy, mysliac si, že Katja je tiež rovnakého pohlavia. „Zlož luk a vzdaj sa.“

„Vilu nedostaneš. Už je veľmi ďaleko,“ odvetila a luk stále držala pevne.

„Netrafiš, ani keby si chcel,“ podpíchl ju s očividným úmyslom podlomit jej vôľu. „Celý sa chvej. Skloň zbraň, než niekomu ublížiš. Porozprávame sa.“

Katja v mihu namierila na miesto pri jeho nohe a vystrelila. Šíp sa zapíchl asi jeden palec od jeho ľavej čizmy. Ten druhý skončil pri jeho pravej nohe, aj keď ním to ani nehlo.

„Myslíš, že nie?“ zručka a hlas jej trochu preskočil. Nový šíp

však už mala založený v tetive. „Trafiť, kam len budeš chcieť, ale aj tam, kam by si určite nikdy nechcel. Tak ma neprovokuj!“

Neprovokuj!“

Chvíľu na ňu uprene hľadela, zrejme zvažoval možnosti, a potom zapískal: „Kora!“

Nad nimi zatrepotali krídla vtáka. Katja to nečakala a mykla sa. Vták preletel ponad jej hlavu a práve tento krátky okamih využil chlap stojaci tesne za ňou a o ktorom netušila, že tam vôbec je. Schmatol ju a pevne zovrel v objatí. Katja sa však bránila. Odrážala sa nohami od zeme tak silno, až ich prevalilo dozadu a spadli. Vtedy bol pri nej ďalší pár rúk a vzal jej všetky zbrane.

Briam!

Jej priateľ sa objavil rovno nad nimi a tak prudko zamával krídlami, až kaluže vody odviaľalo na blízke stromy a padajúce kvapky dažďa sa zmenili vo veterný vír.

Ticho odpovie mi ozvenou... Jana Baculáková. Výber z poézie

Jana Baculáková (1975) pracuje ako redaktorka vo vydavateľstve British Publishing House, ktoré vydáva Encyklopédiu osobností Českej a Slovenskej republiky. Je členkou literárneho klubu Litera 2 v Banskej Bystrici. Básne publikovala v zborníkoch klubu, časopise Dotyky (2013), rozhovory s osobnosťami v časopisoch Slovenka (2018) a Život (2018). Najviac básní prezentuje na Facebooku. Rým je pre ňu hra, ktorá jej pomáha nachádzať poetické riešenia prozaických problémov.

V DIVADLE SVET

*javisko nestojí.
Hrá celé publikum.
Bez svetiel.
Bez rolí.
V kostýmoch
bez skúšky
hráme sa na pánov,
čo zvädzajú
služky.
Režisér Sloboda.
Maskérka Náhoda.
Opona nepadá,
kým nie sme bez lásky...*

LES

*je sám o sebe
príbehom krásy,
čo sa len premieňa
v tisíce tvary.*

*Mozaika čudesa
volá nás: Vstúp do mňa!
Príjme a objíme.
Náš kríž je ľahší.
Spieva – my mlčíme.
Nech je tak navždy...*

*Príbytok s tieňohrou a stĺporadím,
vodí nás strminou, chodníkom kamenným
v slnku aj v daždi.*

*O sviežosť delí sa,
k nohám verne líha.
A čo v nás povädlo,
krok za krokom dvíha...*

NEVESTA HÔR

*Tam niekde
v horách
spájajú stromy
nebo so zemou
Tam bez slov
poviem "áno"
Ticho odpovie mi
ozvenou...*

VODA

*V prameni život,
v živle ničiteľka...
Terénu sa vždy poddá
a práve tým ho pretvára...
VODA
Uhas ma.
Očisti.
Povznes ma, keď sa ponorím...
VODA
Si taká vzácna
a predsa si najnižšie miesta
hľadáš...
Chceš sa dať všetkým,
každý sa z teba skladá.
Mám ťa rada, voda...*

VIDELA SOM NÁDEJ

*Kráčala rozvážnym
krokom
Pod tenkou sivou
čiapkou
skrývala vypadané vlasy
V oku mala už nadobro
zapustenú radosť
z maličkosťí
Úsmev plachej
veveričky
neustále striedali
obyčajné slová
voňajúce medom
Vždy oddaná
Večne milujúca
Nádej*

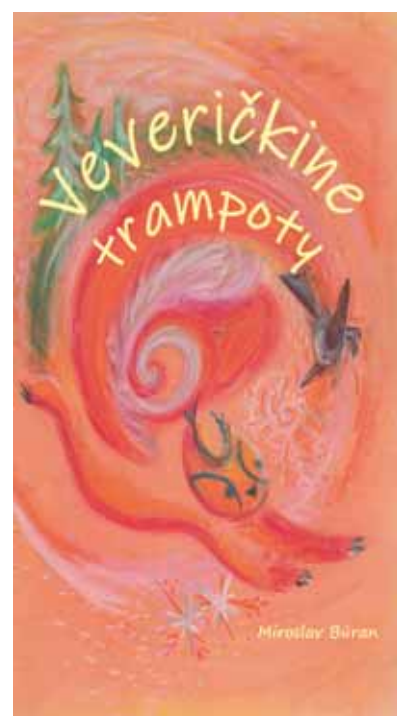
Ak si budú všetci navzájom pomáhať, svet je oveľa krajšie miesto pre život

Miroslav Búran: *Veveričkine trampoty*. Banská Bystrica, Signis 2022
Ilustrácie a obálka Ivana Vargončíkovej

HEDVIGA KUBIŠOVÁ

Všestranný autor Miroslav Búran (vzdelaním elektrotechnik) už nie je nováčikom na literárnej scéne, žije a tvorí v Jablonnici. Napísal tri samostatné knihy poézie *Podoby* (Mezera – ČR); *Štyri ruky života* (Formát, 2014), *Potreba milovať* (DALI, 2014), jeho básne boli zaradené aj do kolektívnej básnickej zbierky *Sólo pre 9 hlasov* (IKAR, 2014). Jeho románové novely pre dospelých sa zaoberajú problematikou spleťtých vzťahov *Návrat do prítomnosti* (2015), *Poblúdenie* (Richard Lunter – Kicom, 2016), ako aj ľudských osudov ovplyvnených politickým prenasledovaním *Väzenie Dúfať* (Richard Lunter – Kicom, 2019).

RECENZIA

Po čitateľskom úspechu jeho prvej detskej knižky *Katkin dobrodružstvá* (Signis, 2020) aj svoju najnovšiu knižku venoval deťom a sme presvedčení, že aj táto si nájde svojich priaznivcov a vďačných čitateľov. Jeho doterajšia tvorba sa stretla iba s pozitívnymi ohlasmi.

Pochvalu si zaslúži aj kreatívna editor-ská práca E. Čulenovej z vydavateľstva Signis, ktoré počas rokov svojej existencie vydalo okrem rozsiahleho súpisu odbornej literatúry a beletrie aj desiatku kníh príťažlivých detských kníh.

Pre deti majú zvieratká zvláštne čaro, rozprávky o nich sú preto prirodzene vítané so záujmom. Ľudia odjakživa pripisovali zvieratám ľudské vlastnosti – každé dieťa predsa vie, že líška je falošná, zajac bojzlivý, vlk zlý a hlúpy. V novej knižke M. Búrana, určenej pre mladšiu vekovú kategóriu, spoznáme aj vlastnosti iných zvieratiek. V centre deja je roztomilá veverička Radka, teraz ju však trápia zdravotné problémy, a tak sa na radu hrdličky vyberie na púť za skúseným lesným liečiteľom – starým jazvecom Jožom. Podobne, ako keď vajce išlo na vandrovku, aj k nej sa pridávajú iné zvieratká trápené rôznymi neduhmi: veveričke nefungujú labky, drozd Rast'o už nelieťa s ľahkosťou pre boľavé krídelká a zajko Félix sa zase trápi tým, že nerastie ako sa patrí, a to napriek tomu, že dostatočne papká. Ubolená cháska ani netuší, koľko nástrah ich čaká na nebezpečnej ceste lesom. Vzájomnými silami sa im podarí prekonať všetky prekážky, každý svojím dielom prispieva k úspešnosti expedície za zdravím, a to aj vďaka tomu, že poslúchajú cenné rady iných zvierat, ktoré im chcú pomáhať. Napríklad skúsený znalec lesa rys ich varoval pred veľkým nebezpečenstvom v podobe starého medveďa Baribalu. A veru aj napriek opatrnosti sa predsa dostali do medvedích pazúrov a museli slúžiť v jeho brloh, nedostalo sa im ani slova vďaka. Ešteže im dobromyseľný rys Ostré oko pomohol uniknúť zo zajatia a ukázal im cestu k liečiteľovi. Jazvec Jožo im rád poskytol účinné rady, ako pomocou lesných bylín zmierniť zdravotné problémy. A všetci spoločne si uvedomujú, že nič nie je krajšie ako nezištná pomoc...

Rodičia svojim deťom s obľubou čítajú rozprávky o zvieratkách a deti ich rady počúvajú. Vydajte sa aj vy na dobrodružnú cestu lesom s veveričkou Radkou, priblížite svojim ratolestiam život lesných zvierat. Knižka prispieva k rozvoju detskej fantázie a pocitu spolupatričnosti. Obdivuhodná je prirodzenosť a živosť rozprávačského štýlu autora, jeho schopnosť vstúpiť do sveta zvierat, dynamicky stupňovať napätie deja, a najmä ambícia nevtieravo podnecovať detskú empatiu, nezištnosť a ochotu pomáhať slabším.

Slovenský literárny ústav
Matica slovenskej
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, tel.: +421 918 904 942,
e-mail: snn@matica.sk

Redakčná rada
Július Lomenčík (hlavný redaktor),
Zuzana Bukovenová, Peter Cabadaj, Maja Jackobs
Jakúbeková, Martin Kubaš, Daniela Lysá, Marcel Páleš,
Lukáš Perný, Lenka
Želonková, Eva Čulénová –
Signis, vydavateľstvo (grafika)

Vydavateľ
Matica slovenská

Náhla a neobjasnená smrť akademika Ludovíta NOVÁKA stále vyvoláva otázky

Absurdné ľubochňianske salto mortale – I. časť

Peter ŠTRELINGER – Foto: autor a Emil SEMANCO

Tridsať rokov som čakal, kým budem môcť napísať tieto prvé riadky o živote a smrti akademika Ludovíta Nováka, popredného slovenského jazykovedca, riadneho aj mimoriadneho univerzitného profesora mnohých univerzít, vedca svetového významu, ale aj politického väzňa na Pankráči, tej najobľúbenejšej väznici v bývalom Československu, kde skončili svoj život nielen fašistický pohľadáč K. H. Frank, ale aj väzni komunistického procesu s Rudolfom Slánskym.

„Jedenásť špagátov!“ rozhodol cynicky Gottwald, nedbajúc, že v mnohých prípadoch ide o jeho blízkych priateľov. „Spávali sme s Klemom na jednej posteli v Moskve!“ spomínal jeden z popravených – Vladimír Clementis, minister zahraničných vecí. A to už nespomenul, že mu počas Februára 1948 požičal na Staromestskom námestí svoju teplú baranicu, keď Gottwaldovi po návrate z Hradu od Beneša po demisii ministrov omfzali na manifestácii uši. Tam sa začala slávna – neslávna éra komunizmu! Clementis-

KAUZA

sov život po procese a krutom rozsudku smrti vyhasol, keď oslávil svoju „mladú päťdesiatku“, píše v jednom z listov z väzenia (a do väzenia Hádičke, ako on nežne nazýval svoju milovanú manželku Lidu. Vráťme sa však späť k profesorovi Ludovítovi Novákovi, ktorý zomrel 27. septembra 1992 (teda pred tridsiatimi rokmi) vraj „prirodenou smrťou“.

■ AKADEMIKOVA SMRŤ

Na začiatku citát:

„Okresnému súdu v Liptovskom Mikuláši

Dňa 27. 9. 1992 zomrel môj otec akademik Ludovít Novák, bytom Ľubochňa, č. p. 103, okr. Liptovský Mikuláš.

Vzhľadom k tomu, že dodnes nebolo zahájené dedičské konanie a do domu, v ktorom býval môj otec, ani mne, ani sestre Viere neuvoľnil synovec Peter Novák, ktorý je podielovým spoluvlastníkom domu s nami, v ktorom otec býval a nachádzajú sa tam jeho rukopisy, obrazy, knihy, nábytok a ďalšie veci, ktoré môžu byť predmetom dedenia, a mám dôvodné podozrenie, že z tohto majetku bolo už niečo protiprávne odpredané, eventuálne odpredané neoprávnenou osobou Petrom Novákom, bytom v Ľubochni, žiadam, aby súd vydal príkaz k zapečateniu domu a predtým aby bol súdnym vykonávateľom spisovaný veľký majetok hnutelný, tam sa nachádzajúci.

V Prahe 4. 1993 Eva Reková

Eva Reková bola strednou dcérou akademika Nováka.

Eva Nováková-Reková napísala aj ďalší list, tentoraz predsedovi Matice slovenskej Jozefovi Marušovi, datovaný 23. 1. 1993 (necele štyri mesiace po smrti otca prof. Ludovíta Nováka), kde oznamuje, že poslala originál tohto listu ministrovi kultúry Dušanovi Slobodníkovi... Maruša žiada, aby „učinil v záujme Matice slovenskej patričné kroky...“ a teší sa, že jej predsa Matice v najkratšom čase podá správu, aké kroky učinil!

Toto však nie je všetko.

Najmladšia dcéra akademika Ludovíta Nováka Viera Cisárová (Nováková) napísala ešte pred svojou sestrou Evou podanie na Okresný súd v Liptovskom Mikuláši, datované 28. decembra 1992 (iba tri mesiace po otcovej smrti)!!!

„Vec: Vyporiadanie podielového vlastníctva k hnutelnostiam a nehnuteľnostiam z dedenia priameho dediča 11C 117/92 JUDr. D. Kuchtová“

Viera Nováková (Cisárová) v ňom píše:

„Na výzvu Okresného súdu v Liptovskom Mikuláši zo dňa 14. 12. 92 vyjadrujem sa k pripojenému návrhu – zrušenie a vyporiadanie spoluvlastníctva. K pripojenému návrhu navrhovateľa a môjho odporcu P. Nováka mám nasledovné výhrady...“

■ DCÉRINO SVEDECTVO

Mám k dispozícii celé podanie Vierky Novákovovej, ktorá ma splno-

O túto výstavnú ľubochňiansku vilu, v ktorej žil v posledných rokoch života akademik Ludovít NOVÁK, viedli blízki i vzdialenejší príbuzní po jazykovedcovej smrti súdny spor. Bola lukratívna nehnuteľnosť možnou príčinou jeho náhleho odchodu z tohto sveta?

Miesto posledného odpočinku svetovo uznávaného vedca nesvedčí o veľkej starostlivosti o zachovanie jeho pamiatky.

Poslední absolventi odboru slovenský jazyk a literatúra na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove v roku 1982, ktorí absolvovali prednášky a semináre s profesorom Ludovítom NOVÁKOM (v popredí v okuliarkoch). V pozadí ďalší mimoriadny zjav slovenskej literatúry a literárnej vedy Albin Bagin.

mocnila, aby som ju v celej „kauze“ zastupoval. Bola mojou staršou spoličiacou (ja som mladší o štyri roky), chodili sme do ľubochňianskej málotriedky, sedeli v jednej triede a vyrastali sme spolu v Ľubochni.

Tak Vierka (ako aj Eva, staršia sestra) mali ku mne bezvýhradnú dôveru!

Vierka Nováková poukazuje v odpore voči svojmu synovcovi na závažné okolnosti sporu: spor o dedičstvo sa neriešil komplexne, ale len čiastkovo. Tento problém sa dostal do odlišnej roviny v okamihu, keď akademik Novák náhle zomrel, teda starý otec navrhovateľa (a odporcu) Petra Nováka. Spor totiž neriešil vyrovnanie podielového spoluvlastníctva na základe dedenia po nebohej matke, neprihliadalo sa na to, že ide o majetok obrovskej hodnoty – išlo o približne storočnú vilu v prírodne v atraktívnom prostredí značnej pamiatkovej hodnoty (vila bola pôvodne letným sídlom maďarskej šľachty) s desiatimi miestnosťami, dvoma verandami, dvoma toaletami a dvoma samostatnými vchodmi...

Viera Nováková (Cisárová) informuje súd, že navrhovateľ Peter Novák je majiteľom štyroch šestin na týchto nehnuteľnostiach na základe darovania č. R I č. D 700/85 a podpísaná odporkyňa je vlastníčkou jednej šestiny na základe dedenia po úmrtí jej matky. Majetková situácia po úmrtí otca jej však nie je dovtedy známa!!!

V rozsiahlom podaní píše Vierka Nováková (Cisárová), že otec akademika Nováka posledné štyri roky života až do svojej smrti býval vo vile sám (!). Nevyhnutné opravy a údržbu domu vykonával odporca (teda P. Novák) prevažne z prostriedkov svojho starého otca (akademika

Nováka), s ktorým však odporca (P. Novák) nežil v dome.

A nasleduje závažné svedectvo dcéry Vierky.

„Za nevyhnutnú pomoc bezbrannému starému človeku (akademik Novák bol vtedy osemdesiatročný) si však odporca vynucoval podmienku, ďalej (bohužiaľ) aj kalkuloval v obchodných záležitostiach ohľadom domu so smrťou starého človeka L. Nováka. S poľutovaním musím konštatovať, že v tomto prípade sa jednalo o vydieranie starého človeka. – Odporca zaujíma stanovisko výlučného vlastníka hnutelnosti aj nehnuteľnosti v mojom rodnom dome. Takéto počínanie je hrubým zasahovaním do vlastníckeho práva a do dobrého rodinného spolunáročia, v konečnom dôsledku sa odporca stáva neoprávneným držiteľom celého objektu, poškodzuje tým všetkých právoplatných dedičov a v odporcovom počínaní ide o snahu o bezdôvodné obohatenie sa podľa §458/1 a § 459 platného Občianskeho zákonníka...“

Odporca si počína ako neobmedzený vlastník všetkého aj napriek tomu, že sa nenaplnili zákonom vymedzené podmienky k vydedeniu dcér. Čestne prehlasujem, že vzájomný vzťah môjho otca ako poručníka a mňa dcéry bol celý život vrúcny a korektný. Názorové rozdiely v našom vzájomnom vzťahu nastali až v posledných mesiacoch otcovho života, v období, keď podliehal nátlakom vnuka – odporcu. Systavnú opateru som otcovi nemohla poskytovať, pretože sa starám o nevládneho invalidného syna a pritom som zamestnaná v školstve na plný pracovný úväzok. Nachádzam sa v situácii, kedy každodenne musím prekonávať množstvo problémov.“

■ ABSURDNÝ POSTUP

Nechcem otravovať čitateľa tejto reportáže siahodlými citátmi, ale normálne súdny človek sa musí pousmiať nad absurdným myslením „odporcu“, teda vnuka akademika Nováka. Vôbec nie som náchylný podceňovať jeho intelekt. Ale naivita jeho úsilia a predstáv, ako sa zmocniť celého majetku po akademikovi Novákovi je do očí bijúca. Vnuk P. Novák pracoval v čase sporu ako šófer v podniku Povodie Váhu. Jeho teta Viera bola absolventkou univerzity aj stredná Nováková dcéra bola veľmi inteligentná, obe boli znalkyňami kultúry a cudzích jazykov, pri osobných stretnutiach som sa o tom viackrát presvedčil. Eva Reková sa vydala za akademického sochára, ktorý, mimochodom, je aj autorom sochy v ľubochňianskych kúpeľoch pred Kollárovým domom. Matka „odporcu“, teda Petra Nováka, bola absolventkou konzervatória, členkou SLUK-u. Peter i ďalšie dve Olgine deti – mladší Pavel a potom Hanka – boli nemanželskými deťmi najstaršej dcéry profesora Nováka! To iba tak na margo tohto absurdného divadla, týkajúceho sa dedičstva po slávnom jazykovedcovi a vedcovi.

■ VLASTENCOV ÚDEL

Iba naivný zaslepenec si mohol nárokovať na celé dedičstvo prof. Nováka. Toto dedičstvo – najmä to nehnuteľné (nehmotné, duchovné) – patrí celému slovenskému národu, ba možno aj európskemu spoločenstvu. Tak ako aj samotný vedec Novák!

Akademik Ludovít Novák bol – o tom niet čo diskutovať – najväčší a najvýznamnejší bádateľ, ktorý sa narodil na Slovensku nielen v 20. storočí. Nevieť ku komu ho prirorovať? K Matejovi Bellovi, k Adamovi Františkovi Kollárovi – vedcovi pôsobiacemu na dvore Márie Terézie? K Samuelovi Mikovínimu a vynálezcom „štiavnických tajchov“ a zložitého odvodňovacieho systému baní a hút, ktorí pôsobili na strednom Slovensku? K Jozefovi Dekretovi Matejovi, geniálnemu lesníkovi, ktorému vďačíme za bohatstvo slovenských lesov, čo sa v poslednom čase bohapusto pľndruje a rozpredáva do zahraničia? Alebo až k M. R. Štefánikovi?

Sme však iba na začiatku. Veľkosť aj tragédiu života Akademika Ludovíta Nováka sa vám pokúsím aspoň stručne v ďalších riadkoch priblížiť. Bol to Európan, a pritom veľikánsky vlastenec, ktorý miloval Slovensko – a nikdy ho nezradil. Zato jeho rodná vlasť veľakrát zradila a obovala jeho. Lenže on sa nikdy neponosoval, nesťažoval sa. Ako vraví básnik Milan Rúfus – on to považoval za ÚDEL!

■ OSUDNÉ OKAMIHY

Tento záver prvej časti reportáže o akademikovi Novákovi som odkladal. Pri písaní je mi trpké na duši, je mi všetko ľahšie, ba chvíľami aj do plaču. Pýtam sa, obracajúc oči k nebesám: Naozaj to stálo za to? Naozaj ten mamon peňazí a majetku dokáže zabiť ľudský cit, lásku, priateľstvo, rodinné vzťahy, a to všetko premeniť na nenávisť a pomstu?! Prečo tento osud musel postihnúť práve toho veľkého človeka, génia? Na toto vie asi odpovedať len Pán Boh! Jestvuje jedno trpké slovenské porekadlo: „Koho Pán Boh miluje, toho krížom navštevuje!“

Ludovít Novák pri jednej z mojich návštev v jeho vile na kopci nad ľubochňianskymi kúpeľmi (pod lyžiarskym skokanským mostíkom, ktorý už dnes nestojí) mi spomenul akési

svoje posolstvo zo stretnutia s Pánom Bohom (bol trochu aj mystik): „Vieš, Petrík, ja sa smrti nebojím, lebo Pán mi prisľúbil, že budem žiť až do svojich deväťdesiatich štyroch rokov!“ Nechápavo som na neho pozrel: „Ale, pán profesor, prečo práve do deväťdesiatich štyroch rokov, prečo nie napríklad do stovky?“

Záhadne sa usmial. „To je pre mňa magické číslo, sto nie je magické... A do tých deväťdesiatich štyroch, čo mi prisľúbil Pán, mám ešte toľko práce. Napríklad musím získať Nobelovu cenu!“ Odcupital kdesi do druhej izby svojimi kročníkmi, lebo po mozgovej mŕtvici sa mu zle chodilo. Vzápätí sa vrátil s akýmsi hrubým rukopisom. Myslel som si, že sú to jeho cirkevné práce alebo jazykovedný rukopis, veď on bol európsky uznávaným jazykovedcom. To som mu aj pripomenul.

No on zavrel hlavou: „Toto nie je jazykoveda, táto teória sa týka fyziky aj meteorológie, možno tiež biológie, trochu zdravotvedy... Pojednávam aj o vývoji a triedení rastlinných a živočíšnych druhov ako Mendelejev... Vychádzam z výskumov profesora Wegenera, ktorý túto teóriu prvý rozpracoval kedysi v tridsiatych rokoch, ale potom zamrzol vo fujavici v nórskom ľade. Inak to bol pomerne slávny meteorológ a cestovateľ! Počul si niekedy, priateľu, o dilatácii kontinentov? O tom, že sa zemské platne pohybujú. Že kontinenty sveta, to je živý organizmus, kedysi bola Afrika spojená s Južnou Amerikou! A kdesi sa prepadla Atlantída!“

Otváral som oči a zavrel som záporne hlavou. „Pán profesor, o tomto viem naozaj málo...“ Profesor Novák sa usmial. „To nič, Petrík! Ja ti to vysvetlím!“ A opäť prebehol v izbe k stojanu, kde viseli dve polky zemegule. A prudko gestikuloval. Potom na tabuli kriedou kreslil akési vzorce. Bola to pre mňa, priznám sa, španielska dedina. Až potom, keď som sa vrátil do Bratislavy, utekal som do Univerzitnej knižnice, požičal si akúsi encyklopédiu a usiloval sa v nej nájsť to, čo hovoril akademik Novák. Otvorili sa mi trochu oči. Veď toto je teória, ktorú vo svete ošiaľ nikto po Wegenerovi nerozpracoval. Týmto, skromne povedané, predbieha profesor Novák celý vedecký svet! Jeho teória bola geniálnou štúdiou naozaj zrelou na Nobelovu cenu vo viacerých vedeckých oblastiach, v ktorých sa táto cena naozaj udeľovala. Akademik sa skutočne nemýlil a nevyvyššil si. Ako mi raz vravela jeho najstaršia dcéra hudobníčka Oľga, keď raz otec niečo povie, tak to platí, tak je to pravda! Môj otec nikdy neklame a pozrela na mňa s presvedčením, aké môže prejavovať len milujúca dcéra!

A zrazu ako blesk z jasného neba. Ktosi mi telefonuje z Ľubochne: Akademik Novák dnes ráno zomrel! Našli ho ležať mŕtveho pred vilou!

To je hlúposť! Koktal som! Neverím! Môj informátor, tuším, že to bol starosta obce Ľubochňa Karol Ondruš, mi niečo drmolil o tom, ako ho našli ležať s rozbitým nosom a odretou tvárou... Pri ňom rozbité okuliare – či vlastne len vypadnuté jedno skielko... A kúsok vedľa načatú fľašu odporého likéru, ktorému štampasti vravia „zelenô“ a lejú si to do piva... Opilecké salto mortale? Akosi mi to k akademikovi Novákovi nepasovalo! Žeby on holdoval odpornej lepkavej zbrnde, ktorou sa dorážali vo Fatre opilci či drevorubači v Ľubochňianskej doline!?

Napokon sa mi správa o akademikovej smrti potvrdila aj z iných zdrojov. S roztrasenými rukami som si sadal za môj starý písací stroj Consul (počítač som ešte nepoužíval) a ťukal do novin neveriteľný nekrológ:

„V Ľubochni vo veku 84 rokov 27. septembra 1992 zomrel náhle zakladateľ Slovenskej akadémie vied, známy jazykovedec, univerzitný profesor, akademik Ludovít Novák.“

(Pokračovanie v ďalšom čísle SNN)

NA MARGO

Systematické zasahovanie Maďarska do vnútorných záležitostí Slovenskej republiky sponchýbňuje súčasné usporiadanie strednej Európy. Pod zámlenkou ochrany maďarskej menšiny premiér Viktor Orbán postupne deštruuje našu politickú a územnú suverenitu. Najmä južné oblasti Slovenska sú tak priamo vystavené maďarskej revizionistickej politike a nie sú preto pod úplnou kontrolou našich zvrchovaných štátnych orgánov. Okrem medializovanej kauzy skupovania nehnuteľností maďarskou vládou sa na začiatku aktuálneho školského roka objavila aj správa o miliónových investiciách určených na výstavbu alebo rekonštrukciu základných a stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským.

Maďari ovplyvňujú slovenské školstvo

Maďarsko si týmto spôsobom kupuje nielen svojich budúcich potenciálnych voličov „tradičných maďarských strán“, kandidujúcich do budapeštianskeho parlamentu. Buduje si zároveň aj silnú maďarskú komunitu neovládajúcu štátny slovenský jazyk, ktorá by mohla o niekoľko rokov s jeho podporou adresovať slovenskej vláde požiadavku na uzákonenie územnej autonómie na juhu našej krajiny.

Miliónové investície tiež počítajú aj s rekonštrukciou tried a jedální. Ich cieľom je aj financovať platy učiteľov a prispievať žiakom a študentom, ktorí sa rozhodnú študovať na maďarských menšinových školách. Pre tento cieľ vláda Viktora Orbána tiež vyčlenila nemalé finančné prostriedky na zabezpečenie šesťnástich autobusov. Podľa člena maďarskej vlády majú nimi žiaci a študenti z príslušných a neprístupných oblastí bezpečne cestovať do maďarských tried, a čo je ešte viac znepokojujúce, každé takéto dieťa dostane príspevok vo výške tridsať eur na školské pomôcky. Preto úlohou Slovenskej republiky a jej zachovaných orgánov je zastaviť akékoľvek zasahovanie nášho južného suseda do jej výlučných kompetencií. Viete si predstaviť, že by slovenská vláda takýmto spôsobom zasahovala do vnútorných záležitostí Maďarska a Poľska? Ako by asi zareagovali naši maďarski a poľski partneri, ak by ich občania slovenskej národnosti boli takto podporovaní zo strany Slovenskej republiky?

Na druhej strane, naši krajanovia by určite takúto štedrú pomoc privítali. Nie je žiadnym verejným tajomstvom, že Maďarsko, ale aj Poľsko systematicky asimilujú tamojších Slovákov. V modernej a demokratickej integrovanej Európe je zasahovanie jedného štátu do vnútorných záležitostí iného štátu neakceptovateľné. Ako suverénny a demokratický štát musíme preto prijať účinné opatrenia nedovoľujúce maďarskému revizionizmu rozširovať svoje neopodstatnené požiadavky. Je smutné, že bývalý minister zahraničných vecí Korčok financovanie autobusov maďarskou vládou pre slovenské deti považuje za marginálnu záležitosť. Uvidíme, ako sa k tomu postaví nový minister Kačec, ktorý bol aj veľvyslancom v susednom Maďarsku...

Matej MINDÁR

Cudzojazyčné označovanie obcí ako fenomén rozkladu slovenskej štátnosti

Čoraz viac nenáležitej maďarskej požadovateľnosti

Viliam KOMORA – Foto: internet

Jednou z priorit v činnosti a práci Matice slovenskej, ktorá jej vyplýva z úloh zo zákona o MS, je aj starostlivosť o Slovákov na jazykovo zmiešaných územiach, posilňovanie slovenskej štátnosti, spolupráca s príslušníkmi národnostných menšín a posilňovanie ich vzťahu k Slovenskej republike.

V týchto dňoch rezonuje v našej verejnosti návrh nariadenia vlády o zozname obcí, na ktorého základe sa budú obce označovať v menšinovom jazyku. Návrh bol predložený do medzirezortného pripomienkového konania. Proti tomuto návrhu sa ohradili, kritizovali ho viaceré nezávislé organizácie, občianske združenia a pronárodní aktivisti. Vidia v ňom postupujúcu a stupňujúcu maďarizáciu. Pripomínajú tiež, že toto je ohrozením štátnosti, dokonca jej rozkladom, ako aj že sa netýka len národnostne zmiešaných území, ale celkovo Slovenskej republiky. Spomeňme k tomu len na okraj skopovanie historických budov firmami s prepojením na Maďarsko, o čom SNN priniesli samostatný rozsiahlejší príspevok. Tiež je alarmujúcou skutočnosťou finančná podpora žiakov navštevujúcich školy s vyučovacím jazykom maďarským priamo z Maďarska, proti čomu dokonca protestoval bývalý minister zahraničných vecí Ivan Korčok. Viaceré médiá priniesli informáciu, že exminister Korčok požiadal maďarskú stranu, aby školské dotácie pre príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny v SR nevyplácali priamo jednotlivcom, ale prostredníctvom inštitúcií. Uviedol, že takéto pravidlá boli dohodnuté v roku 2004 pri podporách v oblastiach školstva a kultúry. Podľa rezortného hovorca jednostranná zmena vo vyplácaní podpôr nastala od roku 2011.

NEHORÁZNY POSTUP

Vráťme sa však k dvojazyčným tabuliam. Okrem iných sa k problematike tabulí vyjadřujú aj Zdrúženie slovenskej inteligencie, jeho podpredsedníčka Margaréta Vyšná, bývalá dlhoročná pracovníčka, riaditeľka Strediska národnostných vzťahov MS a matičiarka. Bolo to taktiež prerokované aj na Stretnutí Slovákov z jazykovo a národnostne zmiešaných území SR, ktoré 21. júna toho roku usporiadala Matica slovenská v Rimavskej Soboti. O problematike používania štátneho jazyka, výberu národnosti či dokonca absurdného výberu druhej národnosti sme informovali na stránkach SNN už skôr, čo bolo aj predmetom vyhlásenia Predsedníctva Matice slovenskej.

Vyberme tie najzákladnejšie fakty a skutočnosti, na ktoré poukázal materiál – tlačová správa Zdrúženia slovenskej inteligencie, podobné vyplývajú aj z iných analýz. Uvádza, že proti tomuto návrhu nariadenia vlády SR dôrazne protestujú, t. j. k vydaniu zoznamu obcí, v ktorých tvoria občania SR, príslušníci národnostnej menšiny minimálne päťnásť percent. Tento návrh považujú za účelovo zavádzajúci, s vymyslenými číslami, ba maďarizujúci. Dôvodom je, že potrebná päťnásťpercentná hranica je aj z dôvodu pri sčítaní uvádzanej a podľa nás aj vymyslenej druhej národnosti (o čom SNN už informovali, je to skutočne nehoráznosť, na toto nebezpečenstvo sme preto oprávnene poukázali, čo sa, žiaľ, práve teraz potvrdzuje).

NEEXISTUJÚCE POČTY

Materiál ďalej uvádza, že do zoznamu boli zaradené aj obce s nulovým (!) podielom ukrajinskej národnosti a podľa toho budú musieť povinne používať ďalších desať rokov menšinový jazyk, teda pre menšinu, ktorá sa reálne v obci nevyskytuje, teda pre žiadnych príslušníkov men-

Pamätník symbolu maďarskej rozpinavosti vták turul stojí na zvrchovanom území Slovenskej republiky v Dunajskej Strede, ako aj v ďalších mnohých obciach.

šiny! V návrhu sú „záhadne“ uvedené obce, ktoré zrejme kopírujú stav z roka 2011, pričom ani vtedy nedosahovali potrebný dvadsaťpercentný limit na používanie menšinového jazyka, dnes nedosahujú päťnásťpercentnú hranicu. Ako príklad uvádzajú: „Šala (2011 – 14,2 % príslušníkov národnostnej menšiny), Senec (2011 – 14,5 %), Jelšovec (2011 – 10 %), Veľká Ida (2011 – 9,9 %), Slovenské Nové Mesto (2011 – 9 %), Slizké (2011 – 1,9 %!)“. A mohli by sme doplniť o desiatky iných obcí.

Čo však je zarážajúcejšie, niektoré zmeny v predkladanom návrhu sa dotýkajú maďarizujúcich označení z čias maďarskej vojnovj horthyovskej okupácie v rokoch 1938 – 1945. Oponenti poukazujú tiež na to, že iná časť je pre označenie obcí, ktoré ani podľa zákona o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín, ktoré dosiaľ nemali označenie v maďarskom menšinovom jazyku, ako aj časti obcí, ktoré vytvárali Slováci po vzniku prvej Československej republiky, tak ich akoby maďarizovali. Sú to obce nazvané po národných, kultúrnych a iných dejateľoch, ako napríklad Gabčíkovo, Hurbanovo, Kolárovo či Štúrovo. Vnímajú to ako spomienku na maďarskú okupáciu a agresívny zásah do národného čítania slovenského národa. Z dôvodu tzv. druhej národnosti sa zvýšil počet obcí, kde budú môcť byť využívané jazykové práva národnostných menšín o celkom stodvadsaťpäť. Takto uvádza a sumarizuje združenie, ako i ďalšie zdroje.

NA HRANE ÚSTAVNOSTI

Okrem iných už skôr o tom informoval historik, bývalý politik a matičný funkcionár Anton Hrnko. Poukazoval na vyjadrenie Úradu splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny, podľa ktorého sa zmeny názvov na tabuliach mali týkať až stošesťdesiatich obcí. Práve on informoval, že sa proti týmto vyjadreniam nikto nevyjadřil, aby negoval takéto nehorázne informácie, ktoré tento úrad nemal ani právo interpretovať a k nim sa vyjadřovať. Práve druhá národnosť je podľa neho na pokraji protiústavnosti a v rozpore s medzinárodnými dohovormi, keďže sa zakladá na akmsi osobitnom vzťahu napríklad k rodinnému príslušníkovi, či je to názor

o svojom pozitívnom vzťahu k nejakej národnostnej menšine, no nie reálna príslušnosť k národnostnej menšine. Podľa neho si môže občan uplatňovať len toľko práv v rámci národnosti, ktoré patria k jeho národnosti, a nie viac, lebo to je v rozpore s rovnosťou a rovnoprávnosťou občanov v štáte. Navyše, na uplatňovanie všetkých práv príslušníkmi národnostných menšín sa napokon musí platiť, teda finančne prispievať zo štátneho rozpočtu SR, teda to je aj na úkor štátotvorného národa.

Anton Hrnko zároveň vyzval vládu, aby striktné dodržiavala Ústavu SR, medzinárodné dokumenty a zákony nášho štátu, čo sa týka vydávania akýchkoľvek nariadení k právam príslušníkov národnostných menšín. S tým možno len súhlasiť, pretože to sú princípy právneho štátu. Možno len dodať, že v súčasnej náročnej a zložitej finančnej situácii to je viac než otázne, či je potreba vynakladať financie štátu práve na takéto uplatňovanie práv národnostných menšín, a nie na konkrétnu činnosť a priamo pre nich, prípadne aj na úplne iné ciele, ktoré sú reálne využiteľné pre občanov SR.

MAĐARIZUJÚCE TRENDY

Podľa vyhlásenia združenia sa do nariadenia vlády SR zaradili umelé a maďarizujúce označenia, čím sa nerešpektujú medzinárodné dokumenty v tejto oblasti, okrem iných napríklad Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín. „Rozhodovanie o zaradení označenia obce v menšinových jazykoch do zoznamu obcí musí realizovať odborná komisia (s členmi aj za Maticu slovenskú) podobne, ako to bolo pri tzv. tabuľovom zákone,“ pokračuje materiál.

Menšinové práva, ktoré sú účelovo a politicky zneužívané, zhoršujú slovensko-maďarské vzťahy, znižujú suverenitu SR, práva menšín tvoria národnostné konflikty a napätie, ba dokonca oslabujú bezpečnosť všetkých obyvateľov štátu, uvádza sa vo vyhlásení združenia. Z dôvodov nášho volebného systému nie sú Slováci zastúpení v samospráve obcí na jazykovo a národnostne zmiešaných územiach. Vyzývajú vládu SR, všetkých politikov, aby sa začali zaoberať dlhodobou asimiláciou, diskrimináciou a obmedzovaním ústavných práv Slovákov, ktorí žijú na národnostne zmiešaných územiach nášho štátu. Z dôvodu súčasnej situácie, školskej politiky SR a Maďarska sa vytvára situácia, keď tu žijúci príslušníci maďarskej národnostnej menšiny neovládajú štátny jazyk, t. j. slovenský jazyk, a Slováci, ktorí neovládajú jazyk maďarský, sa nemôžu zamestnať v obci – či už v samospráve, ako aj v iných oblastiach.

DLHODOBÁ AGENDA

Vyhlásenie uvádza, že toto je „Dlhodobá agenda vytvorí“ zo Slovenska tzv. multietnický, nejednotný a národný a národnostnými konfliktmi oslabený štát má svoje systematické nástroje aj v takýchto „nenápadných“ označovaniach obcí. Majme sa na pozore! Ak povolíme, prídu ďalšie, nebezpečnejšie národnostné agendy. Slovenská republika (zatiaľ) s vyše 83 percentami obyvateľstva hlásiacimi sa k slovenskej národnosti nikdy nemôže byť mnohonárodnostným štátom!“ Práve na túto skutočnosť sme poukázali pred časom v SNN v hodnotení sčítania

obyvateľstva v SR, najmä prihlásenia sa k národnosti, národnostnej menšine a používania jazyka.

Oproti pôvodnému počtu 638 obcí sa teda zvyšuje ich počet o 125, čo bude s platnosťou od 1. januára 2023 až 763 obcí. V štyroch obciach dosiahli päťnásťpercentný podiel až dve národnostné menšiny. Dokonca až v 28 obciach, ktoré už boli v zozname obcí s týmto podielom na právo používania menšinového označenia, tak tu pribudla ešte jedna národnostná menšina, t. j. nebude jedna, budú dve. Dodajme, že takto sa vytvára úplný absurdistan, keďže v niektorých prípadoch bude podiel týchto menšín aj vyšší ako sto percent, čo svedčí o diletantstve a hraniči s otáznou normalnosťou tých, čo tieto materiály pripravovali. Žiaľ, nemôžeme si odpustiť túto poznámku...

TABUĽOVÉ PRÁVA?

Takzvané rozšírenie jazykových „tabuľových“ práv by mali byť rozšírené v 87 prípadoch pre ruskú národnostnú menšinu, v piatich obciach pre menšinu maďarskú, v jednej pre nemeckú a v 64 obciach pre národnostnú menšinu rómsku. Samotní Rómovia sa už v minulosti úsmevne, ale s plnou vážnosťou vyjadřovali, aký to je nezmysel označovať obce v ich jazyku, keď je ten úplne identický, ako v jazyku štátnom. A nielen to. Ide o bohapusté miňanie štátnych peňazí, tobôž keď používajú jazyk slovenský, príp. maďarský. Takýto návrh nariadenia vlády sa javí ako nie zbytočný, ale úplne nezmyselný, pričom sa poukazuje aj na to, že desiatky starostov tak dostanú ďalšie a zbytočné starosti, keďže sa to bude týkať nielen označenia obce na dopravnom značení – tabuli na začiatku a konci, ale aj na úradnej tabuli, ako aj na ich internetovej stránke či celkovo pri zverejňovaní informácií a tiež pri zohľadnení iných práv a povinností z toho vyplývajúcich.

DEZINTEGRUJÚCI PRVOK

Z hľadiska slovenského národa, ako aj občianskeho princípu SR a integrujúceho prvku štátnosti, ktorým je práve štátny jazyk, veríme, že napokon by takýto právny predpis ani nemal byť schválený. Veď práve toto je dezintegrojujúci prvok pre každý štát, tobôž keď sú moderné štáty formované na občianskom princípe a táto skutočnosť by mala byť ich určujúcimi faktormi. Pravdaže, rozvoj národnostných menšín, ich jazyka, kultúrne osobitosti a rozvoj ich kultúry či inej osobitosti boli, sú a vždy aj budú dôležité pre každú spoločnosť, t. j. aj pre SR. Matica slovenská to mala a má aj vo svojej činnosti a práci, preto reálne spolupracuje na konkrétnych podujatiach aj s príslušníkmi národnostných menšín.

Doplňme, že už pred niekoľkými rokmi sme v Stredisku národnostných vzťahov MS poukázali na prípadnú tzv. recipocitu, t. j. toľko práv príslušníkom národnostných menšín v SR, koľko práv majú Slováci v tzv. materskom štáte, kde tvoria u nás žijúce menšiny štátotvorný národ. Preto je potrebné pokračovať a zintenzívniť aktivity v oblasti práv ochrany Slovákov a ich práv v používaní slovenského, teda štátneho jazyka kdekoľvek na území nášho štátu, zjednotiť sa a spojiť národné sily na prospech a pre záujem Slovenskej republiky. Pravdaže, v spolupráci so všetkými občanmi nášho štátu.

Prečo máme v hlavnom meste Slovenska Park Gábor Barossa? Na prepis historických mien existuje zákon

Text a foto: Ivan MRVA

V priestore Šafárikovho námestia v Bratislave niekoľko stromov tvorí nenápadný parčík. Dominuje mu fontána so sochou skvelého umelca Tibora Bártfaya pod názvom Marina. Vedenie mesta rozhodlo, že by mal dostať meno. Kto čakal, že ho pomenujú po tomto vynikajúcom umelcovi a členovi Svetovej rady mieru, od smrti ktorého uplynulo práve päť rokov, je sklamaný. Nazvali ho Park Gábor Barossa. Porušili tým princíp prepisu historických mien zavedený na Slovensku už v roku 1980, ktorý sa však stále málo rešpektuje. Ak už – správny názov mal byť Park Gabriela Baroša. Ešte väčším nedostatkom je, že chýba akákoľvek informácia o tejto osobe. A tak si bežný návštevník môže myslieť, že park nesie meno maďarského odbojára, hudobníka či športovca. Kto vlastne bol Gabriel Baroš?

Dodnes najuznávanejší minister všetkých vlád bývalého Uhorska. V Maďarsku si ho veľmi ctia, sú po ňom pomenované ulice, mosty i sídlisko v Budapešti. Jeho monumentálna socha je ozdobou rozľahlého námestia pred budapeštianskou Východnou stanicou. U nás je to skromnejšie. Popri už spomínanom parku nájdeme ešte pamätnú tabuľu na mieste jeho rodného domu a sochu v nadživotnej veľkosti, ktorá zdobí priečelie Remeselnického domu v Žiline. Keďže je umiestnená v pätnásťmetrovej výške, zázračne sa dodnes zachovala...

■ ŽELEZNÝ MINISTER

Od roku 1886 stál na čele ministerstva dopravy a verejných prác a od júna 1889 viedol novozriadené ministerstvo obchodu. V doprave presadil dôležité reformy, zaslúžil sa o výstavbu mnohých železničných tratí, prístavov i veľkých mostov, a tým aj o hospodársky rozvoj celej krajiny. Nebol však korenistým fajta Maďarom, ako by sa mohlo zdať, ale Slovákom, presnejšie povedané uhorským Slovákom. Jeho materinským jazykom bola slovenčina. Pre slovenský pôvod, vysoký vzrast, tmavé vlasy a večne opálenú tvár ho maďarské noviny neraz nazvali tót szerecsen (slovenský murín, černoš) alebo tót miniszter – slovenský minister. Jeho protivníci ho častovali hanlivými označeniami ako drotár alebo borovička, keďže v jeho rodnej Trenčianskej stolici dominovalo drotárstvo a hojne sa aj borovička popíjala. Pre vytrvalosť, pracovitnosť, energiu a železnú vôľu mu neskôr prischla prezývka „železný minister“. Za svoj slovenský pôvod sa nehanbil, ani ho neskrýval, v jeho ministerskom kabinete často znela slovenčina. Keď ministra navštívili deputácie slovenských obcí i mestiečok so žiadosťou týkajúcou sa železníc či poštových úradov a pokúšali sa rokovať v kostrbatej maďarčine, Baroš ich vyzval, aby hovorili slovensky, čo s vďakou kvitovala vtedajšia slovenská tlač. Aj keď politická kariéra a pracovné povinnosti ho pripúťali k Budapešti, malebné trenčianske Považie, kde sa narodil, mu natoľko prirástlo k srdcu, že si prial odpočívať v slovenskej zemi. To sa mu, žiaľ, predčasne splnilo, zomrel v máji 1892 vo veku nedožitých štyridsaťštyri rokov.

V deň pohrebu Svetozár Hurban Vajanský venoval jeho pamiatke v Národných novinách nekrológ pripomínajúci slovenský pôvod všeobecne uznávaného ministra: „Aký je len čudný osud velikanov nášho národa slovenského! Narodil sa z matky Slovenky, najsladším jeho jazykom bola slovenčina a iba v školách sa naučil maďarsky. Celé Uhorsko držalo ho za Slováka, on predsa od počiatku svojho verejného účinkovania nebol priateľ žiadnej slovenskej snahy. Tým získal si zásluhy a dosiahol ministerské kreslo, kde svojou nevyčerpatelnou slovenskou pracovitnosťou, usilovnosťou a tvorivosťou vynútil si všeobecné uznanie a obdiv... My národne zmyšľajúci Slováci považovali sme ho vždy za svojho a boli sme naňho hrdí. Kto by sa netešil z veľducha zrodeného pod Tatrami a pestovaného pri slovenskom speve i kojeného na sloven-

Časť priestoru niekdajšieho Šafárikovho námestia bratislavský „horlivci“ takto staromilsky označili maďarským prepisom mena ministra Gabriela BAROŠA – rodáka zo slovenskej Pružiny.

Socha Gabriela BAROŠA na Remeselnickom dome v Žiline

ských nádrách, čo on priam duševne nežil s nami, ale nás ani nehrdúsil, ba mnoho prospešného k dobru národa nášho učinil...”

■ RODÁK Z PRUŽINY

Gabriel Baroš sa narodil 6. júla 1848 v obci Pružina neďaleko Považskej Bystrice v starej zemianskej rodine. Vzdelával sa na gymnáziách v Leviciach a Győri. V roku 1869 ukončil štúdium na právnickej akadémii v Budapešti. Po jednoročnej vojenskej službe sa začala jeho neobyčajná kariéra najprv v aparáte Trenčianskej župy. Už v roku 1874 ho vymenovali za župného notára. Stál pri zrode trenčianskeho župného týždenníka Považský list (Vágvölgyi lap), kde boli články prevažne v maďarčine a nemčine, ale aj v slovenskom jazyku – a práve tie pochádzali z pera Gabriela Baroša. Vo voľbách v roku 1875 získal poslanecký mandát vo volebnom okrese Ilava – Púchov s absolútnou prevahou slovenských voličov. V peštianskom parlamente sa zaradil do poslaneckého klubu liberálov. Spočiatku ho starí politickí harcovníci považovali za neskúseného začiatočníka, keďže nemal ani tridsať rokov, no zakrátko sa ukázalo, že

„slovenský drotár“ z Trenčianskej stolice je pracovitý, vytrvalý a má veľké organizačné schopnosti. Navyše na rozdiel od poslaneckých kolegov bol ochotný prehľbovať si znalosti z ekonomiky, dopravy a finančnictva aj prostredníctvom dlhodobých zahraničných pobytov.

■ PANSLÁVSKE MÓRESY?

Začiatkom apríla 1883 ho premiér Koloman Tisa vymenoval za štátneho tajomníka na ministerstve dopravy a verejných prác. V rožeganom ministerstve postúpil na otlaky leňochoom, hľupákom, povymetal kabinetny naplnený protekčnými parazitmi. Peštianski úradníci považovali, zvyknutí na pohodlný život a slušný príjem, vyhnaní zo svojich teplých kancelárií, intrigovali a zariadili, aby noviny zoširoka referovali o Barošových slovenských koreňoch a panslávskych stykoch a móresoch, ale štátny tajomník sa nedal pomýliť. Reformoval ťažkopádne riadiace štruktúry štátnych železníc a sprísnil kontrolu. Uvedomoval si, že železnice v takom stave, v akom sa nachádzajú, nie sú skutočným motorom hospodárskeho rozvoja. Jedným z jeho prvých opatrení bola podpora

Minister dopravy a obchodu v uhorskej vláde Gabriel BAROŠ

dokončenia rozostavaného úseku Púchov – Žilina. Krátko po prevzatí funkcie štátneho tajomníka sa Baroš v roku 1884 oženil s Karolínou Šipekyovou. Mali dve deti – syna Gabriela a dcéru Karolínu. Pokiaľ mu to pracovné povinnosti dovoľili, trávil s rodinou chvíle voľna vo vile, ktorú si postavil na rodinnom majetku v Klobošiciach neďaleko Ilavy. Ministerský predseda Koloman Tisa v úsilí čeliť kritike spoza hraníc pre národnostné prechmaty a napraviť si reputáciu u Slovákov zriadil v roku 1885 Uhorsko-slovenský kráľovský vzdelávací spolok a na jeho činnosť poskytol zhabané fondy Matice slovenskej. Do predsedníctva delegoval Gabriela Baroša.

■ V CENTRE ZÁUJMU

Barošov hlavný záujem sa však sústreďoval na hospodárske a dopravné problémy. Dobré poznal ťažké životné pomery pospolitého ľudu v slovenských župách a usiloval sa mu pomôcť prostredníctvom industrializácie a rozvojom dopravy. Jeho pričinením sa postavila v Žiline moderná súkenka, niekoľko menších podnikov na okolí aj turistická útulňa na Vršatci. Dal vymerať a naprojektovať trate Púchov – Pružina – Čičmany – Rajec, Ilava – Zliechov – Prievidza a ďalšie, ale predčasná smrť prekázala ďalšie plány.

■ V POZÍCII MINISTRA

V decembri 1886 sa stal ministrom dopravy a verejných prác. Pracovníkov prekvapil, keď na druhý deň po vymenovaní bol prvý v práci. S veľkým nasadením sa pustil do zlepšovania poštových a telegrafných služieb a kolajovej i vodnej dopravy. Zjednotením pošty s telegrafom sa umožnilo pružné, rýchle a bezpečné doručovanie telegramov. Za jeho éry boli zavedené rôzne, dosiaľ nevyužívané poštové služby – doručovanie balíkov, cenných listov adresátom i poštových poukážok spolu s vyplatením peňazí. Zabezpečil rozvoj telefónnej siete a zoštatnil tie úseky, ktoré boli v súkromných rukách.

Barošove reformy najviac ovplyvnili železničnú dopravu. Presadzoval požiadanie hlavných tratí. Ich súkromní vlastníci vyžadovali za prepravu tovaru i osôb vysoké ceny, čo predražovalo domáce produkty a klesala konkurencieschopnosť priemyslu. Parlament prekvapil precíznou analýzou všeobecnej prospešnosti a výhodnosti štátom vlastnených tratí. Poslanci odsúhlasili každoročné požadované sumy, a tak do roka 1891 dĺžka štátnych tratí prekročila tritisíc kilometrov.

■ REVOLUČNÉ REFORMY

Hlavným cieľom výnimočného ministra bolo sprístupniť cestovanie železnicou širokým vrstvám obyvateľstva, lebo osobnú vlakovú dopravu využíval len obmedzený počet obyvateľov. Baroš prišiel s revolučnou zónovou tarifou zave-

denou v roku 1889. Pre železničnú osobnú dopravu bolo vytvorených štrnásť zón. Každá merala približne šesťdesiat kilometrov. Cena lístka sa začínala päťdesiatimi grajciarmi a za každú ďalšiu zónu sa zvýšila o päťdesiat grajciarov. Po štrnásť zóne, teda po vzdialenosti väčšej ako 225 kilometrov, sa už cestovné nezvyšovalo a zostávalo na rovnakej úrovni bez ohľadu na kilometre. Cestujúci z Budapešti do 730 kilometrov vzdialeného Brašova platil tú istú sumu ako do Košíc, ktoré ležia od Pešti len 230 kilometrov. Znížením cien cestovných lístkov vzrástol počet cestujúcich za jedenásť mesiacov o sedem miliónov. Z jeho iniciatívy sa zaviedli zľavnené robotnícke, študentské i nedefiné turistické lístky.

■ MOST PRE BRATISLAVU

Neodškriepiteľné výhody zónovej tarify si všimli aj zahraničné železničné spoločnosti a postúpili ju zaviedli vo väčšine európskych krajín. V roku 1887 ako minister dopravy a verejných prác kandidoval za poslanca do uhorského snemu v druhom Bratislavskom obvode. Jeho kandidatúru podporoval výbor zložený z bratislavských mešťanov na čele s Jozefom Záboriským. Vzhľadom na to, že Liberálna strana nebola medzi bratislavskými občanmi vo veľkej obľube, výbor sa oficiálne nazýval Komitét Barošovej strany. Dôležitejší bol však Barošov program. Voličom sľuboval, že presadí, aby mesto neostalo izolované od druhého brehu Dunaja. Občania ho v júnových voľbách veľkou väčšinou zvolili za poslanca. Už v januári 1889 podpísal so švajčiarskym stavebným podnikateľom Franzom Cathrym zmluvu o výstavbe železnično-cestného mosta. Staviteľ sa zaviazal, že ho dokončí za dva roky, čo sa mu aj podarilo, a 30. decembra 1891 bratislavský železnično-cestný most slávnostne otvorili. Pomenovali ho Mostom Františka Jozefa, ktorý sa na jeho otvorení zúčastnil. Na novom moste panovníka privítal minister Gabriel Baroš, ktorý sa o stavbu najviac zaslúžil.

■ KANDIDÁT NA PREMIÉRA

Keď v roku 1890 zložil Koloman Tisa funkciu premiéra, jedným z vážnych kandidátov na jeho miesto bol aj Gabriel Baroš. Nebyť predčasnej smrti iste by sa v dohľadnom čase stal ministerským predsedom Uhorska. Ako minister obchodu dobre vedel, že pre jeho rozvoj v medzinárodnom meradle predstavuje najvýznamnejší potenciál lodná doprava. Získal prostriedky na modernizáciu prístavu Rijeka a naplánoval rozsiahle úpravy na Dunaji v priestore Železnej brány, aby sa tu zlepšili plavebné podmienky. Pri inšpekcii prác na tomto veľkom diele koncom roka 1891 si privodil zdravotné ťažkosti. Akýsi plúcny neduh sa lekári snažili odstrániť operáciou, ktorá sa však nevydarila a železný minister Gabriel Baroš 9. mája 1892 zomrel. Rakvu s jeho telom naložili na osobitný vlak, ktorý sa vydal na cestu do Ilavy. Tu ho pochovali do rodinnej hrobky za veľkej účasti verejnosti a významných hostí, ktorí z Pešti pricestovali na troch zvláštnych vlakoch. Zakrátko začali stavať osobitné mauzóleum, kam po dokončení preniesli jeho telesné pozostatky. Posledná pocta úradov iste by Barošovi nebola po vôli. V roku 1907 premenovali jeho rodnú obec Pružinu na Barošházu. Meno železného ministra dedina niesla do roku 1919.

Za deväť rokov, keď Baroš ako minister a štátny tajomník mal hlavné slovo pri výstavbe železníc, pribudlo na Slovensku 525 kilometrov tratí a 265 kilometrov sa rozostavalo. Všetky dokončili necelé štyri roky po Barošovej smrti. Dnes by sa nepochybne zišla osobnosť takého formátu na čele nášho ministerstva dopravy a diaľnice by sme mali už dávno hotové...

Už sto rokov sa každoročne koná v Martine divadelná Scénická žatva Divadlo neustále teší a spája

Text a foto: Igor VÁLEK

V dňoch 30. augusta až 4. septembra sa v Martine uskutočnil sviatok amatérskej divadelnej múzy. V centre Turca zazneli už po stýkrát pomyselné fanfáry neuveriteľného stého ročníka Scénickej žatvy, najstaršieho takéhoto festivalu na kontinente. Scénická žatva je čerešničkou na torte. Vyvrcholením sezóny amatérskeho divadla a prednesu, zavŕšením celoročného tvorivého úsilia súborov aj jednotlivcov vo všetkých druhoch a žánroch činoherného a pohybového divadla, divadla mladých, dospelých hrajúcich pre deti, poézie, detskej dramatickej tvorivosti a recitátorov, umeleckého prednesu...

Všetkého v jednom. Je najstarším festivalom neprofesionálneho divadla v Európe, pri zrode ktorého stála aj Matica slovenská. Pravidelne sa koná koncom augusta v Martine, a výnimkou neboli ani tento výnimočný ročník. Opäť išlo o dlhoočakávané a úspešné vyústenie práce niekoľkých stoviek či skôr tisícok divadelných súborov a jednotlivcov, ktorí sa zúčastňujú na postupových okresných, krajských a celoslovenských prehliadkach. Scénická žatva je teda vrcholnou prehliadkou tvorby vo všetkých oblastiach neprofesionálneho divadla.

■ ISTOTA OCHOTNÍKOV

Dôležité je, že jednou z hlavných aktivít je ciele vzdelávanie a doň sa opäť zapojili aj profesionálni dramaturgovia, režiséri, herci, scénografi a teatrologovia... Podujatie sa prostredníctvom sprievodných akcií (výstavy, prednášky, koncerty a vystúpenia na uliciach) otvorilo divákovi aj obyvateľom a návštevníkom Martina i regiónu. Ako povedal programový riaditeľ SŽ Matej Moško: „Scénická žatva (Závody, Preteky, Prehliadka, Festival etc.) je už sto rokov istotou pre všetkých slovenských ochotníkov

Na storočnicu Scénickej žatvy pútať pozornosť aj panely pred Národným domom.

a ochotníčky. A o nich je tento festival od začiatku až po zatiaľ stý ročník... Verím, že budúci rok sa tu opäť všetci stretieme v ešte väčšom počte, že si dáme spoločnú kolektívnu žatevnú terapiu divadlom a že večer zo seba strasieme bežné aj festivalové starosti vo festivalovom stane, ktorý sa spoločne s nami otrásie v základoch. Scénická žatva, to je veľká celoslovenská až medzinárodná rodina.“ Áno, hlavným leitmotívom celého diania bolo – už pred sto rokmi – a stále

je spájanie prostredníctvom pozitívnych myšlienok a ich vyjadrení na doskách, ktoré znamenajú svet. Opäť nechýbali ani ocenenia. Tu je pár z nich: najlepšia réžia M. Čajkovičová za inscenáciu Narodeniny; najlepší umelecký prednes M. Mňahončák za umelecký prednes Medveď, ktorý tam nebol; najlepší mužský herecký výkon amatér S. Černuško v inscenáciách Narodeniny a Klamárka; najlepší ženský herecký výkon S. Marhefková v inscenácii Mengeleho dievča...

■ PRÍBEH PRVEJ OPONY

V utorok 13. septembra sa v divadelnom klube SKD uskutočnil otvárací koncert projektu Dva národy – jeden Dom, ktorý sa bude skladať z troch večerov. Venovaných kultúrnym medznikom, pamiatkam i osobnostiam českej kultúry so vzťahom priamo k divadlu. Koncert Za oponou (Domu) pripravili L. Brutovský, M. Dacho, M. Urban a N. Vladařová a bol venovaný darovanej prvej opone Národného domu v Turčianskom Svätom Martine. Tá je významnou umelecko-historickou pamiatkou, dňom dejín začiatkov divadelníctva. Pekný príbeh v skratke. Na Štedrý

Kópia unikátnej opony v priestoroch Slovenského komorného divadla

deň 1891 priviezli z Prahy do Martina oponu, ktorú chýrnemu Slovenskému spevokolu darovala česká Umělecká beseda. Opona slúžila približne do päťdesiatych rokov 20. storočia. Po veľkej rekonštrukcii Národného domu prešla pod správu SNM v Martine a stala sa súčasťou jeho zbierok. Žiaľ, po demontáži bola uskladňovaním poškodená. Taký nelichotivý bol jej stav až do konca roka 1999, keď sa začalo odborné reštaurovanie... Spomínaný večer obohatil aj muž, ktorý má veľkú zásluhu na záchrane významného artefaktu. Akademický maliar Jozef Dorica pútavo priblížil namáhavé a často aj technologicky netradičné reštaurátorské práce, ktoré bolo v rozmernom diele – približne 5 krát 7 metrov veľkom – treba

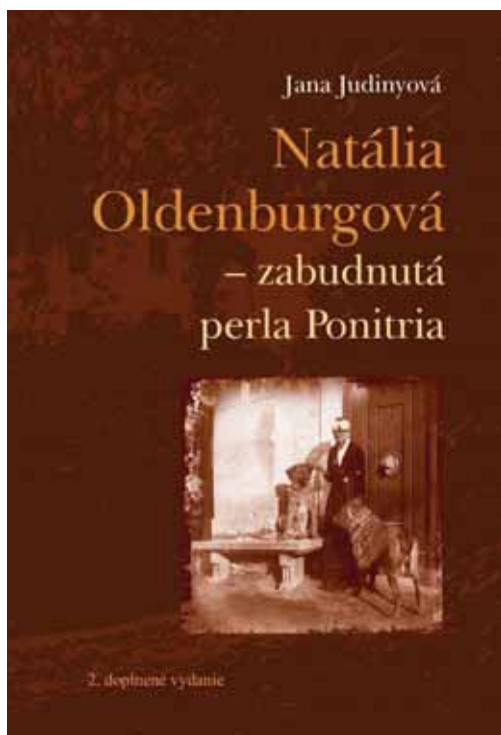
vykonať. Koniec dobrý, všetko dobré. Dnes je opona „napevno“ nainštalovaná v zasadačej miestnosti SNM-Etnografického múzea v Martine. V divadle je kópia, fototapeta na železnej opone. Treba pripomenúť, že projekt je realizovaný s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín. SKD Martin jeho realizáciou bude prinášať zaujímavé koncerty. S repertoárom prínáležiacim k osobnostiam a tiež k dobe, v ktorej žili a tvorili. Všetko „zabalené“ v modernej podobe.

Čo dodať? Azda len toľko, že divadelná tradícia, na úsvite ktorej stála aj Scénická žatva, je stále živá a otvorená. Pre celé Slovensko aj pre medzinárodné (nielen) divadelné spoločenstvo. Divadlo spája.

Natália Oldenburgová z Brodzian – zabudnutá perla Ponitria

Prvá a posledná slovenská vojvodkyňa

KNIHA TÝŽDŇA

Pre veľký záujem čitateľov o dielo a osobnosť brodzianskej vojvodkyne a kňažnej Natálie Oldenburgovej vydala prednedávnom autorka Jana Judinyová opätovne knihu Natália Oldenburgová – zabudnutá perla Ponitria. Jej prvé vydanie uzrelo svetlo sveta v Matici slovenskej v roku 2012.

Život prvej a vari aj poslednej vojvodkyne, ktorú Slovensko kedy malo, bol naplnený až po okraj. Dodnes si na jej výnimočný altruizmus spomínajú pamätníci a ich potomkovia na hornej Nitre. A mnohí aj v zahraničí, lebo celé roky nezištne poskytovala pohostinstvo umelcom z rôznych kútov sveta. Natália Oldenburgová, rodená Vogelová von Friesenhof, sa síce narodila vo Viedni (v roku 1854), ale väčšinu života strávila vo svojom sídle v Brodzianoch. Zrástla s dedinským ľudom a s krajom pod Vtáčnikom. Pre svojich krajanov zriadila ošetrovňu, starobinec, školu, kasíno, úverové aj potravné družstvo. Táto vysoko vzdelaná žena, ktorá hovorila viacerými cudzími jazykmi, i po slovensky, bola však aj hudobne, výtvarne a literárne činná. Autorka približuje okrem života a bohatých aktivít najmä jej literárne dielo – aforizmy a básne. V knihe sú v originálnom nemeckom jazyku, do slovenčiny ich preložila autorka knihy a básne prebásnila poetka Eva Fordinálová. Druhé doplnené vydanie obsahuje spolu šesťdesiat básní (o osem viac ako prvé vydanie). Mnohé sú inšpirované rôznymi miestami na Slovensku. Reedícia diela má nový obal, je obohatená o niektoré novšie zistené fakty zo života vojvodkyne, ponúka škálu menej známych rodinných fotografií a tiež výber výtvarných diel ovplyvnených brodzianskou tematikou priamo od Oldenburgovej. Autorka načasovala reedíciu knihy k osemdesiatemu piatemu výročiu úmrtia tejto významnej osobnosti našej kultúry.

(se)

MEDAILÓN

V Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca v Bratislave sa 6. septembra uskutočnilo odovzdávanie cien MS a SZPB pri príležitosti Roku odkazu štúrovcov, 100. výročia narodenia Vladimíra Mináča a 78. výročia SNP. Zaslúžené ocenenia získali tak osobnosti slovenskej kultúry a spoločnosti, ktoré už nie sú medzi nami, ako aj tie, ktoré životom a dielom stále pripomínajú hodnoty a zároveň ich rozvíjajú pre dobro

Peter MICHALICA kultivuje duše

národného celku. Zákonite tak medzi ocenenými stál aj husľový virtuóz Peter MICHALICA (1945), do rúk ktorého putovalo ocenenie za dielo, organizovanie hudobného života a umeleckú pedagogickú prácu. Kto sa aspoň raz stretol s týmto charizmatickým a kultivovaným človekom, vnímal jeho prajné slová a či aspoň raz počul vysoko majstrovské interpretácie diel svetových a domáckich hudobných skladateľov, určite na tie okamihy nezabudne. Peter Michalica sa venuje interpretácii sólovej husľovej tvorby a komornej literatúry. Pôsobil ako sólista a v komornom duete s Helenou Michalicovou, neskôr s ďalšími klavírnymi partnermi. Pedagogicky pôsobil doma (napríklad na VŠMU v Bratislave) aj v zahraničí (Detroit, Janáčkova akadémia múzických umení v Brne), bol členom porôt súťaží, pôsobil ako člen festivalovej rady BHS a je predsedom Správnej rady Nadácie Jána Cikkeru. Prirodzenou „srdcovkou“ majstra Michalicu je už vyše dve desaťročia organizovanie unikátneho festivalu Hudba pod diamantovou klenbou v jeho rodnom dome v Kremnici. Sám o ňom hovorí ako o „spojení krásy hudby a architektúry“ a o jeho genéze mi povedal: „Naša rodina vlastní dom pár storočí. Ja som ho zdedil po mamičke ako šestoťročný. Zakrátko som ho musel venovať štátu. Po jeho reštitúcii vznikla otázka, čo s najväčším východným gotickým krídlom. Vtedy som si spomenul na časy, keď som ako školáčik zvolával tety a susedy do našej obyvacky, kde som pre nich organizoval koncerty. A tak sme s manželkou vymysleli festival. Z východu susedí so školou, ktorú navštevoval aj Ján Kollár. Západným susedom je dom, kde býval hudobný skladateľ Ján Levoslav Bella.“

Igor VÁLEK – Foto autor

HUMORESKA

Vo vzduchu cítiť smrad čerstvo položeného asfaltu. Natierajú sa zábradlia. Prelepujú sa bilbordy. Vari sa guláš. Blížia sa voľby. Obecné a župné elity vychádzajú zo svojich úradných nór na svetlo božie. Obzerajú sa po predvolebných sľuboch spred štyroch rokov. Lámu si hlavy. Toto že sme sľúbili? Čo už, nevydalo. Aj by sme boli bývali spravili, čo sme sľubovali, ale objektívne príčiny, opatrenia predošlých vlád a kovid spôsobili, že nedalo sa. Rétorika starých kandidátov – pokračujeme v úspešne začatej práci. Zvoľte nás opäť, budete otvárať oči. Oční lekári sa zapotia. Termíny na vyšetrenie majú o šesť mesiacov. Teraz

nastane nová éra v dejinách ľudstva. Kortešačky nových kandidátov – zmena prichádza. Zdola, zhora, zľava, sprava. Niektoré zmeny sme už zažili. Dokonca aj zo západu na východ

úrodnú pôdu. Česť výnimkám. Ako vyzerá predvolebný prejav skutočne úprimného, skutočne nezávislého kandidáta? Ktorý vie, čo potrebujú počuť jeho voliči a pozná ich

dome mám kamaráta. Rodné mesto poznám ako málokto. Prešiel som ho krížom-krážom. Podrobne som sa oboznámil so stavom chodníkov a ciest. Zvláštnu pozornosť by

mesačne vrecom granúl. Povinné čipovanie sa bude týkať len mačiek a králikov. Útulok pre zvieratá prebudujeme. Každý pes dostane vlastný vykurovaný a klimatizovaný koterec. Kŕmenie dvakrát denne. Dvadsaťštyrihodinová veterinárna služba. Hektárový oplatený výbeh s cvičiskom. Diplomovani ošetrovatelia a asistenti ošetrovateľov. Pred budovou stožiare s vlajkami krajín EÚ a priateľených štátov.

Okrem toho vám sľubujem všetko, čo vám sľúbili ostatní protikandidáti. Svoje pripomienky k môjmu volebnému programu mi môžete poslať na adresu Nemecký ovčiak Bodrik, Útulok Psie blaho, koterec číslo 4.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Zmena opäť prichádza s volebnými sľubmi

a z východu na západ. Chýba už len zosudu hore. Prejavy kandidátov sa od dôb Kalinčiakovej Reštavrácie za vyše stopäťdesiat rokov viac-menej nezmenili. Prejavy protikandidátov tiež nie. Sponzori vyťahujú mešce a v zákulisí volebného divadla rojújú. Podpíšeš, odsúhlasíš, budeš za? Stranicke rodiny dotujú svoje kone. Falošné kamarátstvo, simónia, rodné

potreby? Asi takto: Keďže zvolenie za primátora zabezpečuje teplý flek na štyri roky a doba je zlá, rozhodol som sa tiež kandidovať. Milí spoluobčania, mám všetky predpoklady na to, aby som primátoroval aspoň tak dobre, ako primátorovali moji predchodcovia. Pochádzam z našej obce, tu žili moji rodičia, tu žijú moji šesťnásti súrodenci a ich početné rodiny. Skoro v každom

som venoval osvetleniu ulíc. V tejto oblasti mám zámer zdvojnásobiť počet stĺpov verejného osvetlenia. Neuspokojivá situácia je v stave mestskej zelene. Treba zvýšiť počet stromov. Otvoriť mestský park pre občanov s psíkmi, nech si zvieratká môžu voľne pobehať. Systém mestských daní treba zmeniť od základu. Za chov psov sa nebude platiť. Naopak, na každého psa obec prispieje

Slovenské deti a mládež ovládli folklórny festival v Čiernej Hore

V pestrej mozaike hudby, spevu, tanca a krojov

Lubica VOZÁROVÁ-STRÁŽAYOVÁ – Foto: Andrea HAASOVÁ

Ludová kultúra je bezpochyby najúžasnejším a najväčším bohatstvom každého národa, ktoré, paradoxne, napriek svojej rozmanitosti dokáže na rovnakom mieste a v rovnakom čase spájať národy do pestrofarebnej mozaiky hudby, spevu, tanca a krojov, aká nemá obdoby.

Ludový tanec je krásny zážitok v podaní každej vekovej kategórie, no v podaní mladých ľudí, osobitne detí a mládeže, je umocnený detskou nevinnosťou a úsilím čo najlepšie predviesť všetko naučené a nacvičené. Zapájanie detí a mládeže do folklórnej činnosti je pre zachovanie ľudovej kultúry nevyhnutnosť. Ako budúcnosť národa je to totiž práve mladá generácia, ktorá

FOTORIPOST

kultúrne bohatstvo môže odovzdávať ďalej a neustále ho šíriť a udržiavať i v dnešnom globalizovanom svete, umelo a často úmyselne potierajúcom dôležité kultúrne hranice národov.

V PLNEJ KRÁSE

Pestrofarebnú mozaiku folklóru prináša aj každoročne organizovaný medzinárodný folklórny festival v meste Herceg Novi v Čiernej Hore. Koncom augusta sa na ňom súběžne zúčastnili aj dva slovenské súbory – detský folklórny súbor Ratolesť, spájajúci deti Základnej školy v Detve, a Folklórny súbor Háj z Rimavskej Soboty pod vedením manželov Andrey a Petra Haasovcov, tvorený prevažne študentmi stredných a vysokých škôl. Tí festival aj otvárali.

Obidva súbory sa reprezentácie rodnej zeme ujali veľmi zodpovedne a pod slovenskou vlajkou zožali zaslúžený potlesk prítomných. Skvelé vystúpenie FS Háj nastavilo veľmi vysoko latku a ukázalo za hranicami Slovenska jeho folklór v plnej kráse. Dynamický

Dva slovenské detské folklórne súbory úspešne reprezentovali Slovensko na festivale v Čiernej Hore.

tanec a zvučný spev urastených mladých Slovákov a Sloveniek v krásnych krojoch zaujal všetkých divákov i organizátorov a veľký potlesk bol len prirodzeným prejavom veľkej spokojnosti aj s choreografiou vystúpenia. Bohaté skúsenosti z domáceho i medzinárodného prostredia vrátane ďalekého zámoria, využil súbor fungujúci od roka 1975 aj v historickom centre čiernohorského mesta. Pôvodne regionálny súbor pri gymnázii v Rimavskej Sobotě čerpal námety vystúpenia z oblasti Čierneho Balogu, repertoár však v súčasnosti čerpá zo širšieho záberu Slovenska – Gemera, Malohontu, Horehronia, Zemplína a Šariša.

MIMORIADNY ÚSPECH

Osobitný úspech si vyslúžili najmenší účastníci festivalu – deti vo veku siedmich až šestnástich rokov z DFS Ratolesť pod vedením Janky Lalkovej. DFS bol zároveň vyslaný reprezentovať

pomerne novú tanečnú súťaž pre deti materských a základných škôl Folklórna jar Juraja Jánošíka, ktorú organizátor festivalu Rade Miličević priamo oslovil s ponukou o účasť. DFS Ratolesť sa ako hosťujúci školský súbor zúčastnil na jej druhom ročníku, kde zožal obrovský a zaslúžený úspech, čo bolo dôvodom jeho vyslania na medzinárodný festival, kam ho sprevádzala aj riaditeľka súťaže a členka Matice slovenskej.

Neuveriteľný temperament a nápadne pestrofarebné kroje spod Poľany, u chlapcov so známymi košielkami nad bruškom, zaujal okamžite divákov, organizátorov i ostatných účastníkov. Vystúpenie už po chvíli sprevádzal hlasitý potlesk, ktorý si následne vyslúžil každý nový tanečný prvok. Dievčatká, chlapci i slečny, končiaci základnú školu, predviedli spolu úžasnú choreografiu a všetci povzbudení reakciou publika vydali zo seba maximum. Vystúpenie chlapcov s valaškami v ruke s typickými prv-

kami detvianskeho tanca, vyžadujúcimi značnú obratnosť i sústredenosť detí, aby nedošlo k zraneniu a zároveň mal tanec očakávaný efekt, ohromilo divákov od začiatku a veľký potlesk bol často sprevádzaný povzbudivými výkrikmi uznania i úžasu nad šikovnosťou malých Slovákov. Krásne slečny zase prekvapili zaujímavým a náročným tancom s pestrofarebnými šatkami, úvod vystúpenia patril tým najmenším, no o to húževnatejším členkám.

AJ NA JADRANSKÚ NÔTU

Nádherné spojenie mladých Slovákov z oboch súborov v závere folklórneho festivalu, spontánne si tvoriacich vlastnú folklórnu choreografiu na jadranské piesne znejúce mestom, stáby šitú na mieru všetkým ich členom, vyvolávalo v očiach i srdciach prítomných tie najkrajšie pocity, u nás Slovákov miestami aj zimomriavky pri predstave, čo dokážu mladí, keď sa spoja.

Úspech oboch súborov na domácej i medzinárodnej pôde a vôbec skutočnosť, že školský folklórny súbor reprezentuje Slovensko za jeho hranicami, je živým dôkazom toho, že školská folklórna činnosť má svoje dôležité miesto v živote detí a mládeže a veľký význam pre budovanie a udržiavanie kultúrneho dedičstva národa a zachovanie národa ako takého. Folklórne krúžky v prostredí materských i základných škôl prispievajú k udržiavaniu a šíreniu folklóru, k budovaniu národného povedomia u najmladšej generácie i k jej socializácii a pohybovej aktivite, takej potrebnej pre zdravý duševný a telesný vývin. Činnosť je však späť so značnými finančnými nárokmi na kroje, obuv, dopravu na vystúpenia či učiteľa tanca, ktoré sú v súčasnosti prevažne na pleciach rodičov, vedúcich krúžkov a prípadných sponzorov. Je namieste zamyslenie sa i na najvyšších miestach v štáte hľadať možnosti jej finančnej podpory.

Spomienka na 191. výročie roľníckeho povstania na východe Zemplínska Teplica žila folklórom

Text a foto: Martina MATEČKOVÁ

V Zemplínskej Teplici sa 11. septembra uskutočnil 16. ročník folklórnych slávností V Keresture na pastirňi hraju. Spoluorganizátorom bol aj Miestny odbor Matice slovenskej Zemplínska Teplica a Dom Matice slovenskej v Košiciach. Pri pamätníku Východoslovenského roľníckeho povstania predseda Matice slovenskej Marián Gešper v krátkosti priblížil povstalecké udalosti v roku 1831. Pamiatku na povstanie pri príležitosti 191. výročia si prítomní uctili položením venca k pamätníku.

V ďalšej časti si verejnosť mohla vychutnať pestrý kultúrno-umelecký program. Na akcii sa zúčastnili okrem predsedu MS Mariána Gešpera aj člen Výboru MS Michal Matečka, sekretar Mestskej zajednici Ruskoho Kerestira Michajla Pašu, predsedu výkonného výboru Nacionálnej rady Rusinov v Srbsku Michajla Pašu. Starostka obce Jozefína Uhaľová v príhovore zdôraznila, že dnešný deň je sviatkom folklóru i tradícií a že „je dôležité vedieť, odkiaľ pochádzame, ako žili

naši slovenskí predkovia, aby sme dokázali nájsť svoje miesto v živote. Píšeme si rodokmeň, hľadáme svoje korene a medzi jeden z pilierov patria aj tradície, najmä ľudová pieseň, podstatné je, aby sa láska k tradícii zakorenila aj v našom srdci.“

V prvom vstupe bohatého programu sa predstavili deti z materskej školy pod vedením riaditeľky Vlasty Filovej, Terézia Timonová so synom, ktorí sa spevu a folklóru venujú od malička, spevák Ján Sendrovič,

Marek Čirip so synom Marekom, ktorí pochádzajú z rodiny, kde sa folklórne tradície odovzdávajú z generácie na generáciu, Jolana Kočíšová, poslankyňa a predsedníčka kultúrnej komisie obce a speváčka skupina Miestnej organizácie Jednoty dôchodcov Slovenska. Účinkujúcich sprevádzal na akordeóne Ján Filip z Malých Ozoroviec.

Predseda MS Marián Gešper vysvetlil, prečo v roku 1831 povstanie vypuklo. Ďalšia časť programu pat-

Časť programu Folklórnych slávností v Zemplínskej Teplici sa odohrala aj pri Pamätníku sedliackeho povstania v Haniske pri Prešove, kde vystúpil s príhovorom predseda MS Marián Gešper.

ri zahraničným hosťom. A to folklórnej skupine Dom kulturi Ruski Krstur z Ruského Kerestúra v srbskej Vojvodine. Medzi oboma „Kerestúrmí“ vládnu srdečné a priateľské vzťahy a vzájomná spolupráca. Na záver vystúpila folklórna skupina Toplan z Gíraltoviec, ktorá pôsobí už štyridsať štyri rokov.

Narodenie Jána Kalinčiaka si pripomenuli aj v jeho rodisku

Významný národovec ožil spomienkami

Text a foto: Viliam KOMORA

Matica slovenská, Jednota dôchodcov Slovenska a Evanjelická cirkev si pripomenuli dvojsté výročie významného matičiara, štúrovca, spisovateľa, literárneho kritika, redaktora a pedagóga Jána Kalinčiaka na mieste jeho narodenia v nedeľu 14. augusta 2022.

Hneď po skončení evanjelických služieb Božích v evanjelickom kostole Martin-Záturčie, kde bol budúci literát a národovec pokrstený, zástupcovia Matice slovenskej V. Komora, J. Šteuček, P. Mišák a P. Vrlík, primátor mesta Martin J. Danko a zástupcovia Evanjelického cirkevného zboru Martin-Záturčie pod vedením farárky M. Dieovej položili vence pred pomník oslávenca. Len niekoľko metrov nad pomníkom je miesto, kde sa jubilujúci známy slovenský prozaik a poeť narodil vo fare vo vtedajšom Hornom Záturčí (dnes súčasť mesta Martin), kde ako

Významné jubileum – 200. výročie narodenia príslušníka štúrovskej generácie, spisovateľa, literárneho kritika, redaktora a pedagóga Jána KALINČIAKA si v minulých dňoch pripomínali aj v jeho rodnej obci Záturčie pri Martine.

evanjelický farár pôsobil jeho otec. Po položení vencov moderátorka privítala účastníkov pietnej spomienky. Pripomenula, že stretnutie pripravila ZO JDS Martin-Ladoveň za réžie Ing. Pavla Kozáka, tajomníka MS ThLic. Mgr. Viliama Komoru, PhD., a predsedu Miestneho odboru MS v Sučanoch Jána Šteučeka. Privítala primátora mesta Martin profesora MUDr. Jána Danka, CSc., predsedníčku ZO JDS Martin-Ladoveň Ing. Helenu Pullmannovú.

Hudobný súbor Sučianka, ktorý pracuje pri Miestnom odbore MS v Sučanoch, zaspieval a zahral matičnú

hymnu Kto za pravdu horí... a Slovensko moje, otcina moja.... Pôsobí už dvadsaťdva rokov a jeho umeleckým vedúcim je Martin Matuľa. Primátor mesta Martin profesor Ján Danko predniesol slávnostný príhovor. Známa recitátorka Želmíra Mišutová zarecitovala báseň Jána Kalinčiaka Márii od Jána... Dlhoročný matičný pracovník, redaktor, novinár, spisovateľ, člen MS a podpredseda Spolku slovenských spisovateľov PhDr. Peter Mišák priblížil Jána Kalinčiaka a jeho literárny, národný, ako aj osobný život. Matiční herci z Matičnej divadelnej scény odohrali z dramatického pásma Štúrovské pero Janka Kalinčiaka od autora Petra Vrlíka dve scény – v roli Szentivániho účinkoval Peter Vrlík, ako Dobšínský Branislav Barborík a postavu Jána Kalinčiaka stvárnil Pavol Mráz.

V závere programu zahral a zaspieval súbor Sučianka obľúbenú pieseň Jána Kalinčiaka Koníček mój bystrý vraný... a celkom na záver tzv. turčiansku hymnu Hora, les, dolina...

MATIČNÉ DEPEŠE

SVERŽOVSKÉ SLÁVNOSTI

Desiaty ročník Národnej a duchovnej piesne a 15. ročník Hornotoplianských folklórnych slávností sa uskutočnil v amfiteátri obce Sveržov vďaka Matici slovenskej, vedeniu Prešovského samosprávneho kraja, obcej samospráve, MO MS Sveržov a Hornošarišského osvetového strediska Bardejov.

SPOMIENKA NA ZAMČISKÁCH

Matičiari z Ličartoviec oslávili 30. výročie prijatia Ústavy SR na hrade Zámčiská, kde si zároveň pripomenuli aj 22. výročie úmrtia archívára, historika, národovca a matičiara Bela Pollu, ktorý na tomto stredovekom hrade ako prvý vykonal archeologické výskumy. Domácich aj turistov, ktorí na podujatie prišli v hojnom počte, privítala na podujatí podpredsedníčka MO MS Eva Jurková a súbor Rozmarín po krátkom exkurze do národných dejín zaspieval pieseň Otče náš, zachovaj nám národ náš a ďalšie vlastenecké piesne.

KRÁSNE JUBILEUM

V nedeľu 28. augusta oslávili vzácne životné jubileum - osemdesiate piate narodeniny - pedagóg a matičiar PhDr. Ladislav Matisko. Bol dlhoročným, obetavým stredoškolským pedagógom a významné bolo aj jeho pôsobenie v Matici slovenskej. Tvorivo a plodne mnoho rokov pracoval ako predseda miestneho odboru a Krajskej rady Matice slovenskej v Prešove a člen výboru Matice slovenskej v Martine, pričom sa o vznik viacerých súťaží a podujatí, ktoré podporujú slovenskú kultúru, umenie, literatúru a o zviditeľňovanie osobností slovenského národného života.

VÝSTUP NA PUSTÝ HRAD

Na Pustý hrad sa v tomto roku vrátila po takmer 800 rokoch princezná Konštancia s kráľom Belom IV. Kto chcel vidieť pestrosť kostýmov, zvuky bubnov, hář, lutien, rytierske zápasy alebo samotnú princezninu svadbu, musel prísť o týždeň skôr, ako sa uskutočnil 30. ročník Národného výstupu na Pustý hrad, ktorý síce nemal také okázalé kulisy, ale zvolenski organizátory aj miestni matičiari urobili všetko, aby sa tým „majestátnejším oslavám“ vyrovnal. Na bicykloch dorazila Cyklojazda histórie zo Spišského Podhradia, účinkovala šermiarska skupina Via Historica s predstavením Od Viedne k Štúrovcom“ a s ukázkami pre najmenších sa predstavili aj sokoliari sv. Bavona. Koncert hudobnej skupiny Bukasový masív a pripravené občerstvenie z kuchyne literátov aj naozajstných kulinárov boli naozajstnou pochúťkou za týmto podujatím.

NA CAPKOVOM VRCHU

Matičiari z Čadce a známi miestni aktivisti Pavol Holeštiak a Milan Pišteck zorganizovali minulý týždeň vo štvrtok tradičný výstup k slovenskému dvojkřížu na Capkovom vrchu. Súčasťou akcie bola Modlitba za Slovensko a vystúpenie ľudových muzikantov.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Tak ako po iné roky MO MS v Malom Šariši v spolupráci s obecným úradom zorganizoval v minulých dňoch oslavy prijatia Deklarácie SNR o zvrchovanosti Slovenskej republiky a Roku štúrovcov. Po matičnej hymne slávnosť otvoril starosta obce Stanislav Mathia, ktorý privítal predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera, poslanca NR SR Filipa Kuffu, predsedníčku OBR MS Máriu Murdzikovú, matičiarov z okolia – Pavla Klebana, Irenu Vereščákovú, Miroslava Huľveja, a všetkých prítomných. Báseň Ferdinanda Vokála Pros a ďakuj predniesla Mária Murdziková. Marián Gešper pripomenul, že Matica slovenská stála pri zrode všetkých národných pohybov – či už Deklarácie SNR o zvrchovanosti SR,

Malí iba názvom

Ústavy SR a vyhlásenia štátnej samostatnosti – a je bezpochyby dostatočným dôvodom na hodnotenie našej práce, jej podielu a významu pre toto prelomové obdobie. Vyzdvihol generáciu štúrovcov, ktorá bola národne uvedomelá, občiansky statočná, mravná, demokraticky založená, prezieravá, vizionárska najmä pri naplňaní ideálov slobody. Mária Murdziková v krátkom vystúpení podotkla, že individualizmus dnešných čias neraz vedie k uzatváraniu do istoty malého hniezda. Lenže takéto izolovanie neponúka viac pokoja a šťastia, ale uzatvára srdce národa a pripravuje nás o širší horizont bytia, a to nie je odkaz štúrovcov.

Program folklórnych súborov uviedla domáca Javorina s harmonikárom Igorom Krétom, ďalej vystúpili FS z Hanisky pod vedením Evy Hrabkovej, Prešovské nevesty pod vedením Magdalény Svatovej a ľudová hudobná skupina Samorost pod vedením Petra Havadeja. Program obohatila Helena Sotáková predstavením svojej knihy Ľudové kroje východného Slovenska. Na záver za príkladnú dlhoročnú prácu v MS odovzdala Anna Janigová so starostom obce diplomy najaktívnejším členom.

Mária MURDZIKOVÁ,
predsedníčka OBR MS
v Prešove

Matica slovenská a ústredie protifašistických bojovníkov odovzdali ceny Pocty osobnostiam slovenskej národnej kultúry

Lukáš PERNÝ, Peter SCHVANTNER – Foto: SZPB

V Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca sa uskutočnilo odovzdávanie cien Matice slovenskej a Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov. Podujatie pomenovali Matiné – Slávin a organizátori ho mienia povýšiť na tradíciu. Medzi ocenenými boli Miroslav Válek, Vladimír Mináč, Tibor Bártfay, Klára Jarunková, Roman Kaliský, Miloš Krno, Mária Kráľovičová, Eva Mária Chalupová, Klára Pataková, Vincent Hložník, Peter Michalica, Ludmila Cvengrošová, Mária Molčanová a ďalšie významné osobnosti slovenskej kultúry.

Za účasti viceprimátorky Bratislavy Tatiany Kratochvílovej podujatie otvorila štátna hymna Slovenskej republiky, ktorú zaspieval operný spevák a člen Opery Slovenského národného divadla Ivan Ožvát. Prítomným v auditoriu sa prihovoril predseda SZPB Pavol Sečkář a predseda Matice slovenskej Marián Gešper, ktorý zdôraznil význam spolupráce so SZPB v kontexte spomienkových spoločenských podujatí a kultúrnych aktivít zameraných na udržanie kolektívnej historickej pamäti slovenského národa. Pripomenul tiež symbolickú nadväznosť dvojstého výročia narodenia viacerých štúrovcov, ktorí patrili medzi mimoriadne osobnosti slovenského politického i kultúrneho pohybu 19. storočia. Menovite vyzdvihol Štefana Marka Daxnera, Jána Francisciho-Rimavského, Jána Kráľa, Jakuba Grajchmana, Jána Kalinčiaka, Ľudovíta Jaroslava Šuleka, Jána Rotaridesa, ďalej národovcov Jozefa Karola Viktorina či Jána Palárika, ale aj nadväzujúcu storočnicu predsedu MS Vladimíra Mináča, ktorému v tomto roku Matica slovenská pripravila triptych podujatí spolu s odhalením bronzovej busty v Aleji dejateľov v Rimavskej Sobotě.

Zlatým klincom programu bolo premiérové odovzdávanie matičných

Predstavitelia Matice slovenskej a ocenené osobnosti na spoločnej fotografii v Primaciálnom paláci v Bratislave.

ocenení, ktoré získali: akad. sochárka Ludmila Cvengrošová – za vrcholné hodnoty výtvarného diela spätého s národnooslobodzovacím hnutím a cyrilo-metodským odkazom, akad. maliarka Zuzana Hložníková – za podiel na spomienkových podujatiach k stému výročiu narodenia národného umelca prof. Vincenta Hložníka, akad. maliarka Mária Molčanová – za významné iniciatívy a vybudovanie Galérie Jána Kulicha vo Zvolenskej Slatine, Ing. arch. Klement Trizuljak – za úroveň spomienkových podujatí k stému výročiu narodenia akad. sochára Alexandra Trizuljaka, husľový virtuóz Peter Michalica – za sólis-

tické a koncertné dielo, organizovanie hudobného života a umeleckú pedagogickú prácu.

Ceny odovzdali predseda MS Marián Gešper a správca MS Maroš Smolec. Populárna herečka Eva Mária Chalupová predniesla fragmenty z Váľkovej básnickej zbierky Slovo. Umeleckým spštením bolo vystúpenie Petra Michalicu a jeho manželky Ireny Michalicovej, ktoré interpret obohatil o genézu uvedených skladieb.

Viac informácií na www.matica.sk/matica-slovenska-a-szpb-odovzdali-ocenenia-vyznamnym-osobnostiam-slovenskej-narodnej-kultury/

Ustanovizeň navrhuje zapísať do dedičstva Unesca aj Ľ. Štúra Slávnostné otvorenie Bibliotéky Matice slovenskej

Pavol MADURA

Vedecká konferencia Odkaz štúrovskej generácie, ktorú zorganizovala 8. a 9. septembra 2022 pod patronátom predsedu Národnej rady Slovenskej republiky Borisa Kollára vo svojej sídelnej budove v Martine Matica slovenská pri príležitosti dvojstého výročia narodenia viacerých významných predstaviteľov mladšej štúrovskej generácie, úspešne nadviazala na vedeckú konferenciu, ktorú organizovala aj v roku 1995 pod patronátom vtedajšieho predsedu Národnej rady Slovenskej republiky Ivana Gašparoviča v Modre pri príležitosti 180. výročia narodenia Ľudovíta Štúra.

Konferencia mala tri sekcie a skúmala životné osudy aj rozličné aspekty diela štúrovských dejateľov v historickej, jazykovednej a literárnohistorickej a filozofickej sekcii.

ŠTÚR A UNESCO

„Matica slovenská a účastníci jej vedeckej konferencie odporúčajú, aby sa i ďalšie vedecké, akademické a pamäťové inštitúcie na Slovensku aj v medzinárodných reláciách vo svojej vedecko-výskumnej, popularizačnej, publikačnej, mediálnej a prezentačnej činnosti adekvátne venovali štúrovskej tematike z nadnárodného, celonárodného i regionálneho hľadiska, a tým pomáhali budovať i upevňovať národné, jazykové a historické povedomie Slovákov doma, ako aj prezentovať ich kultúrnu individualitu a štúrovskú tradíciu s jej humanistickým odkazom ako imanentnú súčasť duchovného dedič-

stva v rámci Európskej únie,“ uvádza sa v komuniké konferencie. Matica knižne vydá z tejto vedeckej konferencie ako jej výstup vedecký zborník a vo svojej činnosti sa naďalej bude v širokom diaľkovej vedeckých a osvetových aktivít venovať štúrovskej problematike, čím kontinuálne vo svojej činnosti nadviaže pred odbornou i širšou kultúrnou verejnosťou doma na Slovensku i v medzinárodnom kontexte a európskych i svetových súvislostiach na propagáciu odkazu generácie štúrovcov. V tejto súvislosti žiada vyvolať diskusiu o tom, aby popri Jankovi Kráľovi, ktorý je od roka 1972 zaradený do kultúrneho kalendára Unesca (pri jeho stopäťdesiatročnom jubileu narodenia), boli na listinu Unesca postupne zapísaní aj Ľudovít Štúr, Andrej Sládkovič a Ján Kalinčiak ako najvýraznejší predstavitelia slovenských kultúrno-politických a umeleckých úsilí, čím sa mimo-

riadne zaslúžili o rozvoj slovenského, európskeho i svetového kultúrneho a duchovného dedičstva.

NOVÁ BIBLIOTÉKA

Súčasťou programu konferencie bolo aj slávnostné otvorenie Bibliotéky MS. Po slávnostných príhovoroch predsedu MS Mariána Gešpera a primátora mesta Martin Jána Danku, ktoré výrazne prispelo na jej mobilizáciu, ju obidvaja slávnostne otvorili prestrihnutím stuhy vo farbách národnej trikolóry. V prvom polroku 2022 sa podarilo skatalogizovať už štyritisíc kníh. Bibliotéka Matice slovenskej je špecializovanou inštitučnou knižnicou, ktorá bude slúžiť na vedeckovýskumné ciele interným vedeckým zamestnancom MS, no bude prezenčne prístupná aj pre širšiu bádateľskú obec. Veľkou sa radí medzi stredné knižnice s rozsahom desaťtisíc až päťnásťtisíc kníh.

V Slovenských národných novinách č. 17/2022 sme vyzdvihli pozoruhodnú aktivitu národovcov v Rimavskej Sobotě, kde po impulze MUDr. Petra Dragijského sa už viac rokov formuje Alej dejateľov, do ktorej v minulých dňoch pribudla busta ďalšieho pozoruhodného Slováka. A práve na jeho meno sme sa v našom kvíze pýtali. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí uviedli, že to bol Vladimír Mináč pri príležitosti jeho storočnice. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Mária Škutová, Liptovský Hrádok, Otilia Divílková, Trenčín a Roman Berko, Bratislava.

• Nie je zriedkavosťou, že mnohých významných Slovákov si naši južní susedia jednoducho privlastňujú. Tak je to aj s jedným z najvýznamnejších ministrov uhorskej vlády, ktorý dokonca mal reálnu možnosť stať sa premiérom krajiny, ale predčasná smrť túto ambíciu prekázala. Napište nám jeho meno a slovenské rodisko.

Odpovede posielajte našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej na známe redakčné kontakty aj elektronicky do vyjdenia ďalšieho čísla SNN.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

24. septembra

– pred dvestošesťdesiatimi rokmi sa narodil nemecký židovský náboženský učenec Chatam Sofer (1762 – 1839); pôsobil v Bratislave, bol najväčší židovský náboženský učenec 19. storočia, v roku 1809, keď Bratislavu obliehali napoleonské vojská, sídlil určitý čas v Svätom Jure, odkiaľ organizoval charitatívnu činnosť pre vojnu postihnutých spoluobčanov

– pred desiatimi rokmi zomrel diplomat a spisovateľ Juraj Králik (1926 – 2012); zastával funkciu poradcu generálneho tajomníka OSN, prispel k rozvoju slovenského folklórneho tanca, zaslúžil sa o vznik Lúčnice, stál aj pri zrode súboru SLUK

25. septembra

– pred stošesťdesiatimi rokmi sa narodil advokát Ján Vesel (1862 – 1931); podieľal sa na výchove mnohých slovenských právnikov, zúčastnil sa na rokovaní slovenských a českých politikov v Budapešti (1914), kde sa pripravovalo založenie SNR, v roku 1902 inicioval založenie Zvolenskej ľudovej banky

28. septembra

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil politik a poľnohospodár Pavel Koncoš (1947); dvojnásobný minister pôdohospodárstva, expredsa SDL

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil politik Rudolf Bauer (1957); bývalý poslanec parlamentu, predseda KSK, bývalý primátor Košíc

30. septembra

– pred sedemdesiatimi rokmi sa začal v Košiciach súdny proces s členmi protikomunistickej organizácie Biela légia (1952); ako súčasť protikomunistického odboja bolo jej cieľom informovať širokú verejnosť aj zahraničie o terore komunistického hnutia

1. októbra

– pred piatimi rokmi bol v Bratislave blahorečený saleziánsky kňaz Titus Zeman (2017); v čase prenasledovania cirkvi v ČSSR dvakrát previedol skupinu bohoslovcov cez štátne hranice do Talianska, aby tam mohli doštudovať teológiu, po treťom pokuse ho odsúdili na dvadsaťpäť rokov väzenia

2. októbra

– pred dvesto piatimi rokmi sa narodil autor učebníc Maximilián Jalovecký (1817 – 1889); v časoch, keď okrem šlabikára a čítanky neboli na školách nijaké učebnice, napísal Prostonárodnú Bibliotéku, obsahovala štyri prirodvedné predmety: hviezdozvedu, zemepis, prirodopis a silozpyt, žiaci národných škôl dostali tak veľmi cenný zdroj informácií z prirodvedných predmetov

3. októbra

– pred sto rokmi sa narodila operná speváčka Anna Martvoňová (1922 – 1990); vyše tridsať rokov pôsobila ako sólistka opery SND, predtým krátko aj ako členka divadla v Nitre

4. októbra

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil hudobník Dežo Ursiny (1947 – 1995); je jedným zo zakladateľov slovenskej modernej rockovej hudby, jeho tvorba je unikátna vo všetkých svojich podobách, od ranných bigbitových polôh cez muzikálovú tvorbu, filmovú hudbu až po neskoré obdobie spojené s básnikom Ivanom Štrpcom, skladateľsky sa podieľal na muzikáli Neberte nám princeznú.

Ludovít KUSAL

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.